

STOPP
NEI TAKK.

KYNFERÐISOFBELDI.
ÞVINGUNUM BEITT
EÐA ÁN SAMPYKKIS:

HLUTGERA ÁN SAMPYKKIS ÞVINGANIR
KRÖFUR UM KYNLÍF STJÖRNUN
EIGNARHALD NIÐURLÆGING SUÐAÐ JÁ

ÁRSSKÝRSLA 2020

Ritstjórn:

Tölfræðivinnsla og texti í tölfræðihluta:

Anna Þóra Kristinsdóttir

Texti í textahluta:

Hjálmar Gunnar Sigmarsson
Steinunn Gyðu- og Guðjónsdóttir
Þóra Björt Sveinsdóttir

Umbrot og prentun:

Prentmet Oddi

Efnisyfirlit

Um ársskýrslur Stígamóta	5
Stofnun og hugmyndafræðilegur grunnur að starfi Stígamóta.....	6
Viðtal við Guðrúnu Jónsdóttur, fyrrum talskonu	8
Sjálfs hjálparstarfið	11
Fjáröflun	15
Vitundarvakning	19
Samstarf og samráð.....	22
Skipulag Stígamóta	26
 Tölulegar upplýsingar	 29
Grunnupplýsingar.....	30
Lýðupplýsingar um brotþola	36
Um ofbeldisverkin.....	40
Afleiðingar kynferðisofbeldis.....	49
Kynjamunur á kynferðisofbeldi og afleiðingum þess fyrir brotþola....	54
Upplýsingar um þá einstaklinga sem beittu kynferðisofbeldi	61
Kærð mál	73
Aðstandendur	75

Um ársskýrslur Stígamóta

Í þessari ársskýrslu segir frá 31. starfsári Stígamóta. Gerð er grein fyrir hugmyndafræðinni að baki starfinu, sjálfshjálparstarfinu, fjáröflun, fræðslu, forvörnum og pólitískri samfélagsvinnu. Síðast en ekki síst eru teknar saman tölulegar upplýsingar ársins. Grunninn að skipulagðri gagnasöfnun lagði dr. Guðrún Jónsdóttir stofnandi Stígamóta. Þau tölulegu gögn sem safnað hefur verið, hafa reynst mikilvægt hjálpartæki við að greina umfang, eðli og afleiðingar kynferðisofbeldis. Í gögnin hefur verið vitnað í mörgum þingmálum, fjölda skólaritgerða á mörgum skólastigum, í blaðagreinum og fjölmiðlaumfjöllun auk þess sem þau eru okkur starfsfólki Stígamóta leiðarljós við forgangsöðun pólitískra verkefna.

Stofnun og hugmyndafræðilegur grunnur að starfi Stígamóta

Stofnun Stígamóta

Þann 8. mars 1989 á Alþjóðlegum baráttudegi kvenna ákváðu íslenskar konur frá fjölda kvennasamtaka og félaga að helga daginn baráttunni gegn kynferðisofbeldi á Íslandi. Sjaldan hefur myndast eins víðtæk samstaða um nokkurt mál meðal íslenskra kvenna. Forsaga þessarar samstöðu gegn kynferðisofbeldi var nokkurra ára starf ýmissa sjálfboðaliðahópa kvenna að þessum málum og höfðu þær forgöngu að ofangreindu samstarfi. Þessir hópar voru: Barnahópur Kvennaathvarfsins, Ráðgjafarhópur um nauðgunarmál, Kvennaráðgjöfin og Vinnuhópur gegn sífjaspellum. Hóparnir kynntu starfsemi sína á fjölmönnum baráttufundi sem haldinn var í Hlaðvarpanum 8. mars 1989 en þar var ákveðið að stofna samtök kvenna gegn kynferðisofbeldi.

Af áralöngu starfi sjálfboðaliðahópanna var ljóst að spurningin var ekki hvort þörf væri fyrir frekari þjónustu, heldur hvernig væri best hægt að mæta henni. Fyrsta verkefni samtakanna var því að koma á ráðgjafar- og upplýsingamiðstöð fyrir konur og börn sem höfðu verið beitt kynferðisofbeldi og byggja starfið á starfsreynslu og hugmyndafræði ofangreindra sjálfboðaliðahópa. Í kjölfarið var farið fram á styrk frá ríkinu og fékkst fjárveiting til starfsins í fjárlögum ársins 1990. Stígamót, staðurinn þar sem stígar mætast og þaðan sem leiðirnar geta verið margar, hóf síðan starfsemi sína 8. mars 1990.

Á enga er hallað þó tekið sé fram að dr. Guðrún Jónsdóttir félagsráðgjafi hin eldri sé heilinn á bak við tilurð Stígamóta. Hún hafði þekkinguna, eldmóðinn, hugmyndirnar og kraftinn til þess að hrífa með sér alla kvennahreyfinguna og skapa það einstaka úrræði sem Stígamót hafa orðið.

Hugmyndafræðilegur grunnur

Frá upphafi vega hefur starfið á Stígamótum byggst á hugmyndum kynjafræðinnar um kynferðisofbeldi. Í þeim kenningum er skýringanna fyrst og fremst leitað í samfélagsgerðinni, þ.e. í valda- og stöðumismun. Kalar eru oftast en ekki í valdastöðu gagnvart konum og börnum, ófatlað fólk í valdastöðu gagnvart fötlugu fólki, innlendir gagnvart fólki af erlendum uppruna o.s.frv. Þær kenningar falla best að reynslu þeirra sem beitt hafa verið kynferðisofbeldi og skýra jafnframt þá staðreynd að það eru, samkvæmt okkar tölum, í miklum mæli karlar sem beita konur og börn kynferðisofbeldi. Samkvæmt þessum hugmyndum er kynferðisofbeldi ógnvænlegasta form kynjamisréttis.

Á Stígamótum er litið svo á að þeir sem beita ofbeldinu noti það sem stjórnþæki til þess að ná valdi yfir fórnarlambi sínu. Markmiðið er að lítillækka, ráða yfir og hafa taumhald og vald yfir þeirri manneskju sem beitt er

ofbeldinu. Áhrif og afleiðingar kynferðisofbeldis eru ekki aðeins tengdar þeim sem því eru beitt. Vitundin um þetta form ofbeldis hefur áhrif á upplifun allra kvenna á því hvað það er að vera kona og tilvist þess takmarkar einnig frelsi kvenna.

Kynjafræðilegar kenningar marka einnig viðhorf og grunngildi í starfi með þeim sem hafa verið beitt kynferðisofbeldi, hvort heldur er í einstaklingsstarfi eða sjálfshjálparhópum. Femínísk viðhorf fela í sér þau megin gildi að líta ekki á þau sem beitt hafa verið kynferðisofbeldi sem varnarlaus fórnarlömb eða sjúka einstaklinga heldur einstaklinga sem hafa lifað af ógnandi ofbeldi og búa þess vegna yfir miklum styrk. Jafnframt lítum við svo á að viðbrögð einstaklinga við kynferðisofbeldi og afleiðingar þess á líf þeirra séu eðlileg viðbrögð við óeðlilegum aðstæðum.

Starfsemin

Vinnan á Stígamótum skiptist í grunninn í tvennt, þjónustu fyrir brotþola kynferðisofbeldis annars vegar og hins vegar fjölbreytt pólitískt samfélagsstarf. Áherslan í þjónustunni við brotþola er að gera einstaklinga meðvitaða um eigin styrk, aðstoða þá við að nota hann til að breyta eigin lífi og að sjá ofbeldið í félagslegu samhengi en ekki sem persónulega vankanta. Fólk sem leitar til Stígamóta ræður sjálft ferðinni, hve mikinn stuðning það vill og í hve langan tíma. Aðstandendur, svo sem foreldrar, makar og vinir geta einnig fengið stuðning og ráðgjöf á Stígamótum óski þeir þess.

Frá upphafi hafa Stígamót lagt kapp á að þróa starfsemina á þann veg að ólíkir hópar brotþola upplifi sig velkomna, þar má meðal annars nefna karla, fatlað fólk, hinsegin fólk og fólk af erlendum uppruna. Jafnframt hafa Stígamót boðið upp á ráðgjöf á ýmsum stöðum utan

Nemendur í Fjölbrotaskólanum í Breiðholti að dreifa Sjúkást kynningarefni.

höfuðborgarsvæðisins í samstarfi við sveitarfélög á þeim svæðum. Öll ráðgjafarþjónusta Stígamóta er ókeypis og því á færi allra að sækja hana óháð efnahag.

Pólitískt starf Stígamóta er hugsað sem framlenging af þjónustu við brotþola. Þannig notum við þekkingu sem við fáum frá brotþolum til að stuðla að vitundarvakningu í samfélaginu og gera samfélagsbreytingar í þágu brotþola. Þetta gerum við með margskonar fræðslu, námskeiðahaldi, forvarnaverkefnum og samstarfi við önnur félagasamtök og stjórnvöld.

Nærist á hreyfiafli Stígamóta

Viðtalið tók Birna Dröfn Jónasdóttir

Guðrún Jónsdóttir starfaði sem talskona Stígamóta frá árinu 1999 en lét af störfum á árinu. Hún hafði lært líffræði og sá fyrir sér að starfa við fagið þar til hún kynntist ofbeldi þegar hún starfaði í Kvænnaathvarfinu. Guðrún segist stolt af starfi sínu og að hreyfiafl Stígamóta sé það sem nærri hana.

„Ég var alsæl með að hafa fundið mína hillu í lífinu og var að springa úr áhuga,” segir Guðrún Jónsdóttir, fyrrum talskona Stígamóta. Hún lærði líffræði við Háskóla Íslands og sá fyrir sér framhaldsnám í faginu sem hún hugðist einnig starfa við.

„Ég hafði og hef ennþá mikla ánægju af líffræði en svo er ég bara líka femínisti,” segir Guðrún. Hún hafði alltaf verið meðvituð um ábyrgð kynjanna.

Ljósmynd: Bára Huld Beck

Guðrún í baráttuham með samstarfsskonum sínum.

Eftir að hún útskrifaðist úr líffræðinni fór Guðrún að vinna á Líffræðistofnun og varð svo starfskona Kvinnalistsans í þrjú ár. Árið 1985 sagði hún upp og stefndi á framhaldsnám en ákvað fyrst að kynna sér aðeins betur Kvennaathvarfið. Sú ákvörðun breytti lífi hennar.

„Þar kynntist ég heimi ofbeldis og það var mikið sjokk fyrir mig og ekki varð aftur snúið,“ segir Guðrún. „Ég hafði ekki hugmynd um hversu útbreitt og ljótt ofbeldi væri. Ég skildi það ekki og skil það ekki ennþá en það varð drifkrafturinn minn,“ bætir hún við.

Guðrún kúventi og lærði félagsráðgjöf í Noregi þar sem hún bjó í áráraðir með fjölskyldu sinni. Í Noregi stofnaði Guðrún samtökin *Norrænar konur gegn ofbeldi*, sem eru samtök 230 kvennaathvarfa, ásamt því að stofna norrænt kvennaathvarfablað sem hún gaf út í nokkur ár.

Stígamót einstök

Guðrún hafði tekið þátt í stofnun Stígamóta ásamt alnöfnu sinni Guðrónu Jónsdóttir og mörgum fleirum á árunum hjá Kvennaathvarfinu. Guðrún segir nöfnu sína meðal sinna helstu fyrirmynda og heilann á bak við Stígamót en samtökin segir hún einstök á heimsvísu, þau njóti ómældrar virðingar um allan heim.

„Ástæðan fyrir því að Stígamót eru einstök er sú að við höfum alltaf verið trúar hugsuninni á bak við þau og hún er tvíþætt,“ útskýrir Guðrún. „Annars vegar sú að Stígamót séu staður fyrir fólk sem beitt hefur verið kynferðisofbeldi og að gera það sem hægt er til að þau öðlist betra líf og samtímis að gera það sem hægt er til að stoppa þetta ofbeldi, með femíniskri samfélagsvinnu“ segir hún.

„Þetta hefur okkur lánast að gera með því að nýta þekkingu okkar úr vinnu með brotapolum til þess að benda á hvernig heimurinn getur orðið betri.“

Guðrún tók við starfi talskonu Stígamóta árið 1999 og gegndi því til 2020. Aðspurð segist hún aldrei hafa óttast það að tala fyrir hönd samtakanna þó að málefnið væri viðkvæmt og sætti oft mikilli gagnrýni.

„Ég var fyrir löngu búin að „missa mannorðið“ og brenna allar brýr að baki mér með þeirri vinnu sem ég hafði þegar unnið og það getur verið svo gott af því að þá getur maður hagað sér eins og manni sýnist,“ segir Guðrún.

Hafði umboð til að tala fyrir hönd hópsins

Guðrún segir að þegar hún hafi tekið við sem talskona Stígamóta hafi orð hennar haft meira vægi en áður en starfstíllinn varð til. „Þá hafði ég umboð hópsins til að tala á okkar vegum en það var alltaf flatur valdastrúktur hjá okkur og titlar hafa aldrei nokkurn tímann verið eftirsóttir í mínum huga.“

Spurð hvort hún hafi orðið vör við samfélagslegar breytingar sem snúi að umræðu og aðgerðum gegn ofbeldi á starfstíma sínum segir Guðrún að bæði hafi orðið miklar lagabætur og mikil vitundarvakning í samfélaginu. Réttarkerfið sé þó jafn grútmáttlaust og áður og þar liggi mikilvægustu áskoranirnar.

„Það hafa risið upp nýir og nýir hópar sem láta sig málin varða. Það fyllir mig bjartsýni,“ segir Guðrún. „Ég hef alltaf vitað að glóðin lifir í

Guðrún með nöfnu sinni Guðrúnu Jónsdóttur, fyrstu talskonu Stígamóta.

grasrótinni en stundum þarf að blása í glæðurnar. Ef eitt afl sofnar á verðinum þá gýs upp eldur annars staðar, sem betur fer," bætir hún við.

„Það eru ungar konur þarna úti sem eru svo blessunarlega reynslulausar að þær þora að segja og gera hluti sem að ég veit að þær munu mæta andstöðu fyrir en sem betur fer voga þær sér og það eru stórir hópar femínista á bak við þær sem rísa upp og verja þær, ég fylgist með þeim með aðdáun.“

Stolt af starfinu

Guðrún segist hafa unnið þakklátt starf hjá Stígamótum, þakkirnar gleðji hana en hreyfiafl Stígamóta sé það sem nærri hana. Spurð hvort hún sé stolt af starfi sínu segir hún svo vera, vænst þyki henni um það hvernig starfsfólki samtakanna hafi stundum tekist að snúa upp á hryllinginn sem ofbeldi er með ýmsum aðgerðum og verkefnum.

„Þegar við höfum notað kaldhæðni og hómor hefur okkur tekist best til,“ segir Guðrún og tekur dæmi um það þegar Stígamót stofnuðu kampavínskúbb árið 2013. Þar var boðið upp á einkaatriði sem fólk greiddi fyrir og fóru fram afsíðis, líkt og gert var á öðrum slíkum klúbbum bæjarins, atriðin voru þó allt annars eðlis.

„Þegar við höfðum opnað klúbbinn réðst lögreglan inn á kampavínskúbbana í borginni. Lokaði þeim og kærði menn fyrir kaup og sölu á vændi,“ segir Guðrún.

„Annað dæmi er þegar Stóra systir kom fram. Þá þóttust konur vera í vændi eftir að lögreglan hafði ekki unnið vinnuna sína og náðu saman meira en hundrað nöfnum vændiskaupenda. Örstuttu síðar fékk lögreglan milljónir til vinnu gegn vændi,“ bætir hún við.

„Svo er það síðasta verkefnið sem ég vann hjá Stígamótum en það voru kærurnar til Mannréttindadómstólsins,“ segir Guðrún. „Þangað sendum við mál níu kvenna sem höfðu gert allt sem hægt var á Íslandi til þess að ná fram rétti sínum. Þannig fundum við leið fram hjá ónýtu réttarkerfi landsins.“

Ánægð með stefnuna sem lífið tók

Í starfi sínu hefur Guðrún ferðast um allan heim og flutt erindi á ótal ráðstefnum og fundum. Hún hafi meðal annars í áraraðir sótt kvennanefndarfundum Sameinuðu þjóðanna, en þar hittist alþjóðakvennahreyfingin. Í hvert skipti hafi henni boðist að flytja erindi og þannig hafi róttækt og frumlegt starf Stígamóta vakið athygli. Hún hafi setið í stjórnnum norrænu, evrópsku og alþjóðlegu kvennaathvarfahreyfingarinnar og verið virk í ýmsum alþjóðasamtökum öðrum.

Þá hafa Stígamót einnig boðið hingað til lands fjölda femíniskra sérfræðinga sem flutt hafa hér erindi og borið sína þekkingu á borð. „Svona komum við okkar þekkingu út og tókst oft að flytja inn nýja strauma og þekkingu. Svo var þetta auðvitað hrikalega skemmtilegt.“

Spurð að því hvort hún sé ánægð með þá stefnu sem líf hennar tók eftir að hún hætti í líffræðinni segir Guðrún svo vera. „Mér þótti ansi vænt um það þegar ég hætti hjá Stígamótum og fékk skilaboð frá einum samnemanda úr líffræðinni sem sagðist svo fegin að ég hefði ekki klárað,“ segir hún.

„Í gegnum þetta starf hef ég eignast vini um allan heim, átt frábært samstarfsfólk og tek með mér þann óendanlega mikilvæga þátt úr þessu sem er öll þekkingin sem fólkið sem komið hefur í Stígamót hefur skilið eftir sig og það sem þau hafa kennt okkur um ofbeldi,“ segir Guðrún að lokum.

Sjálfshjálparstarfið

Áhrif kórónuveirufaraldursins (Covid)

Covid faraldurinn hafði áhrif á starfsemi Stígamóta á ýmsa vegu. Um miðjan mars færðum við alla viðtalsþjónustuna yfir í síma- og netviðtöl. Var viðtölum háttað þannig fram í byrjun maí. Um haustið þurftum við svo að fara aftur í sama fyrirkomulag frá byrjun september og út árið. Samtals voru því langflest viðtöl veitt í fjarþjónustu í um 19 vikur á árinu. Fyrirkomulagið hafði margskonar áhrif á viðtölin, sérstaklega í fyrstu þegar ráðgjafar og okkar fólk var að aðlagast þessari breytingu. Þegar leið á gengu viðtölin nokkuð vel og fólk var þakklátt fyrir að hafa aðgang að þjónustunni þrátt fyrir hindranir. Vissulega var þetta þó erfiðara fyrir sum og sérstaklega þau sem voru að koma í fyrsta viðtal – því var mörgum viðtölum frestað þar til samkomutakmörkunum létti. Einnig kom fram í viðtölum að brotapolar upplifðu margskonar tilfinningar tengdar afleiðingum sínum, eins og einangrun, kvíða og öryggisleysi þar sem þeirra venjulegu bjargir stóðu ekki til boða í samkomubanni.

Einstaklingsviðtöl

Einstaklingsmiðaður stuðningur við að ræða ofbeldið, rifja það upp og setja á það orð eru fyrstu skrefin í þá

átt að ná tökum á afleiðingum ofbeldisins og áhrifum þess á sjálfsmynd þeirra sem því eru beitt. Í ár sóttu 765 einstaklingar viðtöl á Stígamótum, þar af voru 299 nýir brotapolar og 72 nýir aðstandendur. Ítarlegar tölfræðiupplýsingar um ofbeldisbrotin, afleiðingar þeirra, gerendurna og fleira er að finna í tölfræðihluta þessarar ársskýrslu.

Á árinu voru gerðar talsverðar breytingar innanhúss á skipulagi viðtalsþjónustu. Var það gert með tvíþætt markmið í huga; annars vegar að minnka álag á starfsfólk og hins vegar að bæta þjónustuna við fólkið okkar. Borið hafði á því að ráðgjafarnir væru með of margt fólk í viðtölum í einu sem var mikil hugræn byrði fyrir þá og gerði það að verkum að fólk gat aðeins fengið viðtöl á 4-6 vikna fresti. Ákveðið var því að taka upp biðlista og færa ráðgjöfunum meiri stjórn yfir því að taka inn nýtt fólk. Það skilar sér í því að þegar ný manneskja kemur inn er hægt að tryggja viðtöl á 1-2 vikna fresti til að byrja með sem er mjög mikilvægt. Jafnframt eru ráðgjafarnir með betri yfirsýn og minni hugræna byrði en áður. Þá var ákveðið að lengja fyrsta viðtal úr klukkutíma í einn og hálfan tíma til að gefa nægan tíma fyrir komuskýrslu.

Vændi - þjónusta og barátta

Á hverju ári hittum við nokkurn fjölda fólks sem hefur reynslu af vændi og leitar til Stígamóta vegna afleiðinga þess. Á Stígamótum vinnum við með brotapolum vændis í ráðgjafarviðtölum og sérstöku hópastarfi. Svanahóparnir eru fyrir konur sem hafa verið í vændi eða eru í vændi og vilja komast út úr því. Hóparnir eru byggðir á fyrirmynd frá Danmörku en sama módel er einnig notað í Noregi. Þeir samanstanda af 4 til 7 konum á öllum aldri sem hittast í 15 skipti yfir ákveðið tímabil. Í hópátímunum er farið yfir þær afleiðingar sem vændi hefur í för með sér en þær eru oftast sambærilegar og af öðru kynferðisofbeldi, nema alvarlegri og þyngri. Í Svanahópunum er lögð áhersla á að efla sjálfstraust, bæta líðan þeirra sem eru í hópunum og rjúfa félagslega einangrun.

Það er Stígamótum mjög mikilvægt að taka þátt í alþjóðlegu samstarfi í baráttunni gegn vændi og mansali. Stígamót eru aðilar að CAP (Coalition Abolition Prostitution), alþjóðlegum samtökum sem eru málsvári 33 samtaka frá fjórum heimsálfum sem sameinast um að sænska leiðin í vændismálum verði innleidd í sem flestum löndum. Sænska leiðin felst í því að draga úr eftirspurn eftir vændi með því að gera kaup á vændi og milligöngu þess saknæma en styrkja réttindi fólks í vændi með því að afgangspæða söluna. Markmið CAP eru að útrýma kynferðislegri hagnýtingu á konum og stúlkum; vernda og styðja vændisfólk og brotþola mansals í að komast út úr vændi; og styrkja og styðja viðeigandi þjónustu fyrir brotþola vændis. Líkt og undanfarin ár fengu Stígamót styrk úr Gloria Steinem Equality Fund To End Sex Trafficking sem var nýttur í þjónustu Stígamóta fyrir einstaklinga sem hafa reynslu af vændi og mansali.

Á Stígamótum er lögð áhersla á að mæta brotapolum þar sem þau eru stödd og starfrækja Stígamót því Kristínarsjóð sem er ætlaður konum á leið úr vændi og/eða mansali. Á árinu veittu Stígamót tvo styrki úr sjóðnum samtals kr. 250 000.

Sjálfshjálparhópar

Frá upphafi hafa sjálfshjálparhópar verið mikilvægir í starfsemi Stígamóta. Í þessum hópum koma brotþolar saman til að sækja sér styrk og takast á við erfiðleika sem rekja má til afleiðinga kynferðisofbeldis. Með þátttöku í hópastarfi er einangrun rofin og þátttakendur veita hver öðrum stuðning. Samkennd og trúnaður ríkir í samskiptum þátttakenda og rauði þráðurinn í starfinu er sjálfsefning. Hópunum er kynjaskipt og er reynt að raða í hópa eftir aldri. Sérstakir hópar eru starfræktir fyrir konur með reynslu af vændi til að vinna úr afleiðingum þess. Hefðbundnir sjálfshjálparhópar á Stígamótum hittast 12 sinnum, í 2,5 tíma í senn og þátttakendur skuldbinda sig til skyldumætingar.

Árið 2020 voru starfræktir 10 sjálfshjálparhópar með samtals 45 þátttakendum. Ásamt starfsfólki Stígamóta

voru 5 leiðbeinendur sem leiddu hópa en þeir hafa fengið sérstaka þjálfun í því. Jafnframt tóku tveir aðstoðarleiðbeinendur (sem eru í þjálfun) þátt í starfinu en þeir hjálpa til við hópana. Leiðbeinendur hittust á fundi einu sinni í mánuði undir handleiðslu Þórunnar Þórarinsdóttur ráðgjafa á Stígamótum. Allir hópaleiðarar sem eru ekki hluti af föstu starfsfólki Stígamóta sækja handleiðslu hjá ráðgjafa að eigin vali á Stígamótum á meðan sjálfshjálparhópurinn er starfandi. Covid faraldurinn hafði áhrif á hópastarfið í fyrstu bylgju faraldursins í nokkrar vikur í mars. Eftir að hafa farið yfir sóttvarnarviðmið yfirvalda var fyrirkomulagið endurskoðað í samræmi við gildandi reglur og haldið áfram með hópana. Það tókst að klára vordagskrá sjálfshjálparhópanna og samskonar fyrirkomulag var notað fyrir hópastarfið um haustið.

Sýnishorn af dagskrá strákakvöldanna sem fóru fram á Zoom.

Strákarnir á Stígó – sjálfshjálparkvöld fyrir karlkyns brotáþola

Strákakvöld Stígamóta hafa verið haldin síðan 2014 og fyrirkomulagið á þeim hefur þróast í gegnum árin. Undanfarin ár hafa kvöldin verið skipulögð sem sjálfshjálparkvöld, þar sem ákveðið þema er tekið fyrir og tækifæri gefst til að taka saman umræðu um fjölbreytt viðfangsefni. Markmiðið er valdefling og sjálfstyrking, að ræða og deila aðferðum og verkfærum. Í ár hafði Covid faraldurinn áhrif á dagskrá og fyrirkomulag kvöldanna. Það tókst að halda þrjú kvöld á staðnum fyrir part ársins, en nokkrum kvöldum var frestað þegar voru settar strangari samkomureglur. Um haustið voru haldin þrjú Zoom strákakvöld. Fyrirkomulagið á þeim var aðeins öðruvísi og voru þau styttri. Markmiðið var samt sem áður að skapa þægilega stemningu, þar sem körlum sem hafa nýtt sér þjónustu Stígamóta gefst tækifæri til að hittast og ræða málín við aðra karlkyns brotáþola í traustu og öruggu rými. Viðfangsefnin sem tekin voru fyrir í ár voru: Heilbrigði sambönd og samskipti, að takast á við mótlæti og erfið tímabil, áhrif Covid á líðan, sjálfsumhyggja á tímum Covid, að hlúa að sér um hátíðirnar, og áramótaheit og sjálfsvinna.

Stígamót á staðinn

Verkefnið Stígamót á staðinn hefur nú verið starfrækt í meira en áratug. Þá fer ráðgjafi frá Stígamótum 1-2 sinnum í mánuði í ákveðið bæjarfélag og býður brotáþolum þar upp á einstaklingsviðtöl. Í ár var boðið upp á ráðgjöf á Egilsstöðum og Ísafirði. Vegna heimsfaraldurs og sóttvarnaaðgerða gátu ráðgjafar

ekki farið margar ferðir en þess í stað var boðið upp á fjarviðtöl. Stígamót hafa starfrækt ráðgjöfina á Egilsstöðum óslitið frá árinu 2012 og hefur ráðgjafi dvalið þar í tvo daga einu sinni í mánuði og öll viðtalspláss verið nýtt. Á árinu fór ráðgjafi í tvær ferðir til Egilsstaða og voru það 10 einstaklingar sem nýttu sér þjónustuna. Stígamót á staðinn mun ekki halda áfram þjónustu á Egilsstöðum á komandi ári þar sem Múlaþing hefur gert samning við aðra aðila en við þökkum kærlega samstarfið á liðnum árum og munum áfram bjóða upp á fjarviðtöl fyrir þau sem þess óska. Stígamót hófu ráðgjöf á Ísafirði árið 2016 og hefur aðsóknin aukist jafnt og þétt. Fyrst um sinn voru farnar dagsferðir en vegna aukinnar aðsóknar urðu þetta tveggja daga ferðir. Árið 2020 setti Covid faraldurinn strik í reikninginn sem varð þess valdandi að öllum ferðum ráðgjafans var aflýst. Í staðinn nýttu flestir sér símaviðtöl eða netráðgjöf við ráðgjafann sinn á Stígamótum.

Börn og unglingar

Hjá Stígamótum fara ekki fram viðtöl eða annað sjálfshjálparstarf með börnum nema mál þeirra hafi fengið meðferð barnaverndaryfirvalda. Margir foreldrar, aðstandendur og fagfólk hringja þó og leita ráða um hvernig eigi að bregðast við hafi þau grun um að börn sem þeim tengjast hafi verið beitt kynferðisofbeldi. Þeim er ávallt veitt ráðgjöf en jafnframt bent á að hafa samband við viðkomandi barnaverndarnefnd, hringja í 112, hafa samband við lögreglu eða leita ráða hjá Barnahúsi. Þegar mál eru þekkt af barnaverndaryfirvöldum eru börn og unglingar boðin velkomin til Stígamóta. Þannig voru sjö einstaklingar yngri en 18 ára í viðtölum árið 2020. Vert er að nefna

Styrkur sem barst á árinu var nýttur í að útbúa slökunarherbergi.

að þó Stígamót taki aðeins á móti fólki eldra en 18 ára í viðtöl (nema í þessum undantekningartilfellum) voru tæplega 70% þeirra sem leituðu til Stígamóta á árinu fyrst beitt kynferðisofbeldi áður en þau urðu 18 ára. Ráðgjöf fyrir aðstandendur er sem fyrr veitt á Stígamótum og eru foreldrar barna sem beitt hafa verið kynferðisofbeldi sérstaklega boðnir velkomnir. Á árinu voru uppfærðar upplýsingar á heimasíðu Stígamóta fyrir aðstandendur og þar má nú nálgast góð ráð fyrir aðstandendur barna sem segja frá kynferðisofbeldi.

Fjölskyldur, pör og aðstandendur

Kynferðisofbeldi hefur mikil áhrif á fjölskyldu brotþola og aðra aðstandendur. Þess vegna er mikilvægt að þeir séu hluti af lausninni og fái upplýsingar um hvernig hægt er að styðja við brotþola í sínu umhverfi. Stígamót bjóða þess vegna bæði brotþolum og aðstandendum ráðgjöf. Stundum kemur fólk í viðtöl sem er tengt bæði ofbeldismanni og brotþola nánum böndum. Þannig

kringumstæður valda oft mikilli togstreitu innan fjölskyldu. Oft koma makar brotþola í aðstandendaviðtöl en það er gríðarlega mikilvægt að makinn trúir brotþolanum og fari ekki í það hlutverk að yfirheyra.

Þetta árið var farið í að formfesta og efla fjölskyldu- og paraviðtölin. Þau eru frábrugðin venjulegum viðtölum á Stígamótum að því leyti að í þeim er verið að mæta og skoða ekki bara reynslu einstaklinga, heldur fjölskyldukerfi. Þar er rýnt í samskiptamynstur sem eru tilkomin vegna kynferðisofbeldis og afleiðinga þess. Mikilvægt er að fólk sé tilbúið að skoða viðbrögð sín og vinna að sameiginlegum markmiðum. Einstaklingar sem hafa verið í viðtölum á Stígamótum geta fengið tíma og þarf beiðni að koma frá ráðgjafa viðkomandi aðila. Til að byrja með er boðið upp á fjóra tíma en það svo metið í sameiningu hvort þörf sé á fleiri viðtölum. Karen Linda Eiríksdóttir og Eva Bryndís Pálsdóttir fjölskyldufræðingar halda utan um þetta starf.

Fjáröflun

Mánaðarlegir styrktaraðilar

Á undanförunum árum hafa mánaðarleg framlög einstaklinga til starfseminnar gert Stígamótum kleift að vaxa og dafna. Í lok árs voru mánaðarlegir styrktaraðilar Stígamóta 5250 talsins og mynda styrkan fjárhagslegan grunn fyrir samtökin. Mánaðarlegir styrktaraðilar hafa hjálpað til við að svara aukinni eftirspurn eftir aðstoð við brotaþola kynferðisofbeldis og gert forvarnaverkefni á borð við *Sjúkást* að veruleika. Þessi framlög eru Stígamótum ómetanleg en heildarframlag þeirra á árinu voru rúmlega 80 milljónir króna.

Á árinu gengu rúmlega 1700 manns í hóp mánaðarlegra styrktaraðila en langflest skráðu sig eftir samtal við götukynni á okkar vegum síðastliðið sumar. Hjá Stígamótum starfaði frábær hópur af ungu fólki sem stoppaði fólk úti á götu, oft fyrir framan stórverslanir, og átti við það samtal um starfsemi Stígamóta og baráttuna gegn kynferðisofbeldi. Götukynnarnir voru sérstaklega öflugir þetta sumarið og skráðu metfjölda þrátt fyrir að þurfa að hætta tveimur vikum fyrr vegna nýrrar bylgju af Covid smitum. Einstakur andi var í hópnum sem tókst að skila út til fólks á förunum vegi og náðist því þessi frábæri

árangur. Við erum þakklát fyrir bæði eldmóð og dugnað fólksins okkar í götukynningum og hlýjar móttökur almennings.

Á árinu fóru Stígamót í umtalsverður umbætur á utanumhaldi á styrktarkerfinu sem bætir yfirsýn og innheimtu styrkja. Að sama skapi kom í ljós talsverður fjöldi styrktaraðila sem var í raun óvirkur og voru þeir afskráðir eftir tilraunir til að ná í þá. Þar með fækkaði skráðum styrktaraðilum en nú höfum við skýrari mynd af því hver styrkja reglulega.

Framlög opinberra aðila

Frá stofnun hafa Stígamót fengið rekstrarframlag frá stjórnvöldum í gegnum félagsmálaráðuneytið sem hefur gert starfsemina að veruleika. Á árinu 2020 nam þessi upphæð kr. 80.400.000. Án þessa stuðnings frá ríkinu

gætu Stígamót ekki haldið úti ráðgjafþjónustunni fyrir þau mörg hundruð manns sem hana sækja á hverju ári.

Stígamót vöktu athygli félagsmálaráðherra á því að efla þyrfti þjónustuna á Stígamótum og styttu biðtíma eftir viðtali, en eftirspurn eftir þjónustu samtakanna hefur aukist undanfarin misseri vegna mikillar opnunar í umræðu um kynferðisofbeldi. Jafnframt hefur Covid faraldurinn sett strik í reikninginn og aukið enn á þörfina fyrir þjónustu. Framlag ráðuneytisins hefur hins vegar ekki hækkað frá árinu 2014. Ásmundur Einar Daðason, félags- og barnamálaráðherra, svaraði kallinu og veitti aukalega 20 milljónir króna til Stígamóta til að bregðast við auknu álagi í þjónustu samtakanna og draga þar með úr biðtíma eftir þjónustu. Um var að ræða einskiptisstyrk en Stígamót vinna að því að tryggja auknar tekjur til framtíðar.

Ár hvert senda Stígamót fjárbeiðni til allra sveitarfélaga á Íslandi og bjóða þeim að taka þátt í baráttunni gegn kynferðisofbeldi með því að styrkja starfsemina. Stígamót og Reykjavíkurborg hafa verið með þjónustusamning til margra ára og nemur framlag borgarinnar nú kr. 12.000.000 á ári. Minni sveitarfélög leggja til lægri upphæðir en á árinu styrktu 11 önnur sveitarfélög Stígamót um kr. 4.545.000.

Aðrir styrkir

Á árinu kom aftur styrkur frá hinum frábæru samtökum *Donor Direct Action* en það eru femínísk samtök sem styðja kvennasamtök sem vinna á vettvangi víðsvegar um heim. Styrkurinn var úr sjóði á þeirra vegum sem heitir *Gloria Steinem Equality Fund To End Sex Trafficking* og eru ætlaður í baráttuna gegn vændi og mansali. Samtals nam styrkurinn tæpum 2,5 milljónum króna.

Stígamót njóta mikillar góðvildar meðal almennings, fyrirtækja, félagasamtaka og ýmissa hópa um allt land. Á árinu styrkti Seðlabankinn Stígamót um kr. 200.000, Sameyki stéttarfélag um kr. 150.000 og Rauði krossinn á Eskifirði kr. 100.000. Jafnframt bárust nokkrir háir og óvæntir styrkir frá einstaklingum samtals kr. 1.300.000. Þá voru V-dagssamtökin lögð niður á árinu og runnu eignir samtakanna til Stígamóta samtals kr. 450.000. Reykjavíkurmaraþonið gat því miður ekki farið fram með hefðbundnum hætti þetta árið vegna Covid en engu að

síður söfnuðu nokkrir hlauparar áheitum fyrir Stígamót, samtals rúmlega kr. 600.000. Enn fleiri einstaklingar, fyrirtæki, félög og hópar gáfu til starfseminnar og erum við á Stígamótum þeim öllum óendanlega þakklát enda verður þessi starfsemi ekki rekin án góðvildar og samtakamáttar.

Í lok árs réðumst við í fjáröflunarverkefni á Facebook þar sem við buðum fólki að hjálpa okkur að styttu biðlistann á Stígamótum. Nýtt var gamalt efni úr herferðinni *Styttum svartnættið* sem enn á fullt erindi. 773 einstaklingar svöruðu kallinu og styrktu um rúmlega 2 milljónir.

Styrkir í verkefnið Sjúkást

Sjúkást verkefnið í ár var fyrst og fremst fjármagnað með veglegum styrk frá Jafnréttissjóði sem við hlutum árið 2019. Þó voru fleiri aðilar sem hjálpuðu okkur að gera verkefnið að veruleika. Sorpa veitti styrk frá Góða hirðinum kr. 1.500.000, VÍS lagði til kr. 500.000 og Mannréttinda-, nýsköpunar- og lýðræðisráð Reykjavíkurborgar veitti kr. 700.000 til verkefnisins. Covid aðgerðateymið gegn ofbeldi sem skipað var af félags- og barnamálaráðherra og dómsmálaráðherra veitti undirverkefninu *Unglingar gegn ofbeldi* kr. 2.000.000 styrk. Verkefnið er unnið í samstarfi við Samfés sem veitti styrknum viðtöku. Þökkum við þessum aðilum kærlega fyrir að taka þátt í þessu mikilvæga forvarnastarfi með okkur.

KYNLÍF VS KYNFERÐISOFBELDI

JÁ TAKK!
MEIRA SVONA

KYNLÍF BYGGT
Á SAMÞYKKI
OG VIRÐINGU:

NÁND SAMÞYKKI ÁNÆGJA MÖRK VIRT
VIRÐING GAGNKVÆMT TALA SAMAN

AHHH....
EKKI ALVEG
MÁLID

KYNLÍF SEM
EINHVERJUM LÍÐUR
EKKI VEL MEÐ:

SKEYTINGARLEYSI MARKALEYSI
SAMSKIPTALEYSI UPPLIFA SEM SKYLDU
SKAÐAR SJÁLFTAUST ÓÖRYGGI

STOPP
NEI TAKK.

KYNFERÐISOFBELDI.
ÞVINGUNUM BEITT
EÐA ÁN SAMÞYKKIS:

HLUTGERA ÁN SAMÞYKKIS ÞVINGANIR
KRÖFUR UM KYNLÍF STJÓRNUN
EIGNARHALD NIÐURLÆGING SUÐAÐ JÁ

SJÚKÁST ♥

Vitundarvakning

Sjúkást

Sjúkást er fræðslu- og forvarnaverkefni fyrir ungt fólk um kynbundið ofbeldi og áreitni. Markmiðið er að fræða ungmenni um mörk og samþykki með það að leiðarljósi að útrýma kynbundnu ofbeldi í íslensku samfélagi. Áhersla er lögð á að hjálpa ungmennum að þekkja muninn á heilbrigðum, óheilbrigðum og ofbeldisfullum samböndum sem og að ungt fólk sé fært um að taka ábyrga afstöðu til kynlífs og kláms. Markhópurinn er 13-20 ára ungmenni og rík áhersla er á þátttöku þeirra á öllum stigum verkefnisins.

Markmið verkefnisins eru:

- Að ungmenni þekki og skilji hugtökin mörk og samþykki og hvað þau fela í sér.
- Að ungmenni þekki einkenni heilbrigðra, óheilbrigðra og ofbeldisfullra sambanda.
- Að ungmenni taki afstöðu gegn ofbeldi í sínu nærumhverfi.
- Að ungmenni þekki muninn á kynlífi og kynferðisofbeldi og áhrifum kláms á mörkin þar á milli.
- Að skapa vettvang og útbúa töl fyrir fólk í æskulýðsstarfi til að ræða sambönd, samskipti, mörk, samþykki, kynlíf og ofbeldi í starfi sínu með ungmennum.

Nýjar áherslur og undirbúningur Sjúkást 2020

Eftir ákall og umræðu meðal ungmenna og fagfólks var ákveðið að bæta við fræðslu um klám og afleiðingar klámnotkunar inn í Sjúkást verkefnið fyrir árið 2020.

Hófst sá undirbúningur formlega í september árið 2019 á starfsdögum Samfés – samtökum félagssmiðstöðva og ungmennahúsa á Íslandi – þar sem verkefnastýrir héldu

fræðslu um afleiðingar klámnotkunar. Einnig var hóað þar í rýnihóp til að fá hugmyndir og endurgjöf á hvernig best væri að fjalla um málefnið til að auka líkur á að hlustunarskilyrði væru til staðar hjá markhópnum.

Gekk þessi vinna vonum frammar og var niðurstaðan sú, eftir samtal við fagfólk á vettvangi, að mikilvægt væri að notast við uppbyggjandi forvarnavinnu þar sem frætt væri um heilbriggt kynlíf sem mótvægi við því sem ungmenni sjá í klámi sem er í flestum tilfellum ofbeldisfullt og gefur mjög skakka mynd af samþykki og jafnræði í samskiptum kynjanna. Einnig kom fram þörf starfsfólks fyrir einhvers konar vinnutæki sem gæti nýst þeim við að taka samtalið við ungmenni og komu fram hugmyndir um einhvers konar kynlífsróf í anda sambandsrófsins. Réð þessi endurgjöf

starfsfólks félagsmiðstöðva og ungmennahúsa mestu um það hvernig verkefnið þróaðist og leitast var við koma til móts við reynslu þeirra og þarfir við undirbúning og framkvæmd verkefnisins.

Framkvæmd Sjúkást 2020

Ákveðið var að áhersla átaksins þetta árið yrði sú að fræða ungmenni um muninn á kynlífi og kynferðisofbeldi og hvernig klám getur ruglað í mörkunum þar á milli ásamt því að halda á lofti markmiðum verkefnisins frá fyrri árum. Markmiðið var að skapa umræðu um klám og skaðsemi þess og byggja upp þekkingu sem gæti nýst ungmennum í samskiptum og samböndum þeirra. Kímnigáfa var höfð að leiðarljósi til að nálgast viðfangsefnið og gera það áhugavert og aðgengilegt.

Búin voru til þrjú myndbönd þar sem ungt fólk var í forgrunni og voru þau myndskreytt með skemmtilegum teikningum Ránar Flygenring. Myndböndin sem heild eiga að taka á mikilvægum þáttum í því að stunda heilbriggt og gott kynlíf þar sem mörk og samþykki eru virt og góð samskipti eru fyrir hendi.

1. **Samskipti og samþykki.** Í þessu myndbandi var varpað ljósi á mikilvægi samskipta og samþykkis í kynferðislegum samskiptum. Lögð var áhersla á hversu eðlilegt það er að tala saman í kynlífi og vera viss um að öllum sem taka þátt í kynlífinu liði vel.
2. **Klám vs. raunveruleikinn.** Í myndbandinu er fjallað um muninn á því sem sést í klámi og því sem gerist í raunveruleikanum og hvernig það getur haft áhrif á sjálfsmynd, líkamsímynd og hugmyndir um kynlíf.
3. **Sjálfsfróun og að þekkja eigin mörk.** Í myndbandinu er lögð áhersla á gagnsemi þess að stunda sjálfsfróun og þekkja eigin líkama til að hjálpa manni að setja mörk og að njóta þess að stunda kynlíf með öðrum.

Verkefnið var sett af stað í marsmánuði. Í takt við beiðni frá fagfólki var útbúið róf sem sýnir muninn á kynlífi og kynferðisofbeldi og það nýtt ásamt myndböndum í fræðslu, á samfélagsmiðlum og á plakötum sem dreift var á allar félagsmiðstöðvar, ungmennahús og framhaldsskóla á landinu. Hvatt var til þess að

plaköt, póstkort og annar varningur yrði sýnilegur í félagsmiðstöðvum, ungmennahúsum og skólum. Samstarf við framhaldsskólana fór fyrst og fremst fram í gegnum nemenda- og femínistafélög skólanna.

Ritskoðun samfélagsmiðla setti svip sinn á Sjúkást

Lokað var á fræðslumyndbönd Sjúkást á samfélagsmiðlum þar sem þau þóttu innihalda kynferðislega ögrandi efni. Það þýðir að í tilraun samfélagsmiðla til að útiloka klámefni er lokað á fræðslu fyrir ungmenni um kynlíf, kynferðisofbeldi og skaðsemi kláms. Þetta er erfitt viðureignar og mikilvægt að hægt sé að finna leiðir til að miðla fræðslu til ungmenna í gegnum þær veitur sem þau nota. Gerðar voru tilraunir til að útskýra fyrir öllum fyrirtækjunum sem halda úti samfélagsmiðlunum um hvers konar efni væri að ræða og tilgang þess – en allt kom fyrir ekki og efnið fékk ekki kostaða birtingu.

Sjúkást-vika í September

Áætlað hafði verið að halda fræðslu í öllum félagsmiðstöðvum í tengslum við Samfestinginn sem er stór viðburður fyrir unglinga á aldrinum 13 til 16 ára um allt land í samstarfi við Samfés. Slík fræðsla fór fram árið 2019 þar sem 4500 unglingar fengu fræðslu um efnispætti Sjúkást. Stígamót sáu um að útbúa fræðslupakkann fyrir félagsmiðstöðvarnar sem fólst í 40 mínútna fyrirlestri og umræðum um mörk, samþykki, kynlíf og kynferðisofbeldi og hvernig klám hefur áhrif á mörkin þar á milli. Fræðslupakkinn var kynntur á fundi fyrir starfsfólk félagsmiðstöðva og var þátttaka góð. Fræðslupakkanum fylgdi handrit og góð ráð fyrir fræðara.

Unglingar gegn ofbeldi

Haustið 2018 hófst hópstarf á Stígamótum í samstarfi við Samfés – samtök félagsmiðstöðva og ungmennahúsa á Íslandi – þar sem unglingar á aldrinum 13-16 ára koma saman til að fræðast um kynbundið ofbeldi og skipuleggja aðgerðir til vitundarvakningar meðal jafnaldra sinna. Þetta starf hélt áfram veturinn 2019 til 2020 og voru um 15 krakkar í hópnum. Þau fengu fræðslu að eigin vali, t.a.m. um kynferðisofbeldi, klám, aktívisma, femínisma o.s.frv. og ákváðu síðan í framhaldi af því hvernig þau vildu deila skilaboðunum áfram. Notast var við Instagramsíðuna @unglingargegnofbeldi þar sem má finna ýmislegt efni frá þeim. Lokahnykkurinn var myndband og yfirlýsing á söngkeppni Samfés sem var send út á RÚV.

Þessum undirbúningi var lokið þegar samfélagsleg höft voru sett á vegna Covid. Í kjölfarið féll Samfestingurinn niður árið 2020 og aðstæður til fræðslu voru erfiðar. Því var ákveðið að blása til Sjúkást-viku í september þar sem starfsfólk félagsmiðstöðva stóð sig afar vel í að standa fyrir ýmsum viðburðum og héldu mörg hver Sjúkást fræðslu í sinni félagsmiðstöð eða í samstarfi við skólana. Tókst með þessum hætti að fræða um 3700 unglinga þrátt fyrir erfiðar aðstæður.

Bandamenn – Námskeið fyrir karla sem vilja beita sér í baráttunni gegn kynbundnu ofbeldi

Bandamenn er námskeið fyrir karla um kynbundið ofbeldi, með sérstakri áherslu á hvað karlar geta gert í baráttunni gegn kynferðisofbeldi gegn konum. Vegna Covid tókst ekki að halda nein námskeið. Í staðinn var haldið áfram að þróa enn frekar aðferðafræði og nálganir námskeiðsins, með því að vinna að fræðsluefni og heimasíðu. Í það verkefni fengu Stígamót styrk úr Jafnréttissjóði. Þá voru haldnar nokkrar kynningar og vinnustofur með hluta námsefnisins: Þrjú daga vinnustofa í alþjóðlega jafnréttisskólanum við HÍ - GRÓ GEST, Zoom vinnustofa fyrir samtök sem vinna með gerendum í Rússlandi og Finnlandi, ásamt kynningu á kynjafræðipingi framhaldsskólanema.

Fræðsla

Fræðsla er mikilvægur partur af þeirri pólitísku samfélagsvinnu sem fram fer á Stígamótum og byggir hún ávallt á þeirri þekkingu sem skapast í starfi okkar með brotapolum. Vegna Covid varð minna um fræðslu en í venjulegu árferði en þó náði starfsfólk

Stígamóta að hitta marga fjölbreytta hópa. Nokkrir tugir starfsmanna félagsmiðstöðva fengu fræðslu bæði í sínum frístundamiðstöðvum en líka í tengslum við Sjúkást vikuna. Þá fengu ýmsir háskólanemar fræðslu s.s. Ástráður félag læknanema við HÍ, uppeldis- og menntunarfræðinemar HÍ, haldið var erindi á Píkudögum Femínistafélags HÍ, GRÓ GEST nemendur í háskóla SP við HÍ fengu fræðslu og tekið var þátt í málstofu fyrir hjúkrunarfræðinema á 4. ári í HÍ. Tveir erlendir hópar hlustuðu á erindi, annar frá Rússlandi og hinn frá Úganda. Jafningjafræðslunni var boðið upp á fyrirlestur auk þess sem Stígamót tóku þátt í málþingi kynjafræðinema í framhaldsskólum eins og oft áður. Nemendur í Klettaskóla og ungmennaráð Þroskahjálpar fengu heimsókn frá starfskonum Stígamóta sem fjölluðu um mörk, samþykki og sjúka ást. Þá var fjallað um klám á opnum fundi sérstaklega fyrir foreldra á Akureyri og talað um svipaða hluti við ráðgjafateymi Reykjavíkurborgar um ofbeldi. Einnig var haldin kynning á Sjúkást verkefninu á úthlutun Jafnréttissjóðs.

Nemendur í Jafnréttisskóla GRÓ GEST við HÍ að vinna hópverkefni um þátttöku karla í jafnréttismálum, sem hluti af námskeiði sem Stígamót koma að.

Samstarf og samráð

Stígamót taka þátt í reglulegu samstarfi og samráði við stjórnvöld, félagasamtök og aðra aðila um málefni sem tengjast kynferðisofbeldi. Má þar nefna að Stígamót hafa setið í Jafnréttisráði um árabil og eiga fulltrúa í Ofbeldisvarnarnefnd Reykjavíkurborgar. Þá eiga Stígamót aðild að norrænu hreyfingunni Nordiske Kvinner Mot Vold og evrópsku hreyfingunni Wave – Women Against Violence Europe.

Heimsókn forsætisráðherra

Í júní fengum við heimsókn frá forsætisráðherra, Katrínu Jakobsdóttur. Þar fengum við tækifæri til að fara yfir stöðuna á Stígamótum og þær breytingar sem okkur finnst mikilvægt að gera til hagsbóta fyrir brotþola kynferðisofbeldis. Stígamót lögðu áherslu á hversu mikið aðsókn hefur aukist á síðustu árum samfara mikilli opnun í umræðu og að föst framlög til Stígamóta frá

Forsætisráðherra í heimsókn á Stígamótum

ríkinu endurspeglar ekki þessa aukningu. Þá fjölluðum við um framlag okkar til forvarna í gegnum Sjúkást verkefnið og áætlanir um að lækka þröskulda í þjónustu við ungmenni með nafnlausu netspjalli. Í tengslum við Covid faraldurinn og aukningu heimilisofbeldis minntum við á kynferðisofbeldi gegn börnum á heimilum sem leiða má líkum að því að hafi aukist þó flest barnanna komi sennilega ekki til með að segja frá því fyrir en síðar meir.

Covid samráð

Talsvert var um samráð á árinu vegna Covid heimsfaraldursins. Félagsmálaráðuneytið hafði reglulega samband til að taka út stöðuna og kanna hver þjónustupörfin var. Þá stofnuðu félagsmála- og dómsmálaráðherrar sameiginlega aðgerðateymi til að lyfta upp baráttunni gegn ofbeldi í ástandi sem getur aukið ofbeldi. Stígamót áttu fund með aðgerðateyminu þar sem farið var yfir helstu áherslumál auk þess að sitja samráðsfundi teymisins um ofbeldi gegn fötluðu fólki annars vegar og öldruðu fólki hins vegar. Þá fékk verkefnið okkar Unglingar gegn ofbeldi styrk í tengslum við vinnu aðgerðateymisins.

Mansalssamráð

Stígamót eiga sæti í mansalsteymi á vegum dómsmálaráðuneytisins og voru þar haldnir tveir fundir á árinu. Teymið skipaði þrjá hópa til að móta aðgerðir og notast var við P-in þrjú sem oft eru notuð í alþjóðlegu samstarfi gegn mansali: Prevention, Protection,

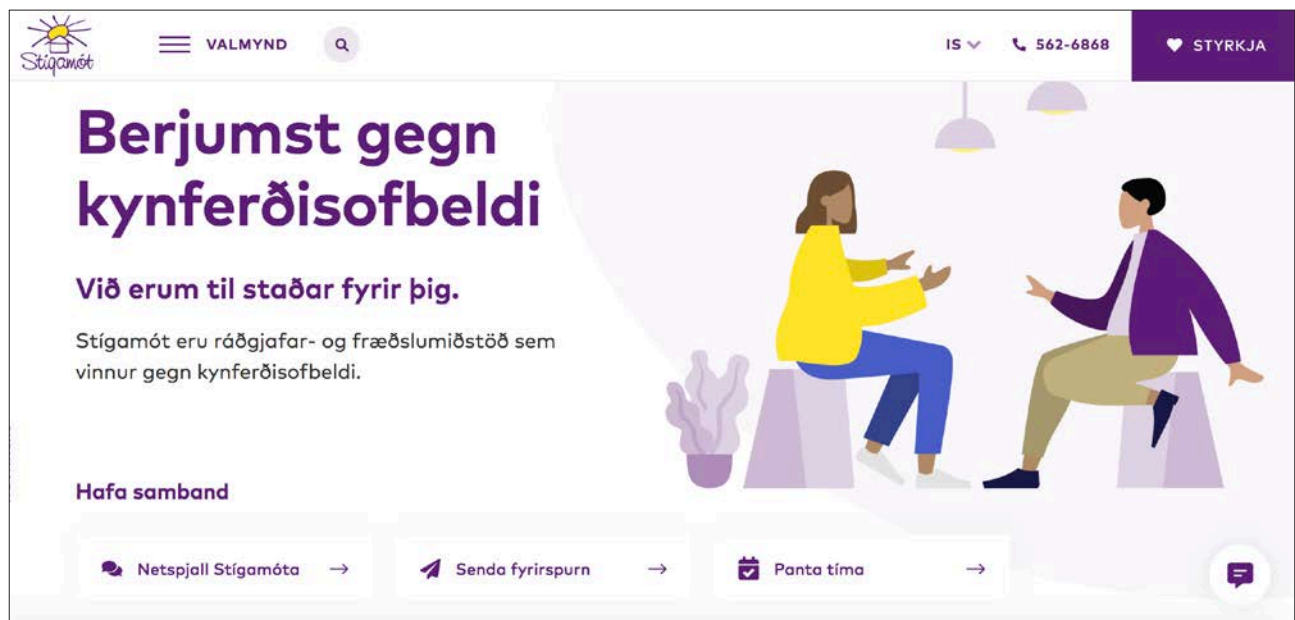
Prosecution. Stígamót tóku þátt í vinnu prevention hópsins sem skilaði af sér tillögum í janúar í nokkrum liðum um þær aðgerðir sem íslensk stjórnvöld þurfa að grípa til til að stemma stigu við mansali. Þá var sett á laggirnar mansalsteymi í Bjarkarhlíð en miðstöðin fékk það hlutverk að samræma þjónustu við brotþola mansals á árinu og situr fulltrúi Stígamóta í teyminu. Yfir tíu mál komu til kasta Bjarkarhlíðar og teymisins eftir að það tók til starfa um mitt ár 2020.

Bjarkarhlíð

Stígamót eru einn af stofnaðilum Bjarkarhlíðar - miðstöðvar fyrir þolendur ofbeldis. Þar er hugmyndin að brotþolar geti leitað til og fengið aðstoð margra aðila á sama stað. Eftir greiningarviðtal hjá starfsfólki Bjarkarhlíðar býðst brotþolum að hitta fulltrúa frá Stígamótum, Dreka-slóð, Kvennaathvarfinu, Kvennaráðgjöfinni, Mannréttindaskrifstofu Íslands og/eða lögreglu svo eitthvað sé nefnt. Stígamót voru með viðveru annan hvern mánudag og hittu 60 brotþola þar. Eftir 1-2 viðtöl í Bjarkarhlíð er þjónustuþegum svo boðið að halda áfram í viðtölum á Stígamótum. Þá sat fulltrúi Stígamóta bæði í framkvæmdastjórn og stjórn Bjarkarhlíðar.

Heimboð fyrir systursamtök

Í janúar buðum við heim systursamtökum okkar sem vinna í sama málaflokki. Til okkar komu samstarfskonur úr Kvennaathvarfinu, Kvennaráðgjöfinni, Bjarkarhlíð, Barna-húsi og Neyðarmóttöku fyrir brotþola kynferðisofbeldis á

Stígamót opnuðu nýja og endurbætta heimasíðu á árinu. Loksins er hægt að skoða síðuna í bæði tölvum og snjalltækjum. Áhersla er lögð á að síðan sé brotþolavæn og að þau sem þurfi á aðstoð Stígamóta að halda finni auðveldlega upplýsingar um þjónustu og hvernig hún fer fram.

Stígamót hlutu Húmanistaviðurkenningu Siðmenntar árið 2020 fyrir að hafa í þrjá áratugi veitt fólki sem beitt hefur verið kynferðisofbeldi aðstoð við að vinna úr afleiðingum ofbeldisins. Við afhendingu viðurkenningarinnar kom fram: „Stígamót urðu til í krafti samstöðu og djörfungar baráttukvenna og búa enn við fjandsamleg viðhorf í samfélagi karlveldisins þótt segja megi að starfið og samtökin séu nú orðin ómissandi hluti af velferðarþjónustu á Íslandi.“

LSH. Hver samtök/stofnun hélt erindi um þjónustuna sína og það sem á þeim brann í baráttunni gegn ofbeldi. Það er alltaf ánægjulegt og eflandi að hitta samstarfsaðila á vettvanginum til að ráða ráðum og skoða hverju hægt er að áorka í sameiningu.

Áhrif kláms og baráttan gegn því

Á árinu beittu Stígamót sér með ýmsum hætti gegn normaliseringu kláms og að börn og unglingar fengju fræðslu til að draga úr skaðlegum áhrifum þess. Fyrst ber að nefna að Sjúkást herferðin snerist að mestu leyti um þetta viðfangsefni eins og lesa má annars staðar í þessari skýrslu. Í 16 daga áttakinu birtu Stígamót grein um hvernig óheft aðgengi barna og unglinga að klámi er orðið norm og að öflug fræðsla um mörk og samþykki sé nauðsynlegt mótvægi. Þá tóku Stígamót þátt í vefþætti á vegum Karlmennskunnar sem birtur var á Stundinni sem og í þætti hjá sama aðila á Hringbraut. Undir lok árs var

hóað í samráð um klám með ýmsum aðilum sem starfa með börnum og unglingum eða tengt ofbeldisforvörnum til að skoða hvernig hægt er að samnýta krafta þessara aðila til að vekja enn frekar athygli á skaðlegum áhrifum kláms. Í kjölfar samráðsins verður unnið enn frekar að því að skoða hvernig virkja megi foreldra í þetta samtal.

Aðhald í umræðunni

Á árinu vöktu Stígamót tvisvar sinnum athygli á skilaboðum sem okkur fannst ekki þolendavæn eða gætu haft skaðleg áhrif á brotaþola ofbeldis. Annars vegar var um að ræða námskeið á vegum Félags um foreldraáfrétti um það sem félagið kallar foreldraútilokun. Hingað til lands var boðið fólki sem titlað er sérfræðingar í málefnum en Stígamót bentu á að ásökun um foreldraútilokun er oft beitt gegn þolendum heimilisofbeldis og börnum þeirra sem framlenging á ofbeldinu. Þar sem ýmsum fagaðilum sem koma að starfi með foreldrum og börnum var boðið til

námskeiðsins fannst okkur ekki stætt á öðru en að benda á að hugtakið foreldraútilokun er mjög umdeilt og ekki stutt af rannsóknum. Jafnframt sendu Stígamót frá sér yfirlýsingu í tengslum við herferð Barnaheilla um ofbeldi gegn börnum og bent var á að efnistöð herferðarinnar gætu gefið þau skilaboð að börn geti komið í veg fyrir kynferðisofbeldi með því að segja nei, sem og að aðstandendur þeirra geti einnig tryggt öryggi þeirra alfarið. Slík skilaboð eru varhugaverð og jafnvel skaðleg eins og við þekkjum vel úr starfi okkar á Stígamótum. Í kjölfarið áttum við góðan fund með Barnaheillum þar sem ábendingum okkar var vel tekið.

Góðir gestir

Í upphafi árs var haldinn opinn fundur á Stígamótum þar sem Drífa Jónasdóttir kynnti niðurstöður könnunar sem gerð var í Kvænnaathvarfinu. Þar voru konur spurðar út í persónuleikaeinkenni ofbeldismannanna til að kortleggja og skilja betur hverjir það eru sem beita ofbeldi. Ætlunin var að þetta væri partur af fyrirlestraröð sem féll svo niður vegna Covid. Starfsfólk Stígamóta fékk einnig góða heimsókn frá Svandísi Önnu Sigurðardóttur sérfræðingi í hinsegin- og jafnréttismálum hjá Reykjavíkurborg. Hún fræddi okkur um verkefnið Saman gegn ofbeldi með áherslu á hinsegin fólk og heimilisofbeldi.

30 ára afmæli

Á alþjóðlegum baráttudegi kvænna þann 8. mars fögnuðu Stígamót 30 ára afmæli sínu. Frá því að Stígamót opnuðu hafa rúmlega 9000 manns sótt sér þar þjónustu til að vinna úr afleiðingum kynferðisofbeldis. Aðsóknin vex nánast frá ári til árs sem er til marks um hve kynferðisofbeldi er útbreiddur vandi í íslensku samfélagi en jafnframt hve mikil opnun hefur orðið í umræðunni og að fleira fólk leitar sér aðstoðar. Mikið vatn hefur runnið til sjávar í baráttunni gegn kynferðisofbeldi á þeim 30 árum sem Stígamót hafa starfað. Frá algjörrri afneitun um að kynferðisofbeldi þrífist á Íslandi til viðurkenningar á vandanum og aðgerða til að stemma stigu við ofbeldinu og rétta hlut þeirra sem því voru beitt. Stígamót hafa breyst og þróast á þeim þremur áratugum sem samtökin hafa starfað. Frá því að vera jafningjastuðningur kvænna sem höfðu upplifað ofbeldi fyrir aðra brotaþola í það að vera ráðgjafarmiðstöð með 12 háskólamenntaða starfskrafta sem sinna ráðgjöf, forvörnum og baráttu fyrir bættu samfélagi. Enn starfa Stígamót þó sem grasrótarsamtök með flötu skipulagi og halda fast í þá hugmyndafræði sem lagt var upp með. Þrátt fyrir miklar breytingar í samfélaginu er enn mikið verk óunnið. Það er því mikilvægt að halda áfram baráttunni gegn kynferðisofbeldi og skapa umhverfi þar sem einstaklingar sem beittir hafa verið kynferðisofbeldi upplifa stuðning frekar en skömm og sektarkennd í kjölfar ofbeldisins.

Á þessum tímamótum stóð til að halda veglega veislu, en vegna Covid var ákveðið að aflýsa hátíðinni. Á sjálfum afmælisdeginum fengu Stígamót kveðjur úr ýmsum áttum, þar á meðal frá Katrínu Jakobsdóttur forsætisráðherra: „Um leið og ég óska Stígamótum til hamingju með afmælið, ítreka ég þakkir mínar til ykkar fyrir óþrjótandi baráttu undanfarni 30 ár, baráttu sem hefur sannarlega verið íslensku samfélagi til heilla. Til hamingju með daginn.“

Vesturgata 3: 1990-2004

Hverfisgata 115: 2004-2014

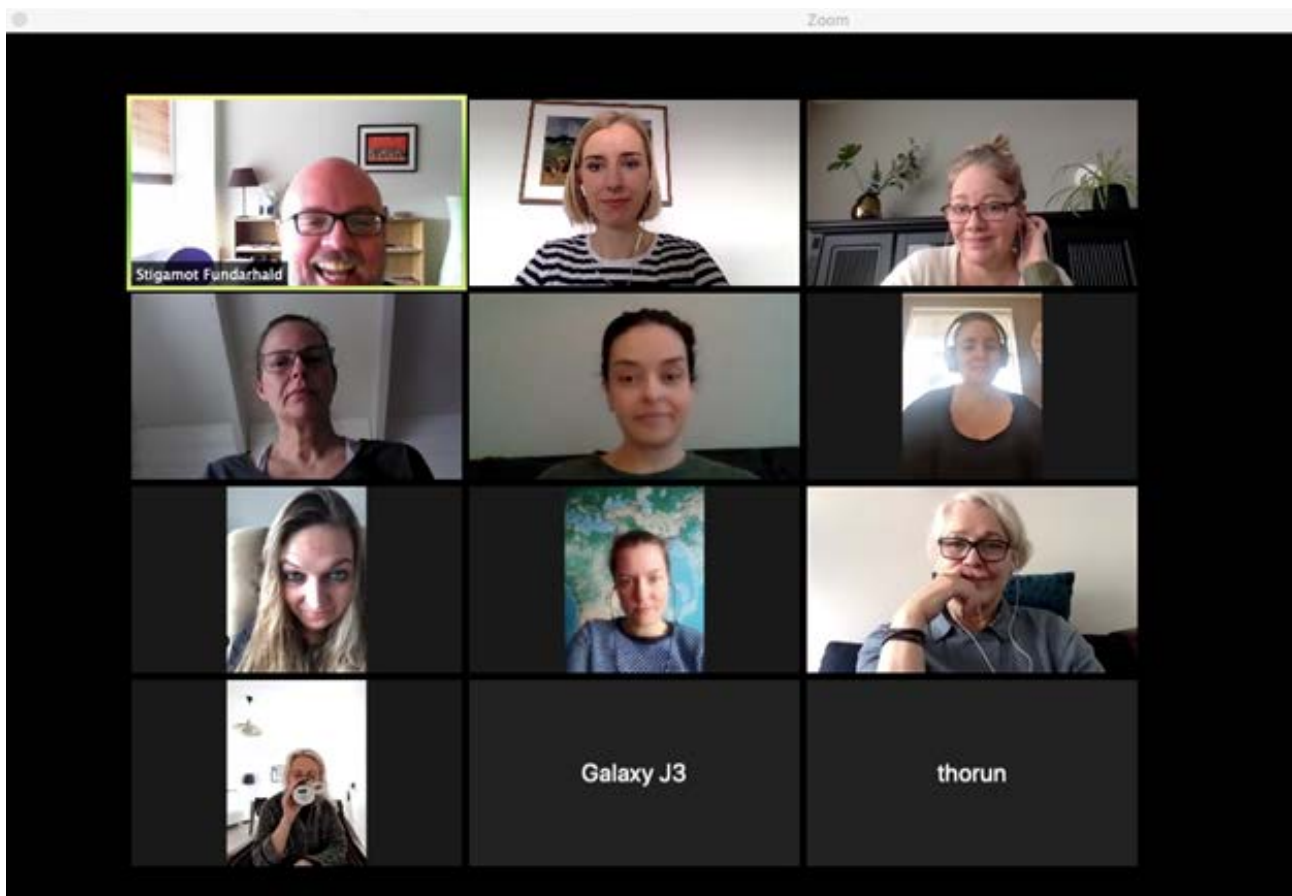
Laugavegur 170: 2014-2020

Skipulag Stígamóta

Starfsfólk:

Anna Bentína Hermansen, ráðgjafi
Anna Þóra Kristinsdóttir, ráðgjafi
Björg Guðrún Gísladóttir, ráðgjafi
Erla Björg Kristjánsdóttir, ráðgjafi
Eva Bryndís Pálsdóttir, ráðgjafi
Guðrún Jónsdóttir, talskona

Hjálmar Gunnar Sigmarsson, ráðgjafi
Jóhanna Lind Jónsdóttir, ráðgjafi
Karen Linda Eiríksdóttir, ráðgjafi
Steinunn Gyðu- og Guðjónsdóttir, verkefnastýra/talskona
Þóra Björt Sveinsdóttir, ráðgjafi og verkefnastýra
Þórunn Þórarinsdóttir, ráðgjafi

Starfshópurinn að funda í gegnum ZOOM.

Framkvæmdahópur:

Í framkvæmdahópi í lok árs sátu:

Eva Bryndís Pálsdóttir

Gyða Margrét Pétursdóttir

Hildur Fjóra Antonsdóttir

Margrét Steinarsdóttir

Steinunn Gyðu- og Guðjónsdóttir

Fyrri hluta árs sat:

Þóra Björt Sveinsdóttir

Leiðbeinendur og aðstoðarleiðbeinendur sjálfshjálparhópa:

Assa Þorvarðardóttir

Eva Dís Þórðardóttir

Lilja Hrönn Einarsdóttir

Sigrún Bragadóttir

Tanja Andersen Valdimarsdóttir

Aðstoðarleiðbeinendur:

Kristel Dögg Vilhjálmsdóttir

Aðrir

Starfsnemi í Sálfræði:

Fríða Ísbjörg Kjartansdóttir (undir leiðsögn

Önnu Þóru Kristinsdóttur)

Handleiðsla starfshóps:

Lára Björnsdóttir félagsráðgjafi og

Elísabet Lorange listmeðferðarfræðingur.

Bókhald:

Guðrún Inga Bjarnadóttir

Tölvumál:

Sigurbrandur Dagbjartsson

Innsláttur tölfraðigagna:

Tinna Karen Sveinbjarnardóttir

Framkvæmdahópur

Framkvæmdahópur er hin eiginlega stjórn Stígamóta. Hann tekur ákvarðanir í stefnumarkandi málum og hefur yfirsýn yfir og stjórn á fjármálum Stígamóta. Framkvæmdahópur hittist á tveggja vikna fresti. Í framkvæmdahópi sitja tveir fulltrúar úr starfshópi Stígamóta og þrír fulltrúar með mikla þekkingu og reynslu af störfum á sviði kynferðisofbeldis valdir með samþykki framkvæmdahóps og í samstarfi við starfshóp.

Starfshópur

Á Stígamótum starfa 11 konur og einn karl, öll í fullu stöðugildi. Starfsfólk er allt háskólamenntað og kemur úr ýmsum áttum. Starfshópurinn hefur menntun í félagsráðgjöf, sálfræði, fjölskyldumeðferð, uppeldis- og menntunarfræði, listmeðferð, kynjafræði, guðfræði, bókmenntafræði, náms- og starfsráðgjöf, mannfræði, kennslufræði og alþjóðasamskiptum. Ábyrgð í daglegu starfi deilir starfsfólk jafnt en þó hefur verkaskipting innan starfshópsins aukist á síðustu árum. Helstu verkefni eru ráðgjöf, fræðsla, pólitískt starf og fjáröflun.

Lögð er áhersla á að starfsfólk leggi stund á endurmenntun og sjálfsvinnu. Hópurinn hittist í hóphandleiðslu aðra hverja viku auk þess sem allt starfsfólk hefur aðgang að 10 tímum á ári í einkahandleiðslu. Jafnframt eru Stígamót með samstarfssamning við Heilsuvernd um uppbyggilega vinnustaðamenningu.

Óvenjulegt ár

Árið 2020 var óvenjulegt ár í starfsemi Stígamóta. Snemma á árinu stóðu yfir verkföll sem höfðu margskonar áhrif á starfsemina, t.d. viðveru starfsfólks og mætingu hjá okkar fólki í einstaklingsviðtöl. Á sama tíma var Covid faraldurinn að gera vart við sig á Íslandi og strax í mars mánuði var brugðist við sóttvarnar aðgerðum með því að færa viðtöl yfir í símaviðtöl og netviðtöl. Í samtals 19 vikur á árinu var nánast öll viðtalsþjónusta veitt í gegnum síma eða fjarfundabúnað. Starfshópnum og vinnustaðnum var einnig skipt upp á ýmsa vegu til að bregðast við tilmælum sóttvarnaryfirvalda og höfðu þessar aðgerðir margskonar áhrif á andlega líðan starfshópsins. Fyrir utan að eitthvað var um vinnutap þegar verið var að aðlagast aðgerðum, sérstaklega þegar nýjar fjölda takmarkanir voru settar, þá fólu þessar breytingar í sér margskonar álag. Það var heilmikil aðlögun að færa öll viðtöl í fjarviðtöl. Stígamót er vinnustaður sem er rekinn með flötu skipulagi og aðgerðirnar höfðu líka truflandi áhrif á mikilvæga skipulagsþætti starfseminnar, eins og fundahald, handleiðslu og verkefnastöðu. Einnig fólst álag í því að fresta og í sumum tilvikum aflýsa mikilvægum viðburðum og verkefnum sem var búið að skipuleggja, þ.á.m. 30 ára afmæli Stígamóta, Sjúkást átaki og endurmenntunarferð starfshópsins til Kaupmannahafnar.

Tölulegar upplýsingar

Tölulegar upplýsingar í ársskýrslu Stígamóta eru mikilvægt tæki til að lýsa þeim hliðum íslensks samfélags sem birtast í starfsemi Stígamóta. Með söfnun tölulegra upplýsinga í 31 ár búum við yfir mikilli þekkingu um kynbundið ofbeldi, birtingarmyndir þess og afleiðingar, fólkið sem er beitt ofbeldinu og ofbeldismennina. Hér fara á eftir þær skilgreiningar á sífjaspellum, nauðgunum, nauðgunartilraunum, klámi (klámefni), vændi, kynferðislegri áreitni og stafrænu kynferðisofbeldi sem til viðmiðunar eru við tölfræðilega úrvinnslu í þessari skýrslu.

Sífjaspell skilgreinum við sem allt kynferðislegt atferli milli einstaklinga, sem tengdir eru tengslum trausts, og þar sem annar aðilinn vill ekkert með slíkt atferli, en er undirgefinn og háður ofbeldismanninum á einhvern máta.

Nauðgun eða nauðgunartilraun skilgreinum við sem kynferðisofbeldi þar sem einhver hefur eða gerir tilraun til að hafa samræði/ eða önnur kynferðismök við manneskju gegn vilja hennar og brýtur þar með sjálfsákvörðunarrétt og sjálfstjórn hennar á bak aftur.

Klámefni er beitt sem kynferðisofbeldi þegar einhver notar klámefni til að misbjóða manneskju á einhvern hátt. Eða þegar klámnotkun einhvers misbýður manneskju á einhvern hátt.

Vændi/mansal skilgreinum við sem kynferðisofbeldi þar sem einstaklingur/eða þriðji aðili þiggur einhverskonar greiða eða greiðslu í skiptum fyrir kynferðislega athöfn/athafnir.

Kynferðislega áreitni skilgreinum við sem kynferðisofbeldi þar sem einhver sýnir manneskju kynferðislega hegðun sem er særandi og er gegn vilja hennar. Kynferðisleg áreitni getur verið líkamleg, orðbundin eða táknað.

Stafrænt kynferðisofbeldi skilgreinum við sem kynferðisofbeldi þar sem einhver birtir, dreifir eða geymir eða hótar að birta, dreifa eða geyma texta og/eða myndefni til dæmis ljósmyndir, kvikmyndir- eða sambærilegt efni þar sem manneskja er sýnd nakin/n eða á kynferðislegan hátt gegn vilja hennar.

Grunnupplýsingar

Eins og í ársskýrslum síðustu ára eru allar tölfræðilegar upplýsingar í þessari skýrslu unnar út frá spurningalistum sem notendur þjónustunnar fylltu sjálfir út. Spurningalistarnir eru þrennskönar og notendur þjónustunnar svara spurningalistunum þegar þeir koma í fyrsta skipti í viðtal á Stígamót. Í fyrsta lagi eru sérstakir spurningalistar sem brotapolar svara. Í öðru lagi eru sérstakir spurningalistar sem brotapolar svara um þá ofbeldismenn sem hafa beitt þá kynferðisofbeldi. Í þriðja lagi eru sérstakir spurningalistar sem aðstandendur brotþola svara. Ef spurningar í spurningalistunum hafa breyst frá fyrri árum er þess getið í texta ársskýrslunnar.

Hér fyrir neðan verður gerð grein fyrir tölfræðilegum upplýsingum um brotþola sem leituðu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020.

Á árinu 2020 leituðu 765 einstaklingar til Stígamóta, af þeim voru 299 einstaklingar sem leituðu aðstoðar vegna eigin mála í fyrsta skipti. Þá voru 72 nýir aðstandendur sem leituðu til Stígamóta og þar af voru 18 með upplýsingar um mál sem ekki voru þekkt hjá Stígamótum. Þær tölulegu upplýsingar sem hér fara á eftir varðandi árið 2020 miðast við fjölda skýrslna sem fyrir liggja um hvern hóp fyrir sig, þ.e. brotþola, ofbeldismenn og aðstandendur.

Í þau 31 ár sem liðin eru frá stofnun Stígamóta hafa 9.577¹ einstaklingar leitað aðstoðar hjá Stígamótum. Jafnframt má geta þess að ofbeldismennirnir teljast vera 13.685 en eru væntanlega nokkuð færri þar sem einhverjir þeirra hafa beitt fleiri en einn einstakling ofbeldi.

Það vekur athygli að ofbeldismennirnir eru miklu fleiri en þeir sem beittir eru ofbeldi. Sami einstaklingurinn er stundum beittur kynferðisofbeldi af fleiri en einum ofbeldismanni á lífsleiðinni. Einnig getur það gerst að sami ofbeldismaðurinn beitir fleiri en einn einstakling kynferðisofbeldi.

Í þeim tölulegu upplýsingum sem hér fara á eftir er annars vegar fjallað um starfsárið 2020 og hins vegar er að finna í nokkrum tilvikum samanburð við fyrri starfsár. Upplýsingar um starfsemina á fyrri starfsárum má nálgast hjá Stígamótum og á vefsíðu Stígamóta, www.stigamot.is.

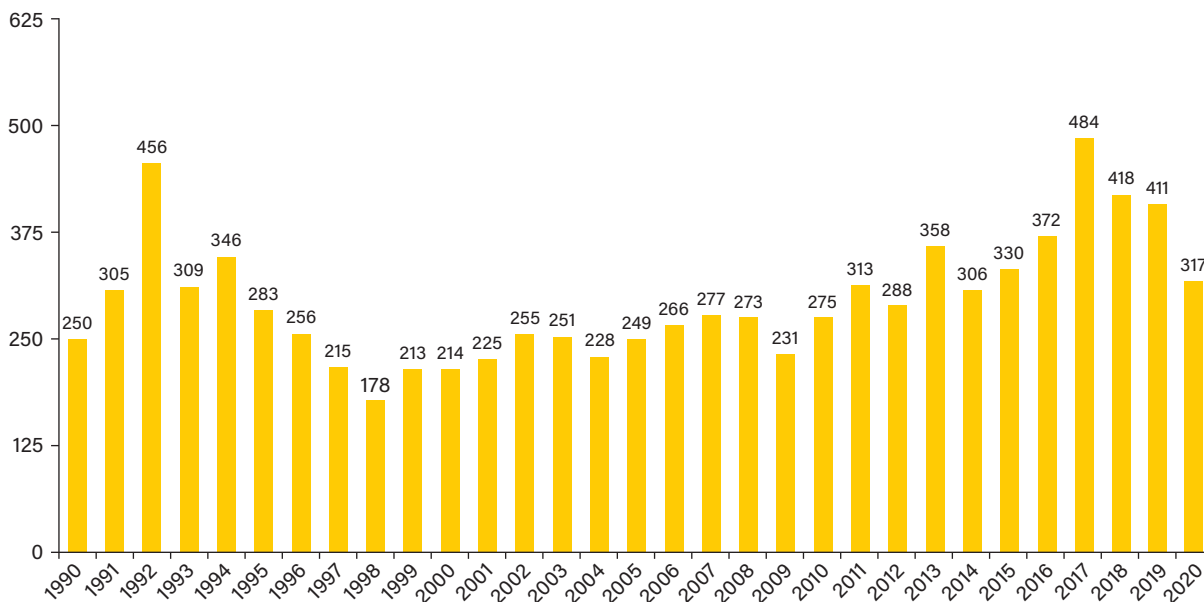
1 Heildarfjöldi einstaklinga frá stofnun Stígamóta er fenginn með því að leggja heildarfjölda nýrra brotþola og heildarfjölda nýrra aðstandanda árið 2020 við heildarfjölda einstaklinga frá stofnun Stígamóta sem fram kemur í Ársskýrslu Stígamóta árið 2019. Árið 2020 höfðu hins vegar 4 af nýjum brotþolum komið á Stígamót áður sem aðstandendur, því dragast 4 einstaklingar frá í tölunni hér fyrir ofan. Einnig höfðu 2 aðstandendur komið áður á Stígamót sem brotþolar og dragast þeir því líka frá tölunni hér að ofan.

Tafla 1. Fjöldi viðtala og einstaklinga árið 2020

Ný mál - brotapolar komu sjálfir	299
Upplýsingar um ný mál gegnum aðstandendur ²	18
Heildarfjöldi ofbeldismanna ³	505
Fjöldi nýrra aðstandenda ⁴	72
Heildarfjöldi einstaklinga sem komu í viðtöl	765
Heildarfjöldi viðtala	2819

Árið 2020 voru 299 ný mál þar sem brotapolar sjálfir komu með mál sín til Stígamóta. Þetta er um 22% fækkun slíkra mála frá árinu 2019. Árið 2019 voru ný mál brotapola 385. Ekki hafa færri nýjir brotapolar komið til Stígamóta síðan árið 2014 en þá voru nýjir brotapolar 280.

Ofbeldismenn eru nú 505, sem er um 23% fækkun frá árinu 2019 en þá voru ofbeldismenn 656. Þá leituðu 72 nýir aðstandendur til Stígamóta árið 2020 en það er um 2,8% aukning frá árinu 2019 en þá voru aðstandendur 70 talsins. Þessi aukning gæti mögulega verið tilkomin vegna þess að á árinu 2020 hafa tveir ráðgjafar boðið upp á para- og fjölskylduráðgjöf og gætu fleiri af einstaklingum sem nýttu sér þjónustu Stígamóta hafa nýtt sér þá ráðgjöf líka. Þess ber þó að geta að para- og fjölskylduráðgjöf hefur verið í boði á Stígamótum í einhvern tíma, en árið 2020 voru tveir ráðgjafar sem báðir eru fjölskyldufræðingar að sinna þessari ráðgjöf, sem mögulega gæti skýrt þessa aukningu.

Mynd 1. Fjöldi nýrra mála frá upphafi

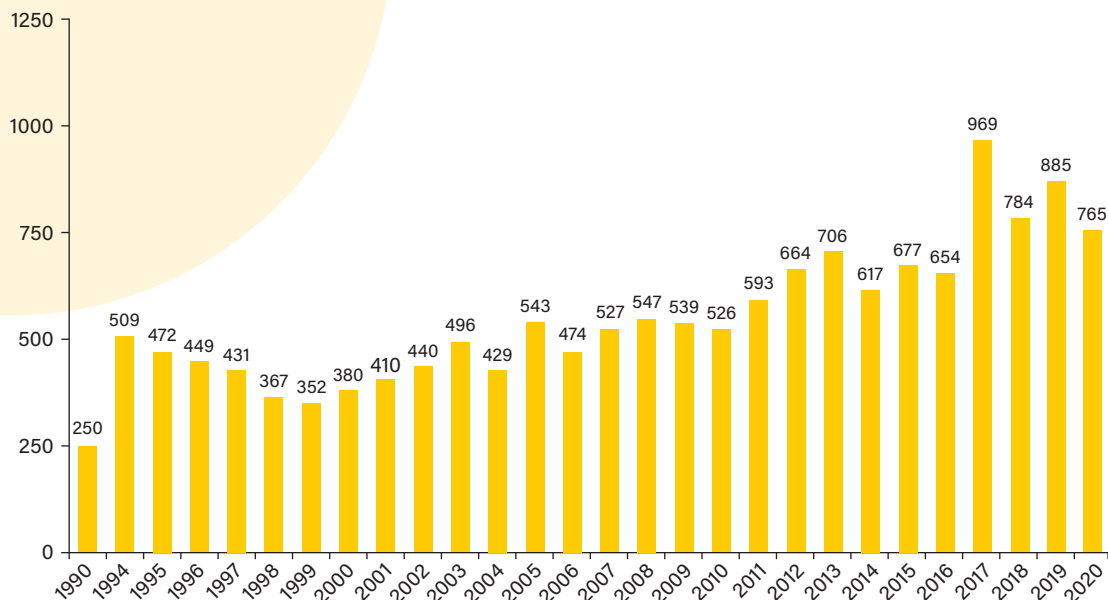
Mynd 1 sýnir fjölda nýrra mála sem árlega hafa komið inn á borð til Stígamóta undanfarin 31 ár. Ný mál eru talin þannig að lagður er saman fjöldi nýrra brotapola og fjöldi nýrra mála í gegnum aðstandendur sem koma inn til Stígamóta á hverju ári. Þess ber þó að geta að fjöldi nýrra mála í gegnum aðstandendur gæti mögulega verið aðeins lægri þar sem ekki var alltaf hægt að vita með vissu hvort fleiri en einn aðstandandi hafi komið vegna sama brotapola.

Mynd 1 og tafla 1 sýna að árið 2020 voru ný mál 317, sem er 94 málum færri en árið 2019, en þá voru ný mál 411. Ekki hafa færri ný mál komið inn á borð Stígamóta síðan árið 2014 en þá voru ný mál 306.

² Þess ber að geta að upplýsingar um ný mál í gegnum aðstandendur gætu verið færri þar sem ekki var alltaf hægt að vita með vissu hvort fleiri en einn aðstandandi hafi komið vegna sama brotapola.

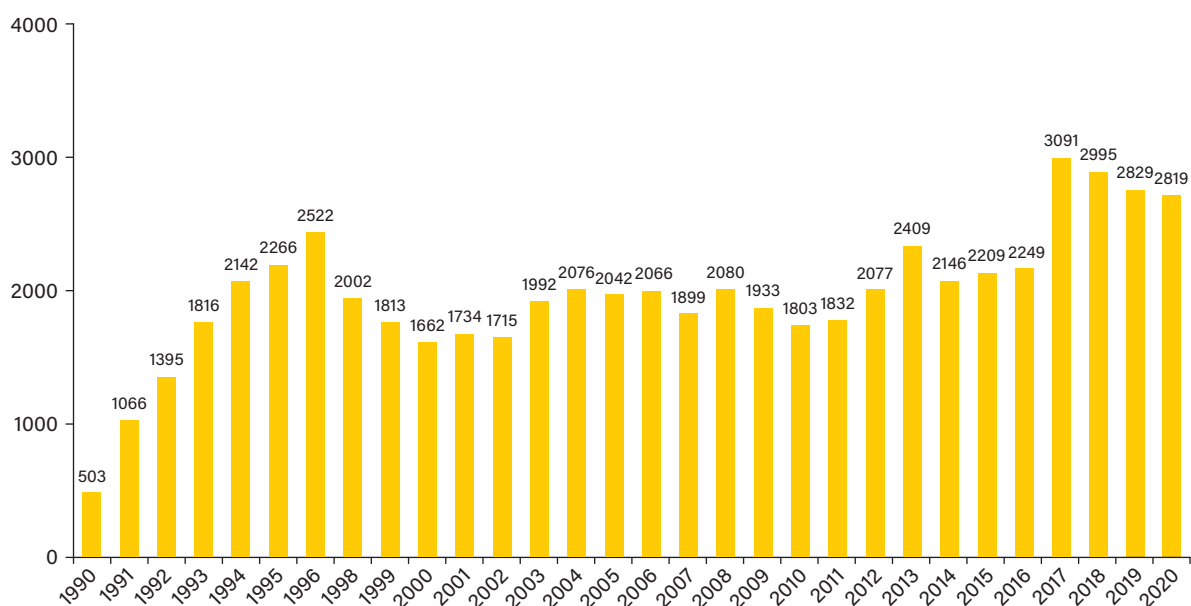
³ Samanlagður fjöldi ofbeldismanna er 505, bæði ný mál og upplýsingar um ný mál frá aðstandendum. Ekki liggja fyrir upplýsingar um ofbeldismenn þegar ný mál komu til Stígamóta í gegnum aðstandendur, en hér er talinn einn ofbeldismaður fyrir hvert nýtt mál sem upplýsingar fást um hjá aðstandendum (sem er lágmarkstalning). Því er hægt að segja með vissu að ofbeldismennirnir hafi verið 505 en hins vegar byggja tölfraðilegar upplýsingar í ársskýrslu þessari á 487 skýrslum sem lágu fyrir um ofbeldismenn. Þess ber að geta að í einhverjum tilfellum gáfu brotapolar ekki upplýsingar um alla ofbeldismenn. Ástæða þess gat til dæmis verið að þeir vissu ekki hve margir þeir voru eða það átti ekki við.

⁴ Heildarfjöldi nýrra aðstandenda var 72 en 3 skýrslur voru ekki fylltar út og því ómarktækar. Þess vegna byggir öll tölfraði úrvinnsla um brotapolu á þeim 69 skýrslum sem fylltar voru út. Hins vegar lágu fyrir upplýsingar um kyn brotapola og hvort brotapolu sjálfur væri eða hefði verið í viðtölum á Stígamótum í þessum 3 skýrslum sem ekki voru fylltar út, þess vegna er heildarfjöldi einstaklinga hærri eða 72 í tölum 39 og 41.

Mynd 2. Heildarfjöldi einstaklinga sem sótti viðtöl hvert ár fyrir tímabilið 1990 til 2020

Mynd 2 sýnir heildarfjölda þeirra einstaklinga sem sóttu viðtöl á Stígámótum á hverju ári frá árinu 1990 til ársins 2020. Heildarfjöldi einstaklinga samanstendur af einstaklingum sem voru að koma í fyrsta skipti til Stígámóta sem og einstaklingum sem hafa fylgt Stígámótum á milli ára. Þarna eru allir þeir einstaklingar sem sótt hafa viðtöl á Stígámótum á einu ári, bæði brotapolar og aðstandendur brotapola. Þess ber að geta að upplýsingar vantaði um heildarfjölda allra einstaklinga sem sótti þjónustu Stígámóta á árunum 1991 til ársins 1993 og því eru þessi ár ekki með í mynd 2. Mynd 2 sýnir hversu stórum hópi Stígámót veita þjónustu á hverju ári. Heildarfjöldi einstaklinga sem kom í viðtöl til Stígámóta árið 2020 var 765, sem er um 13,5% færri en árið 2019. Heildarfjöldi einstaklinga hefur ekki verið lægri síðan árið 2016.

Mynd 3. Heildarfjöldi viðtala sem veitt voru á hverju ári á Stígámótum á árunum 1990 til 2020

Mynd 3 sýnir umfang þjónustu Stígámóta á hverju ári frá því Stígámót hófu starfsemi sína, það er hversu mörg viðtöl voru veitt brotapolum og aðstandendum þeirra á hverju ári frá upphafi Stígámóta. Þess ber að geta að upplýsingar vantaði um heildarfjölda viðtala á árinu 1997 og því er það ár ekki með í mynd 3. Heildarfjöldi viðtala árið 2020 var 2.819, sem er um 0,3% fækkun frá árinu 2019 og er því nokkuð svipaður milli ára.

Ef ofangreindar upplýsingar eru dregnar saman fyrir árið 2020 kemur fram að heildarfjöldi nýrra brotapola og nýrra mála hefur ekki verið lægri síðan árið 2014. Heildarfjöldi allra einstaklinga sem komu í viðtal hefur ekki verið lægri síðan árið 2016. Þessar niðurstöður eru líklega tilkomnar vegna COVID-19 faraldursins og meðfylgjandi samkomutakmarkana. Þess má geta að COVID-19 og samkomutakmarkanir lituðu stóran hluta ársins 2020. Þegar samkomubann eða

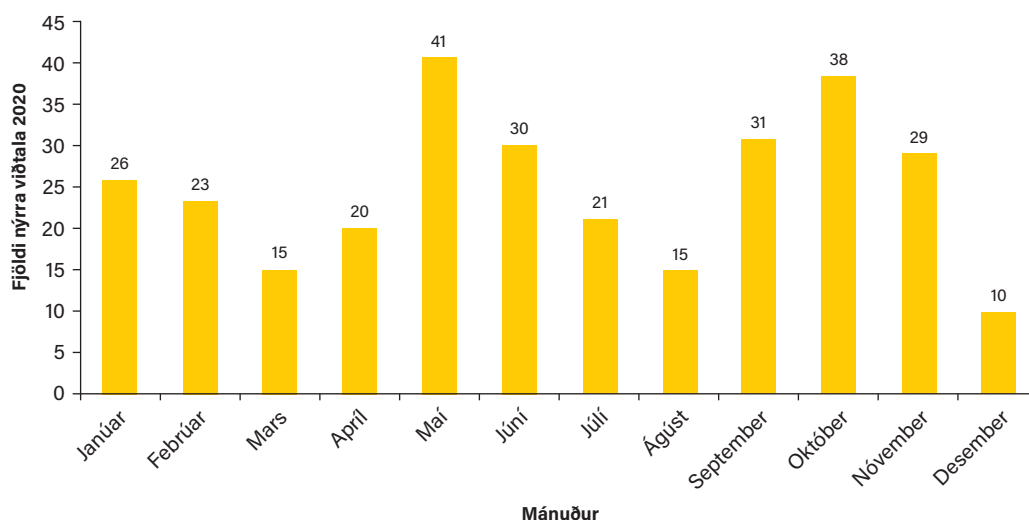
takmarkanir voru ríkjandi voru viðtöl eingöngu veitt í gegnum síma eða annan fjarfundarbúnað. Einhverjir gátu ekki nýtt sér slík viðtöl og má því telja líklegt að COVID-19 og áhrif þess hafi leitt til að færri nýttu sér viðtöl á Stígamótum árið 2020 samanborið við árin á undan. En þar sem heildarfjöldi viðtala árið 2020 lækkaði ekki mikið borið saman við árið 2019 má ætla að þeir einstaklingar sem gátu nýtt sér viðtöl í gegnum síma eða annan fjarfundarbúnað nýttu þau vel. Auk þess má geta að í júlí 2020 voru teknir upp biðlistar hjá Stígamótum vegna mikillar aðsóknar í viðtöl og var um tveggja mánaða bið í viðtöl allt árið. Í enda árs 2020 voru 52 einstaklingar á biðlista sem fengu ekki viðtal fyrr en í byrjun árs 2021. Árið 2020 voru einnig 50 einstaklingar af biðlistanum sem afþökkuðu boð um viðtal af ýmsum ástæðum. Það má því ætla að bæði áhrif COVID-19 og það að teknir voru upp biðlistar gæti skýrt að heildarfjöldi nýrra brotþola og heildarfjöldi einstaklinga í viðtölum hafi verið lægri árið 2020 samanborið við fyrri ár.

Tafla 2. Fjöldi brotþola sem kom í fyrsta skipti í viðtal á Stígamót eða í Bjarkarhlíð, skipt eftir árum

	2017		2018		2019		2020	
	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall
Brotþoli kom í viðtal á Stígamót	403	89,0%	325	84,2%	325	84,4%	239	79,9%
Brotþoli kom í viðtal í Bjarkarhlíð	50	11,0%	61	15,8%	60	15,6%	60	20,1%
Alls	453	100%	386	100%	385	100%	299	100%

Tveir ráðgjafar frá Stígamótum hafa veitt hálfsmánaðarlega viðtöl fyrir brotþola kynferðisofbeldis í Bjarkarhlíð frá því að miðstöðin opnaði í mars árið 2017. Eins og tafla 2 sýnir þá sóttu 60 einstaklingar, af þeim 299 (eða 20,1%) sem komu til Stígamóta í fyrsta skipti árið 2020, fyrsta viðtal til ráðgjafa Stígamóta í Bjarkarhlíð. Þetta er svipaður fjöldi einstaklinga og kom í fyrsta viðtal til Stígamóta í Bjarkarhlíð árin 2018 og 2019. Enginn af þeim 72 aðstandendum sem leituðu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020 kom í fyrsta viðtal til Stígamóta í Bjarkarhlíð.

Öll tölfraðileg úrvinnsla um brotþola í myndum og töflum hér fyrir neðan byggir á þeim 299 brotþolum sem komu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020 og svöruðu spurningalista um brotþola. Öll tölfraðileg úrvinnsla um þá ofbeldismenn í myndum og töflum hér fyrir neðan byggja á þeim 487 skýrslum sem þessir 299 brotþolar svöruðu einnig um þá ofbeldismenn sem beittu þá kynferðisofbeldi.

Mynd 4. Fjöldi nýrra viðtala eftir mánuðum árið 2020

Aðsókn í viðtöl er breytileg á milli ára og mánaða og því erfitt að segja fyrir um vinnuálag ársins. Mynd 4 sýnir að fjöldi nýrra viðtala var hæstur í maí (41 viðtöl) og næst hæstur í október (38 viðtöl). Fjöldi nýrra viðtala var lægstur í mars, apríl, júlí, ágúst og desember. Lítil fjöldi viðtala í mars og apríl er líklega tilkomin vegna COVID-19 og samkomutakmarkanna vegna þess. Þess má geta að COVID-19 og meðfylgjandi samkomutakmarkanir lituðu meira og minna alla mánuði frá mars til desember. Það má því telja líklegt að áhrif COVID-19 gæti hafa leitt til þess að færri nýttu sér viðtöl á Stígamótum árið 2020 borið saman við árin á undan.

Þess má einnig geta að lítil fjöldi viðtala í júlí, ágúst og desember er þó sennilega tilkomin vegna sumar- og jólafría.

Tafla 3. Ástæður þess að leitað var til Stígamóta árið 2020

	Fjöldi	Hlutfall
Sifjaspell	115	18,7%
Nauðgun	188	30,6%
Nauðgunartilraun	58	9,4%
Klám	28	4,6%
Vændi	16	2,6%
Kynferðisleg áreitni	129	21,0%
Stafrænt kynferðisofbeldi	53	8,6%
Annað	27	4,4%
Alls	614	100%

Tafla 3 sýnir ástæður þess að einstaklingar leita til Stígamóta árið 2020. Það fólk sem nýtir sér þjónustu Stígamóta kemur gjarnan til að vinna úr gömlum áföllum og þau geta verið fleiri en eitt. Þess vegna eru ástæður komu (614) fleiri en einstaklingarnir (299).

Eins og tafla 3 sýnir eru nauðgun, nauðgunartilraun og sifjaspell rúmlega helmingur (58,7%) þeirra ástæðna sem tilgreindar eru fyrir komu á Stígamót. Þetta eru svipaðar niðurstöður og árin 2013 til 2019 en þá voru nauðgun, nauðgunartilraun og sifjaspell meira en helmingur þeirra ástæðna sem tilgreindar voru fyrir komu til Stígamóta. Athygli vekur hve margir leita til Stígamóta meðal annars vegna kynferðislegrar áreitni eða 21%.

Tafla 3 sýnir einungis fjölda þeirra einstaklinga sem voru í vændi og sóttu í fyrsta skipti viðtöl á Stígamót á árinu 2020 en þeir voru 16. Það sama hefur sýnt sig hjá Stígamótum og hjá erlendum systursamtökum að það tekur langan tíma að vinna úr þeirri ofbeldisreynslu sem vændi er. Mikilvægt er að hafa í huga við túlkun niðurstaðna að vændi er oft falið vandamál og oft koma upplýsingarnar um það ekki í ljós fyrr en eftir margra mánaða viðtöl. Skráningar fara hins vegar fram eftir fyrsta viðtal og upplýsingar um vændi vantar því í einhverjum tilvikum.

Til að fá skýrari mynd af heildarfjölda allra einstaklinga sem höfðu verið í vændi og sóttu viðtöl á Stígamótum árið 2020 var upplýsingum safnað um hversu margir þeirra sem voru í viðtölum á Stígamótum á árinu 2020 en voru ekki að koma í fyrsta skipti í viðtal það ár hefðu verið í vændi og/eða klámiðnaði. Vitað er að árið 2020 voru einnig í viðtölum um 16 einstaklingar (allt konur) sem höfðu verið í vændi og/eða klámiðnaði og leituðu í fyrsta skipti til Stígamóta fyrir árið 2020.

Það er því hægt að segja að vitað sé að í heildina hafi 32 af þeim 765 einstaklingum sem sóttu viðtöl á Stígamót árið 2020 hafi verið í vændi og/eða klámiðnaði. Þetta er svipaður fjöldi og kom fram í ársskýrslu ársins 2019 en þá voru það 30 einstaklingar.

Tafla 4. Stafrænt kynferðisofbeldi og ólíkar birtingarmyndir stafræns kynferðisofbeldis

	Hefur brotapolí verið beittur einhversskonar stafrænu kynferðisofbeldi eða verið hótad að vera beittur slíku ofbeldi?		Myndefni: Hefur brotapolí verið beittur stafrænu kynferðisofbeldi sem felst í að myndefni þar sem hann er sýndur nakinn eða á kynferðislegan hátt hefur verið birt, dreift eða geymt gegn vilja brotapóla eða því hótad?		Texti: Hefur brotapolí verið beittur stafrænu kynferðisofbeldi sem felst í að texti þar sem talað er um hann á kynferðislegan hátt hefur verið birtur, dreift eða geymdur gegn vilja brotapóla eða því hótad?	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
já	68	22,7%	53	17,7%	23	7,7%
nei	231	77,3%	236	78,9%	267	89,3%
Upplýsingar vantar	-	-	10	3,3%	9	3,0%
Alls	299	100%	299	100%	299	100%

Tölulegar upplýsingar um stafrænt kynferðisofbeldi í töflu 4 er settar fram á annan hátt nú í ársskýrslu ársins 2020 en árin á undan. Ákveðið var að greina upplýsingar einungis eftir því hvort brotapolí hafi verið beittur (eða hótad að vera beittur) einhversskonar stafrænu kynferðisofbeldi (sjá töflu 4). Þegar skoðuð voru nánar ólík birtingarform stafræns kynferðisofbeldis var einungis skoðað hvort brotapolí hafi verið beittur stafrænu kynferðisofbeldi, þar sem annað hvort myndefni (það er ljósmyndir, kvikmyndir ea sambærilegt efni) eða texti hafði verið birtur, dreift eða geymdur gegn vilja brotapóla eða því hótad. Þessar upplýsingar eru ekki frekar aðgreindar eins og gert var í ársskýrslum fyrri ára. Fram kemur í töflu 4 að 22,7% brotapóla (eða 68 brotapolar) nefndu að þeir hefðu verið beittir einhversskonar stafrænu kynferðisofbeldi eða verið hótad slíku ofbeldi. Um 17,7% brotapóla (eða 53 brotapolar) höfðu verið beittir stafrænu kynferðisofbeld þar sem myndefni þar sem þeir voru sýndir naktir eða á kynferðislegan hátt hafði verið birt, dreift eða geymt gegn vilja þeirra eða því hótad. Tafla 4 sýnir einnig að 7,7% brotapóla (eða 23 brotapolar) nefndu að þeir hefðu verið beittir stafrænu kynferðisofbeldi þar sem texti þar sem talað var um þá á kynferðislegan hátt hafi verið birtur, dreift eða geymdur gegn vilja þeirra eða því hótad.

Hafa verður í huga að einstaklingur getur tilgreint annað ofbeldi sem ástæðu komu (sjá töflu 3) en svo er merkt við að hann hafi verið beittur stafrænu ofbeldi í töflu 4. Skýringin á því er sú að einstaklingur getur talið ástæðu komu til Stígamóta vera aðra en svo þegar frekar var spurt um stafrænt kynferðisofbeldi þá svara viðkomandi að hann hafi verið beittur slíku ofbeldi. Einnig gæti einstaklingur hafa tilgreint stafrænt kynferðisofbeldi sem ástæðu komu en ekki svarað frekari spurningum um stafrænt kynferðisofbeldi hér að ofan þar sem spurt er nánar um ólíkar birtingarmyndir stafræns kynferðisofbeldis. Því er ekki samræmi í fjölda einstaklinga sem nefnir stafrænt kynferðisofbeldi sem ástæðu komu og fjölda einstaklinga sem tilgreina að þeir hafi verið beittir stafrænu kynferðisofbeldi.

Lýðupplýsingar um brotaþola

Tafla 5. Skipting einstaklinga eftir kyni

	Fjöldi	Hlutfall
Kona	249	83,3%
Karl	46	15,4%
Skilgreinir kyn á annan hátt	4	1,3%
Alls	299	100%

Tafla 5 sýnir fjölda og hlutfall einstaklinga skipt eftir kyni. Eins og árin á undan leituðu fleiri konur en karlar til Stígamóta árið 2020. Fjórir einstaklingar skilgreindu kyn sitt á annan hátt árið 2020.

Tafla 6. Þjóðerni brotaþola

	Fjöldi	Hlutfall
Íslendingur	277	92,6%
Blandað þjóðerni	5	1,7%
Frá öðrum löndum	17	5,7%
Alls	299	100%

Tafla 6 sýnir að flestir þeirra sem komu til Stígamóta árið 2020 voru íslenskir eða um 92,6%. Þetta er svipað hlutfall og árin 2008 til 2019.

Tafla 7 a/b. Aldur fólks þegar aðstoðar var leitað og þegar ofbeldið var framið árið 2020

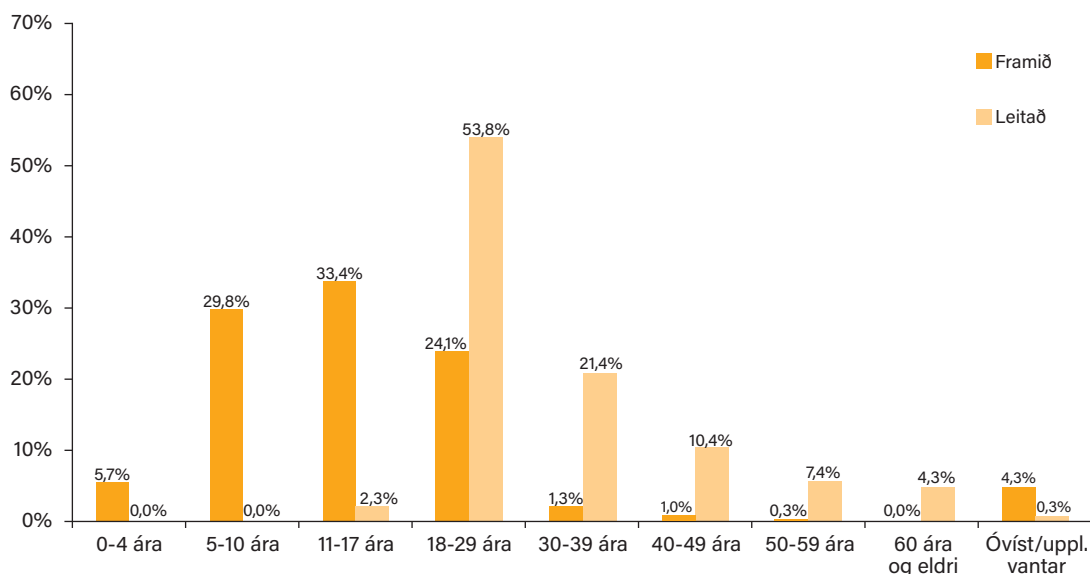
Tafla 7a. Aldur er aðstoðar var leitað

	Fjöldi	Hlutfall
11 - 17 ára	7	2,3%
18 - 29 ára	161	53,8%
30 - 39 ára	64	21,4%
40 - 49 ára	31	10,4%
50 - 59 ára	22	7,4%
60 ára og eldri	13	4,3%
Upplýsingar vantar	1	0,3%
Alls	299	100%

Tafla 7b. Aldur er ofbeldi var fyrst framið

	Fjöldi	Hlutfall
0 - 4 ára	17	5,7%
5 - 10 ára	89	29,8%
11 - 17 ára	100	33,4%
18 - 29 ára	72	24,1%
30 - 39 ára	4	1,3%
40 - 49 ára	3	1,0%
50 - 59 ára	1	0,3%
Ekki viss	10	3,3%
Upplýsingar vantar	3	1,0%
Alls	299	100%

Tafla 7a sýnir aldur fólks þegar það leitaði til Stígamóta og tafla 7b sýnir aldur þess þegar ofbeldið hófst eða þegar þeir voru fyrst beittir ofbeldi. Um 75,2% þeirra sem nýttu sér þjónustu Stígamóta árið 2020 voru á aldrinum 18 til 39 ára, en ofbeldið hófst hins vegar fyrir 18 ára aldur hjá 68,9%. Þetta er í samræmi við úttektir sem gerðar voru á einstaklingum sem leituðu til Stígamóta annars vegar á árunum 2009 til 2011⁵ og hins vegar á árunum 2016 til 2018⁶ en í báðum úttektum kom fram að tæplega 70% einstaklinga voru yngri en 18 ára þegar þau voru fyrst beitt kynferðisofbeldi. Á árunum 2009 til 2011 voru það 68,5% einstaklinga en á árunum 2016 til 2018 voru það 64,8%.

Mynd 5. Samanburður á aldri einstaklinga þegar leitað var aðstoðar og aldri þeirra þegar ofbeldi var fyrst framið árið 2020

Það er eftirtektarvert að nokkur tími líður frá því að kynferðisofbeldi á sér stað þar til fólk leitar sér hjálpar vegna þess (sjá mynd 5). Samskonar niðurstöður koma fram í tölum Stígamóta frá fyrri árum. Ein af þeim áskorunum sem Stígamót standa frammi fyrir er að vinna að því að stytta tímann sem fólk lætur líða frá því að brotið er gegn því og þar til það leitar sér hjálpar. Jafnframt sýnir þessi mynd að megnið af fólkinu sem leitar til Stígamóta voru fyrst beitt kynferðisofbeldi fyrir 18 ára aldur, þ.e. meðan þau eru enn á barns- og unglingsaldri.

Tafla 8. Býr brotaþoli við einhverja af eftirtöldum skerðingum: þroskahömlun, hreyfihömlun, blindu/sjónskerðingu, geðsjúkdóm, einhverfu, heyrnarskerðingu eða aðra skerðingu, skipt eftir örorku

	Fjöldi	Hlutfall
Bý ekki við neina skerðingu	151	50,5%
Bý við skerðingu/ar en er ekki metin til örorku vegna hennar/þeirra	66	22,1%
Bý við skerðingu/ar og er metin til örorku vegna hennar/þeirra	33	11,0%
Bý við skerðingu/ar en ekki er vitað hvort viðkomandi er metin til örorku vegna hennar/þeirra	40	13,4%
Upplýsingar vantar	9	3,0%
Alls	299	100%

Tafla 8 sýnir að um 46,5% einstaklinga sem leituðu til Stígamóta í fyrsta skipti árið 2020 vegna sinna mála, bjuggu við einhverja af ofangreindum skerðingum óháð

því hvort þeir voru metnir til örorku vegna hennar/þeirra eða ekki. Tafla 8 sýnir að 11% þeirra sem komu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020 vegna sinna mála og bjuggu við einhverja af ofangreindum skerðingum voru metnir til örorku vegna hennar/þeirra. Hlutfall þeirra sem bjuggu við einhverja af ofangreindum skerðingum óháð því hvort þeir voru metnir til örorku vegna hennar/þeirra eða ekki er hærra en fram kom í ársskýrslum árunum 2017, 2018 og 2019 (hlutfallið á árunum 2017 og 2019 var um 39% og hlutfallið árið 2018 var um 44%). Hlutfall þeirra sem bjuggu við skerðingar og voru metin til örorku vegna hennar/þeirra var svipað og fram kom í ársskýrslum árunum 2019 (þá var hlutfallið 11,1%) og 2018 (þá var hlutfallið 10,3%) og aðeins hærra en fram kom í ársskýrslu ársins 2017 (þá var hlutfallið 8,7%).

5 Anna Þ. Kristinsdóttir. (2013). Samanburður á afleiðingum hjá þeim sem upplifðu kynferðisofbeldi fyrst fyrir 18 ára aldur og þeim sem upplifðu kynferðisofbeldið fyrst 18 ára eða eldri. Óútgefin skýrsla.

6 Anna Þ. Kristinsdóttir. (2019). Upplýsingar um einstaklinga sem leituðu til Stígamóta í fyrsta skipti á árunum 2016 til 2018 og höfðu verið beittir kynferðislegu ofbeldi fyrir 18 ára aldur. Óútgefin skýrsla.

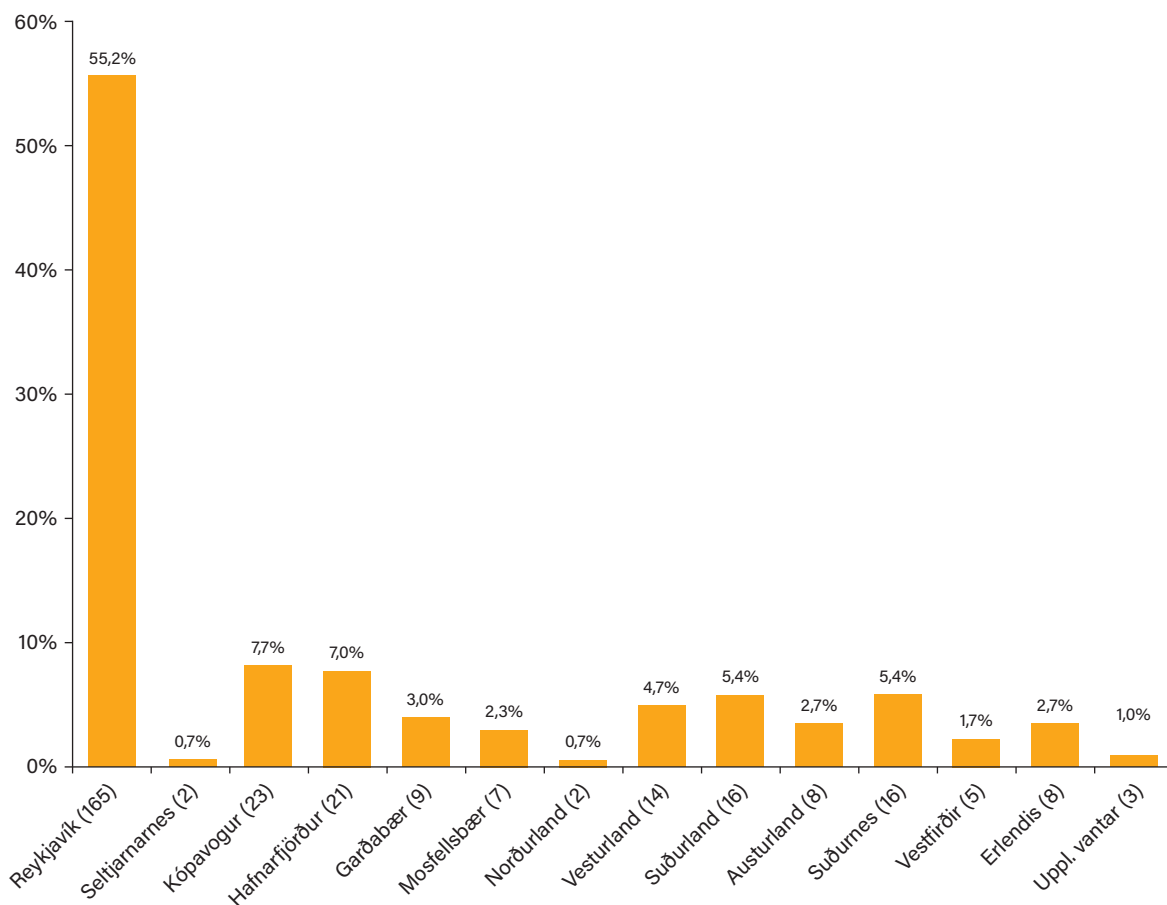
Tafla 9. Skerðing skipt eftir hvort brotaþoli var metinn til örorku vegna hennar

	Metin til örorku		Ekki metin til örorku og óvíst		Alls	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Proskahömlun	4	12,1	0	0,0	4	2,9
Hreyfihömlun	2	6,1	1	0,9	3	2,2
Blinda/sjónskerðing	2	6,1	0	0,0	2	1,4
Geðsjúkdóm	22	66,7	97	91,5	119	85,6
Einhverfu	4	12,1	4	3,8	8	5,8
Heyrnarleysi/-skerðingu	0	0,0	2	1,9	2	1,4
Annað	12	36,4	12	11,3	24	17,3
Fjöldi einstaklinga	33		106		139	

Hlutfallið í töflu 9 miðast annars vegar við 33 einstaklinga sem búa við skerðingu og eru metnir til örorku vegna hennar. Hins vegar miðast hlutfallið í töflunni við 106 einstaklinga sem nefndu að þeir byggju við skerðingu en væru ekki metnir til örorku vegna hennar eða óvíst hvort þeir væru metnir til örorku vegna skerðingar. Í töflu 9 byggist fjöldi þeirra með skerðingar eingöngu á því þegar upplýsingar lágu fyrir um bæði hvort brotaþoli búi við skerðingar og hvort brotaþoli er metinn til örorku vegna skerðingar, þannig að ef upplýsingar vantaði hjá brotaþola um annað hvort að hann búi við skerðingu og/eða hvort hann er metinn til örorku vegna skerðingar þá teljast þeir brotaþolar ekki með í þessum töflum. Ber að hafa þetta í huga við túlkun upplýsinga.

Tafla 9 sýnir að flestir þeirra sem leituðu til Stígamóta árið 2020 og bjuggu við skerðingu bjuggu við geðsjúkdóm eða 85,6%. Þetta er hærra hlutfall en árin 2019 (þá var hlutfallið 79%), 2018 (þá var hlutfallið 81%) og 2017 (þá var hlutfallið 82,8%).

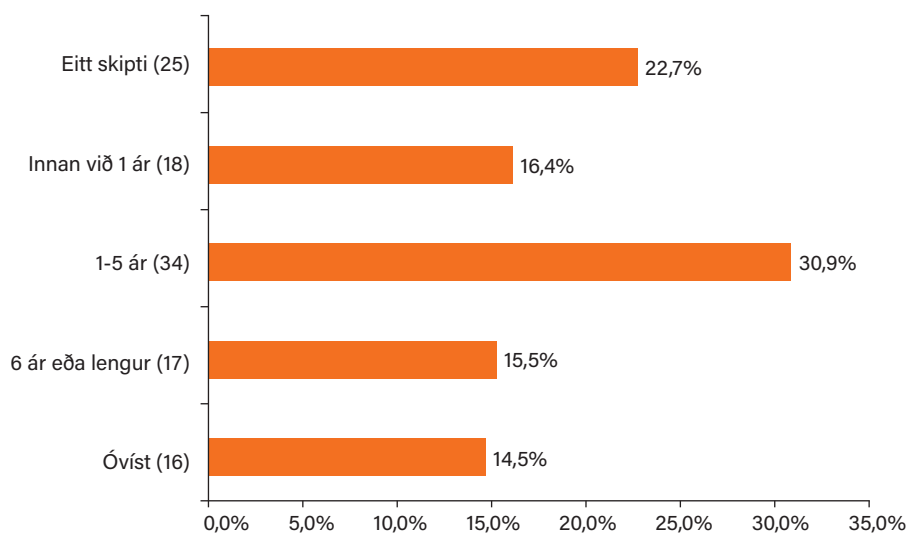
Markmiðið með þessum tveimur ofangreindu töflum er að fá betri mynd af því hversu vel Stígamót ná til fólks með skerðingar og fá betri mynd af því hvaða hópa við þurfum að reyna að ná betur til og auka aðgengi fyrir. Stígamót leggja ríka áherslu á að auka aðgengi fyrir fólk sem býr við einhvers konar skerðingar.

Mynd 6. Búseta þeirra sem leituðu til Stígamóta árið 2020

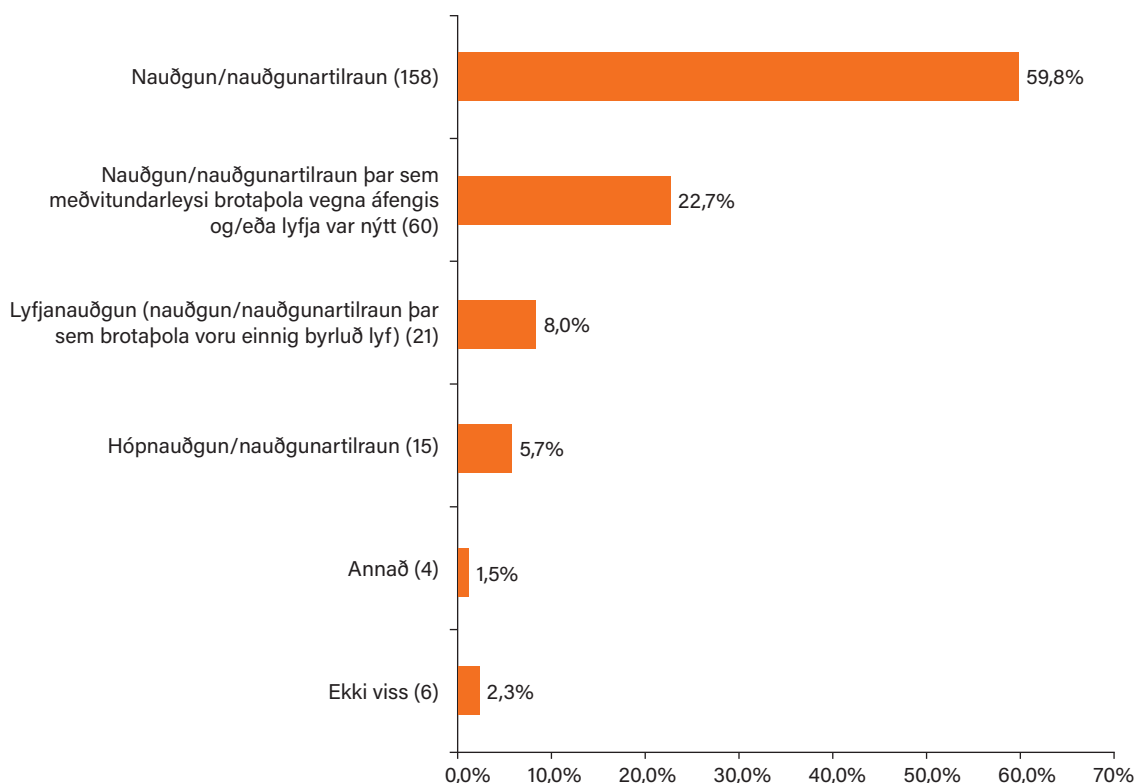
Á mynd 6 má sjá búsetu fólks þegar það leitaði til Stígamóta. Um 75,9% þeirra einstaklinga sem leituðu til Stígamóta árið 2020 bjuggu á höfuðborgarsvæðinu. Í ársbyrjun 2020 bjuggu 64% landsmanna á höfuðborgarsvæðinu. Þeir sem búa á höfuðborgarsvæðinu hafa fyrst og fremst verulegt gagn af starfi Stígamóta. Úr þessum hópi eru flest þeirra sem nýta sér viðtöl í langan tíma og hafa möguleika á að taka þátt í starfi sjálfshjálparhópanna. Þá er einnig boðið upp á símaviðtöl sem fólk utan höfuðborgarsvæðisins hefur nýtt sér. Verkefnið „Stígamót á staðinn“ opnaði möguleika fyrir þá sem búa á Egilsstöðum og nágrenni og Ísafirði og nágrenni að nýta sér þjónustu Stígamóta á sínu heimasvæði. Ráðgjafar á Stígamótum hafa verið með regluleg viðtöl á Egilsstöðum frá árinu 2012 og á Ísafirði frá september 2016. Vegna COVID-19 og samkomutakmarkana voru viðtöl á Ísafirði og Egilstöðum að stórum hluta fjarviðtöl (í gegnum síma eða annan fjarfundabúnað).

Um ofbeldisverkin

Mynd 7. Hve lengi stóðu sífjaspellin?

Hlutfallið í mynd 7 miðast við þá 110 einstaklinga sem beittir höfðu verið sífjaspellum og svöruðu spurningunni um hve lengi sífjaspellin stóðu yfir. Tölunum um hve lengi sífjaspellin stóðu yfir ber að taka með varúð. Það reynist fólki oft erfitt að tímasetja ofbeldið nákvæmlega og þær tölur um tímalengd sem hér eru nefndar eru varlega áætlaðar. Augljóst er að sífjaspell er ofbeldi sem er oft viðvarandi í mörg ár. Mynd 7 sýnir að í um 46,4% tilfella standa sífjaspellin yfir í eitt ár eða lengur. Ársskýrslur fyrri ára sýna að þetta hlutfall hefur verið á bilinu 40 til um 70%.

Mynd 8. Mismunandi birtingarmyndir nauðgana/nauðgunartilrauna

Mynd 8 sýnir birtingarmyndir nauðgana og nauðgunartilrauna. Hlutfallið í myndinni miðast við heildarfjölda þeirra tilvika þar sem greint var frá mismunandi birtingarmyndum nauðgana/nauðgunartilrauna eða 264 tilvik. Í mynd 8 er greint frá birtingarmyndum bæði nauðgana og nauðgunartilrauna og þess vegna verður fjöldinn meiri en í fjölda ástæðna fyrir komu til Stígamóta. Þá svöruðu ekki allir þeir sem merktu við nauðgun og/eða nauðgunartilraun sem ástæðu komu spurningunni um mismunandi birtingarmyndir.

Í mynd 8 vísar svarmöguleikinn *annað* til nauðgana/nauðgunartilrauna sem ekki falla undir aðrar skilgreiningar nauðgunar/nauðgunartilraunar sem settar eru fram í myndinni.

Mynd 8 sýnir að í hlutfallslega flestum tilvikum nauðgana/nauðgunartilrauna upplifði brotaþoli ekki byrlun, hópnauðgun eða að meðvitundarleysi þeirra væri nýtt, eða um 59,8%. Þetta er lægra hlutfall en kom fram í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hlutfallið 61,8%. Um 22,7% (eða í 60 tilvikum) þeirra nauðgana/nauðgunartilrauna sem nefndar voru, áttu sér stað þegar meðvitundarleysi brotaþola vegna áfengis eða lyfja var nýtt. Þetta er hærra hlutfall en fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hlutfallið um 19,3%. Mynd 8 sýnir að í 8% tilvika (eða í 21 tilvikum) var um byrlun að ræða og er þetta svipað hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hlutfallið 8,2%. Mynd 8 sýnir einnig að í 15 tilvikum nauðgana/nauðgunartilrauna sem nefndar voru, var um hópnauðgun að ræða, sem eru talsvert færri tilvik nauðgana/nauðgunartilrauna en þau sem fram komu í ársskýrslu frá árinu 2019 en þau voru 26 talsins. Í einu tilfelli hópnauðgana/nauðgunartilrauna voru tveir ofbeldismenn, í þremur tilfellum voru ofbeldismennirnir þrír og í einu tilfelli voru ofbeldismennirnir fjórir. Í 10 tilfellum vantaði upplýsingar um fjölda ofbeldismanna.

Rétt er að ítreka að þótt að birtingarmyndir nauðgana/nauðgunartilrauna geti verið ólíkar þá er sá sem beitir ofbeldinu alltaf ábyrgur fyrir ofbeldinu sama hver birtingarmyndin er.

Tafla 10. Var brotapolá byrjað lyf þegar ofbeldið var framið, skipt eftir tegund ofbeldis

	Sifjaspell		Nauðgun		Nauðgunar-tilraun		Klám		Vændi		Kynferðisleg áreitni		Annað	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Nei	93	80,9	128	68,1	29	50,0	12	42,9	11	68,8	70	54,3	14	51,9
Já	4	3,5	19	10,1	7	12,1	-	-	-	-	3	2,3	1	3,7
Í sumum tilvikum	1	0,9	8	4,3	3	5,2	3	10,7	2	12,5	2	1,6	1	3,7
Já grunar það	-	-	7	3,7	2	3,4	-	-	-	-	1	0,8	-	-
Ekki viss	5	4,3	17	9,0	1	1,7	2	7,1	1	6,3	3	2,3	-	-
Upplýsingar vantar	12	10,4	9	4,8	16	27,6	11	39,3	2	12,5	50	38,8	11	40,7
Alls	115	100	188	100	58	100	28	100	16	100	129	100	27	100

Tafla 10 greinir frá hvort einstaklingi hafi verið byrjað lyf þegar ofbeldið átti sér stað skipt eftir brotaflokk. Hlutfallið í töflunni miðast við hvern brotaflokk og fjölda þeirra einstaklinga sem nefndu að þeir hefðu orðið fyrir slíku broti.

Í 3,5% tilfella þegar um sifjaspell var að ræða var brotapolá byrjað lyf, en í 10,1% tilfella þegar um nauðgun var að ræða. Í 3,7% tilvika grunaði brotapolá að honum hafi verið byrjað lyf þegar um nauðgun var að ræða. Árið 2019 nefndu 23 einstaklingar sem höfðu verið beittir nauðgun að þeim hefði verið byrjað lyf en árið 2020 voru þeir 19 (sjá töflu 10). Þegar mynd 8 er borin saman við töflu 10 kemur í ljós að í 21 tilfellum nauðgana/nauðgunartilrauna var lyfjum byrjað samkvæmt mynd 8 en tafla 10 sýnir aftur á móti 19 tilvik þar sem lyfjum var byrjað þegar um nauðgun var að ræða og 7 tilvik þar sem um nauðgunartilraun var að ræða. Hafa verður í huga að einstaklingur getur tilgreint að um lyfjanauðgun hafi verið að ræða þegar hann svarar hverjar birtingarmyndir nauðgunar/nauðgunartilraunar var og ekki tilgreint eða svarað spurningu um hvort honum hafi verið byrjað lyf, eða öfugt. Því er ekki alltaf samræmi í fjölda tilvika þar sem um lyfjanauðgun/nauðgunartilraun var að ræða sem mynd 8 sýnir og fjölda tilvika þar sem lyfjum var byrjað sem tafla 10 sýnir.

Mikilvægt er að taka það fram að oft er erfitt að átta sig á því að byrlun hafi átt sér stað og lyf eru oft fljót að fara úr líkamanum og því fæst sjaldan staðfesting á því að byrlun hafi átt sér stað. Því eru án efa einhverjar skuggatölur hér.

Tafla 11. Landsvæði þar sem ofbeldið átti sér stað, skipt eftir tegund ofbeldis

	Sifjaspell	Nauðgun	Nauðgunar-tilraun	Klám	Vændi	Kynferðisleg áreitni	Annað
Reykjavík	30,2%	39,2%	46,2%	47,4%	35,7%	36,8%	40,0%
Annað höfuðborgar-svæði	15,9%	17,2%	17,3%	21,1%	21,4%	18,4%	15,0%
Utan höfuðborgar-svæðis	37,3%	26,4%	23,1%	15,8%	-	27,2%	15,0%
Erlendis	11,9%	14,5%	13,5%	15,8%	42,9%	16,9%	30,0%
Ekki viss	4,8%	2,6%	-	-	-	0,7%	-
Alls (Fjöldi tilvika)	100% (126)	100% (227)	100% (52)	100% (19)	100% (14)	100% (136)	100% (20)

Í töflu 11 er greint frá hvar ólíkar tegundir ofbeldis áttu sér stað. Í hverjum brotaflokkum fyrir sig geta staðirnir sem nefndir eru verið fleiri en einstaklingarnir sem orðið hafa fyrir ofbeldinu, skýringin á þessu er sú að ofbeldi var beitt á fleiri en einum stað hjá sumum einstaklingum. Hlutfallið í töflu 11 miðast við heildarfjölda tilvika þar sem ofbeldi átti sér stað í hverjum brotaflokkum. Tafla 11 sýnir að kynferðisofbeldi á sér ekki landfræðileg mörk. Hæsta hlutfall tilfella í öllum tilgreindum brotaflokkum er á höfuðborgarsvæðinu. Þetta er í samræmi við það að flestir sem leita til Stígamóta búa á höfuðborgarsvæðinu.

Þess ber að geta að brotaflokkurinn stafrænt kynferðisofbeldi er ekki tekinn með í töflu 11 vegna þess að stafrænt kynferðisofbeldi er í eðli sínu ekki staðbundið.

Tafla 12. Hvar kynferðisofbeldið átti sér stað, skipt eftir tegund ofbeldis

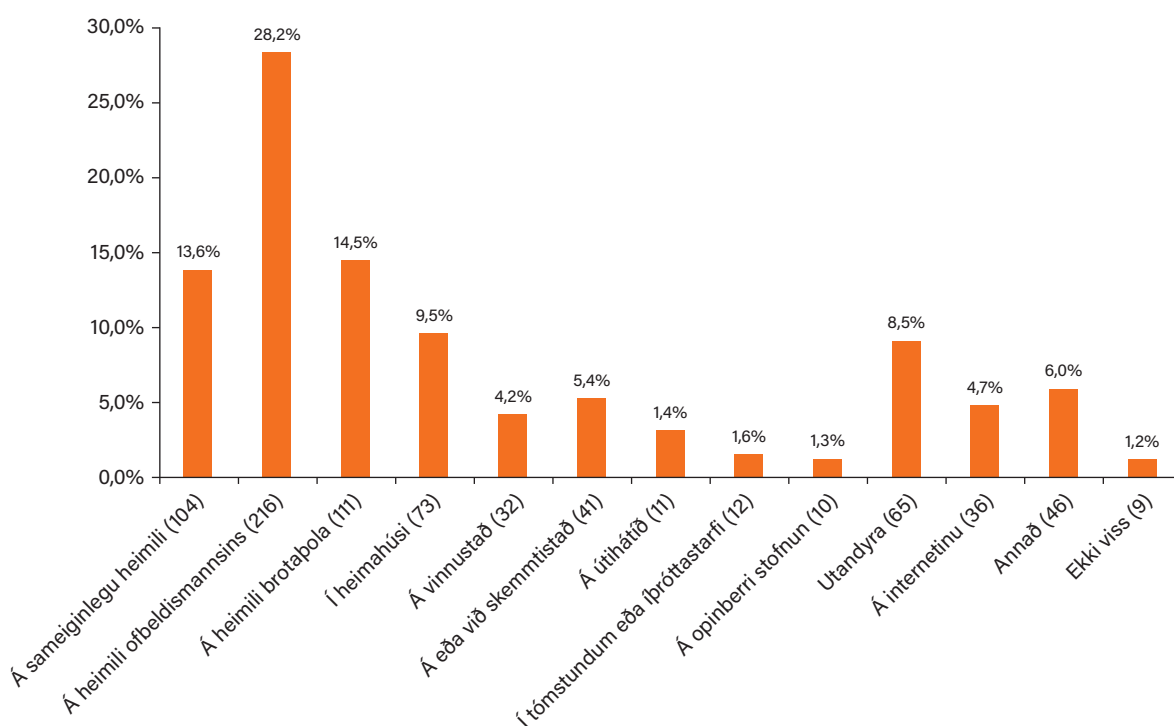
	Sifjaspell		Nauðgun		Nauðgunar-tilraun		Klám		Vændi		Kynferðisleg áreitni		Annað	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Á sameiginlegu heimili	41	28,9	33	12,6	2	3,2	8	25,8	-	-	16	7,1	4	20,0
Á heimili ofbeldismannsins	52	36,6	93	35,6	17	27,0	10	32,3	6	24,0	33	14,7	5	25,0
Á heimil brotaþola	21	14,8	43	16,5	10	15,9	4	12,9	4	16,0	24	10,7	5	25,0
Í heimahúsi	2	1,4	37	14,2	11	17,5	1	3,2	2	8,0	20	8,9	-	-
Á vinnustað	2	1,4	2	0,8	2	3,2	2	6,5	2	8,0	22	9,8	-	-
Á eða við skemmtistað	-	-	4	1,5	7	11,1	1	3,2	1	4,0	28	12,5	-	-
Á útihátíð	1	0,7	5	1,9	-	-	-	-	-	-	5	2,2	-	-
Í tómstundum eða íþróttastarfi	3	2,1	1	0,4	-	-	-	-	-	-	7	3,1	1	5,0
Á opinberri stofnun	2	1,4	1	0,4	-	-	-	-	-	-	7	3,1	-	-
Utandýra	7	4,9	17	6,5	7	11,1	2	6,5	8	32,0	23	10,3	1	5,0
Á internetinu	-	-	1	0,4	-	-	2	6,5	2	8,0	29	12,9	2	10,0
Annað	7	4,9	20	7,7	7	11,1	1	3,2	-	-	10	4,5	1	5,0
Ekki viss	4	2,8	4	1,5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	5,0
Alls	142	100	261	100	63	100	31	100	25	100	224	100	20	100

Tafla 12 greinir frá hvar ólíkar tegundir ofbeldis áttu sér stað. Í hverjum brotaflokkum fyrir sig geta staðirnir sem nefndir eru verið fleiri en einstaklingarnir sem orðið hafa fyrir ofbeldinu. Skýringin á þessu er sú að ofbeldi var beitt á fleiri en einum stað hjá sumum einstaklingum. Hlutfallið í töflu 12 miðast við heildarfjölda tilvika þar sem ofbeldi átti sér stað í hverjum brotaflokkum.

Í töflu 12 kemur fram að sifjaspell á sér oftast stað á heimili ofbeldismanns, á heimili þess sem er beittur ofbeldinu eða á sameiginlegu heimili brotaþola og ofbeldismanns, samtals í um 80% tilfella. Þessar niðurstöður eru í samræmi við ársskýrslu frá árinu 2019 en þar kom einnig fram að sifjaspell á sér oftast stað á heimili ofbeldismanns, heimili þess sem er beittur ofbeldinu eða á sameiginlegu heimili brotaþola og ofbeldismanns eða í um 73% tilvika. Nauðganir og nauðgunartilraunir eiga sér oftast stað á heimili ofbeldismanns, á heimili þess sem er beittur ofbeldinu, sameiginlegu heimili brotaþola og ofbeldismanns og í heimahúsi, það er nauðganir í 78,9% tilvika og nauðgunartilraunir í um 63% tilvika. Þessar niðurstöður eru í samræmi við ársskýrslu frá árinu 2019 en þar kom einnig fram að nauðganir og nauðgunartilraunir eiga sér oftast stað á heimili ofbeldismanns, heimili þess sem er beittur ofbeldinu, á sameiginlegu heimili brotaþola og ofbeldismanns eða í heimahúsi, það er nauðganir í um 75% tilvika og nauðgunartilraunir í um 65,5% tilvika. Einnig er athyglisvert að kynferðisleg áreitni á sér stað utan heimila í um 54% tilvika og eru það einnig svipað hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 (þá var það í 58,4% tilvika). Eftirtektarvert er að í um 48% tilvika átti vændi sér stað á heimili ofbeldismanns, heimili brotaþola eða í heimahúsi.

Í dálkinum sem merktur er „annað“ getur verið um að ræða staði eins og bifreiðar eða á stöðum sem ekki falla undir aðrar skilgreiningar í töflunni.

Þess ber að geta að brotaflokkurinn stafrænt kynferðisofbeldi var ekki tekinn með í töflu 12 og mynd 9 vegna þess að stafrænt kynferðisofbeldi verður ekki staðsett í þessari merkingu.

Mynd 9. Hvar kynferðisofbeldið átti sér stað

Mynd 9 greinir frá hvar ólíkar tegundir ofbeldis áttu sér stað þegar búið er að sameina alla brotaflokkka í eina heild. Í hverjum brotaflokki fyrir sig geta staðirnir sem nefndir eru verið fleiri en einstaklingarnir sem orðið hafa fyrir ofbeldinu vegna þess að ofbeldi var beitt á fleiri en einum stað hjá sumum einstaklingum. Hlutfallið í mynd 9 miðast við heildarfjölda tilvika þar sem ofbeldi átti sér stað (að undanskildu stafrænu kynferðisofbeldi), en heildarfjöldi tilvika var 766.

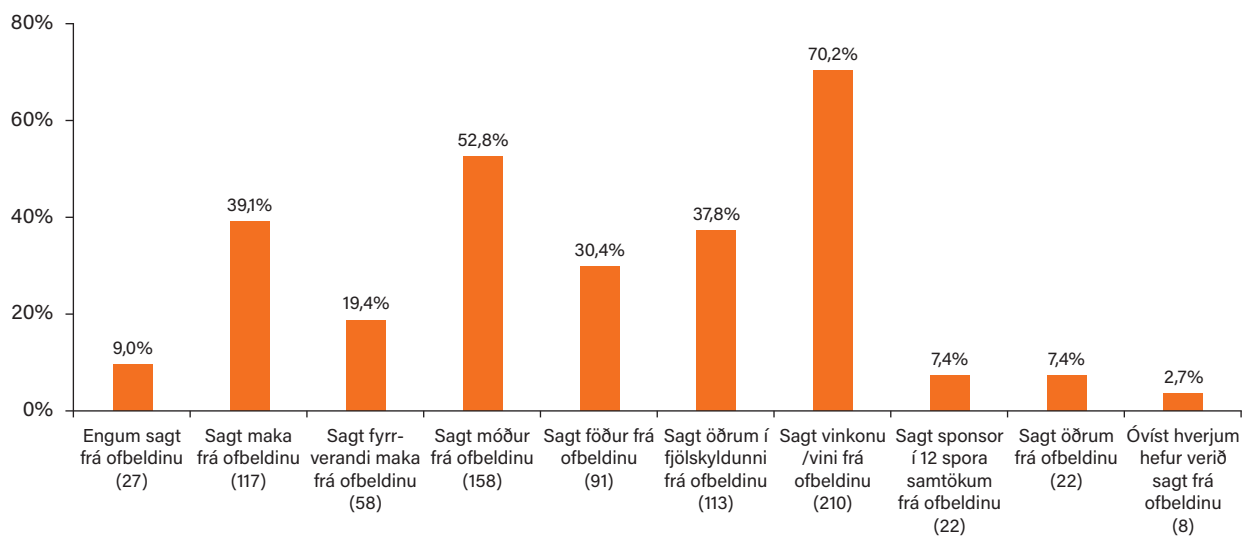
Fram kemur í mynd 9 að kynferðisofbeldi á sér oftast stað á heimili ofbeldismanns, á heimili þess sem er beittur ofbeldinu, á sameiginlegu heimili brotabola og ofbeldismanns eða í heimahúsi, samtals í um 65,8% tilfella. Þetta eru svipaðar niðurstöður og fram komu í ársskýrslu frá árinu 2019 (en þá var hlutfallið líka um 65%).

Tafla 13. Hverjum hefur brotaþoli sagt frá, skipt eftir tegund ofbeldis

	Sifjaspell		Nauðgun		Nauðgunar- tilraun		Klám		Vændi		Kynferðisleg áreitni		Stafrænt kynferðisofbeldi		Annað	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Engum sagt frá ofbeldinu	5	4,3	10	5,3	1	1,7	2	7,1	4	25,0	7	5,4	3	5,7	3	11,1
Sagt maka frá ofbeldinu	41	35,7	69	36,7	18	31,0	3	10,7	1	6,3	29	22,5	5	9,4	1	3,7
Sagt fyrr- verandi maka frá ofbeldinu	22	19,1	33	17,6	8	13,8	1	3,6	1	6,3	17	13,2	2	3,8	-	-
Sagt móður frá ofbeldinu	57	49,6	94	50,0	15	25,9	3	10,7	1	6,3	29	22,5	8	15,1	2	7,4
Sagt föður frá ofbeldinu	25	21,7	52	27,7	7	12,1	1	3,6	2	12,5	20	15,5	4	7,5	1	3,7
Sagt öðrum í fjölskyldunni frá ofbeldinu	39	33,9	67	35,6	8	13,8	2	7,1	2	12,5	27	20,9	4	7,5	4	14,8
Sagt vinkonu/ vini frá ofbeldinu	66	57,4	135	71,8	33	56,9	10	35,7	7	43,8	56	43,4	11	20,8	5	18,5
Sagt spon- sor í 12 spora samþökum frá ofbeldinu	10	8,7	13	6,9	7	12,1	2	7,1	-	-	6	4,7	1	1,9	-	-
Sagt öðrum frá ofbeldinu	9	7,8	9	4,8	3	5,2	-	-	-	-	5	3,9	-	-	2	7,4
Óvíst hverjum hefur verið sagt frá ofbeldinu	3	2,6	4	2,1	-	-	-	-	1	6,3	2	1,6	1	1,9	-	-
Upplýsingar vantar	8	7,0	9	4,8	14	24,1	12	42,9	2	12,5	41	31,8	32	60,4	17	63,0
Fjöldi einstaklinga	115		188		58		28		16		129		53		27	

Tafla 13 greinir frá hverjum brotaþoli hefur sagt frá ofbeldinu. Hlutfallið í töflunni miðast við hvern brotaflokk og fjölda þeirra einstaklinga sem nefndu að þeir hefðu orðið fyrir slíku broti. Þannig er samanlagður fjöldi í töflu 13 hærri en fjöldi einstaklinga í hverjum brotaflokki þar sem hver einstaklingur gat merkt við fleiri en eitt atriði.

Eins og sést í töflu 13 hefur yfir helmingur einstaklinga sem beittir hafa verið sifjaspelli, nauðgun og nauðgunartilraun sagt vinkonu/vini frá ofbeldinu.

Mynd 10. Hverjum hefur brotaþoli sagt frá árið 2020

Mynd 10 sýnir hverjum brotaþoli hafði sagt frá kynferðisofbeldinu óháð brotaflokkum. Hlutfallið í mynd 10 miðast við heildarfjölda einstaklinga (299). Upplýsingar vantaði frá 9 eða (3%). Þá er mikilvægt að taka fram að samanlagður fjöldi í mynd 10 er hærri en fjöldi einstaklinga þar sem hver einstaklingur gat merkt við fleiri en eitt atriði.

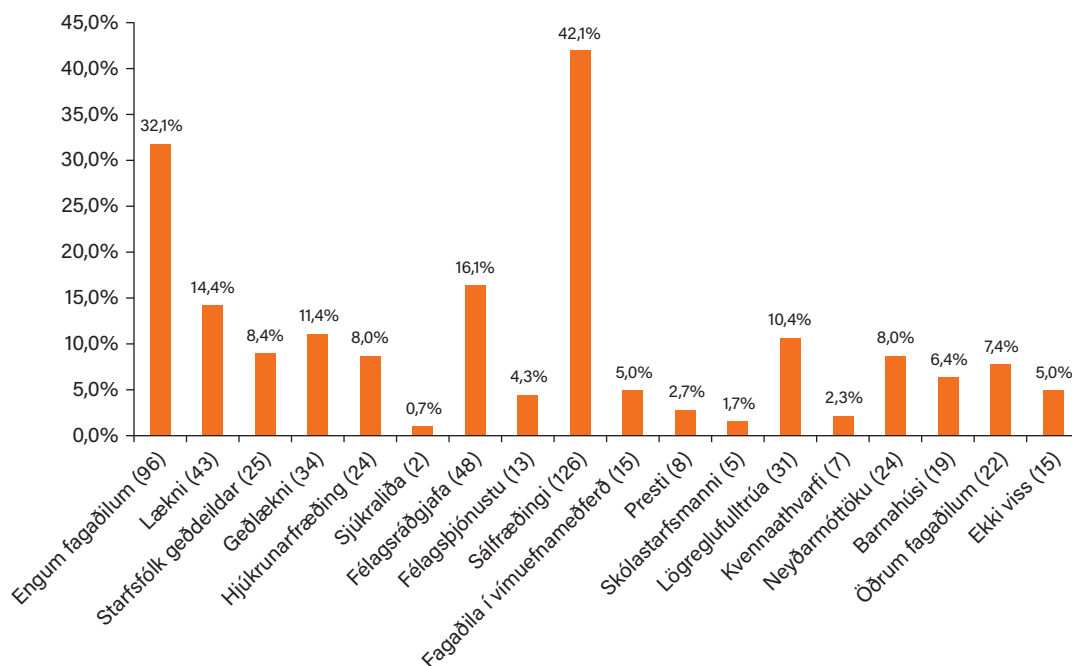
Eins og sést á mynd 10 hafa um 70,2% sagt vinkonu/vini frá ofbeldinu og um 39,1% höfðu sagt maka frá ofbeldinu. Þetta eru svipaðar niðurstöður og fram komu í ársskýrslu ársins 2019 en þá höfðu um 74% sagt vinkonu/vini frá ofbeldinu og 39,7% höfðu sagt maka frá ofbeldinu.

Tafla 14. Hjá hvaða fagaðilum hefur ofbeldið verið rætt þegar komið var til Stígamóta árið 2020, skipt eftir tegund ofbeldis

	Sifjaspell		Nauðgun		Nauðgunar- tilraun		Klám		Vændi		Kynferðisleg áreitni		Stafrænt kynferðisofbeldi		Annað	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Engum fagaðilum	40	34,8	50	26,6	10	17,2	6	21,4	2	12,5	32	24,8	5	9,4	4	14,8
Lækni	13	11,3	29	15,4	3	5,2	-	-	-	-	4	3,1	-	-	-	-
Starfsfólk geðdeildar	5	4,3	17	9,0	4	6,9	1	3,6	2	12,5	4	3,1	-	-	1	3,7
Geðlækni	10	8,7	19	10,1	8	13,8	2	7,1	1	6,3	11	8,5	1	1,9	1	3,7
Hjúkrunarfræðingi	3	2,6	17	9,0	4	6,9	-	-	1	6,3	3	2,3	-	-	1	3,7
Sjúkraliða	1	0,9	1	0,5	-	-	-	-	-	-	1	0,8	-	-	-	-
Félagsráðgjafa	18	15,7	31	16,5	6	10,3	1	3,6	7	43,8	5	3,9	1	1,9	-	-
Félagsþjónustu	5	4,3	9	4,8	2	3,4	1	3,6	4	25,0	2	1,6	-	-	1	3,7
Sálfræðingi	39	33,9	79	42,0	14	24,1	2	7,1	4	25,0	27	20,9	4	7,5	2	7,4
Fagaðila í vímu- efnamerðferð	8	7,0	7	3,7	4	6,9	1	3,6	2	12,5	4	3,1	-	-	-	-
Presti	3	2,6	6	3,2	1	1,7	2	7,1	1	6,3	-	-	-	-	1	3,7
Skólastarfsmanni	2	1,7	2	1,1	1	1,7	-	-	-	-	1	0,8	-	-	-	-
Lögreglufulltrúa	3	2,6	23	12,2	3	5,2	1	3,6	2	12,5	3	2,3	3	5,7	1	3,7
Kvennaathvarfi	-	-	5	2,7	1	1,7	-	-	1	6,3	1	0,8	-	-	1	3,7
Neyðarmóttöku	-	-	23	12,2	1	1,7	-	-	-	-	2	1,6	-	-	-	-
Barnahúsi	11	9,6	6	3,2	2	3,4	-	-	-	-	3	2,3	1	1,9	-	-
Öðrum fagaðilum	4	3,5	14	7,4	3	5,2	1	3,6	2	12,5	3	2,3	3	5,7	-	-
Ekki viss	5	4,3	8	4,3	1	1,7	-	-	-	-	4	3,1	1	1,9	1	3,7
Upplýsingar vantar	7	6,1	11	5,9	21	36,2	16	57,1	4	25,0	54	41,9	36	67,9	18	66,7
Fjöldi einstaklinga	115		188		58		28		16		129		53		27	

Tafla 14 greinir frá hvort brotapolí hafi rætt ofbeldið við fagaðila og þá hverja, eftir brotaflokk. Hlutfallið í töflunni miðast við hvern brotaflokk og fjölda þeirra einstaklinga sem nefndu að þeir hefðu orðið fyrir slíku broti. Þá er mikilvægt að taka fram að samanlagður fjöldi í töflu 14 getur verið hærri en fjöldi einstaklinga í hverjum brotaflokk þar sem hver einstaklingur gat merkt við fleiri en eitt atriði.

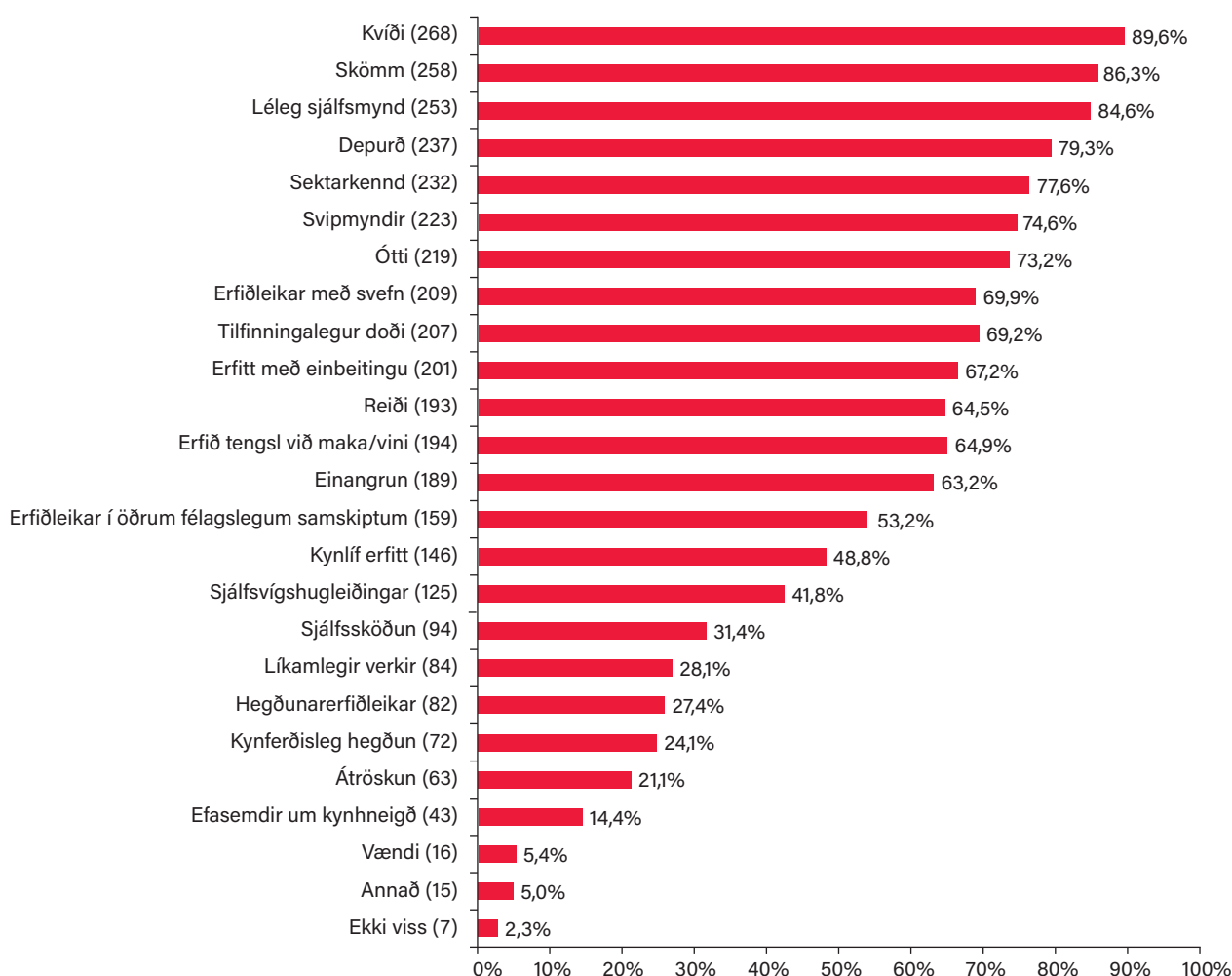
Rúmur þriðjungur þeirra sem beittir höfðu verið sifjaspelli og um 26,6% þeirra sem beittir höfðu verið nauðgun höfðu ekki rætt við neinn fagaðila um ofbeldið. Þetta eru svipuð hlutföll og fram komu í ársskýrslu frá árinu 2019, en þá voru hlutföllin 29,2% í tilviki sifjaspella og 28,7% í tilviki nauðgana. Um og yfir 20% þeirra sem beittir höfðu verið nauðgunartilraun, klámi og kynferðislegri áreitni hafði ekki rætt við neinn fagaðila um ofbeldið (sjá töflu 14). Einnig var athyglisvert að um og yfir þriðjungur þeirra sem beittir hafa verið sifjaspelli og nauðgunum höfðu rætt við sálfræðing um ofbeldið. Um og yfir 20% þeirra sem beittir hafa verið nauðgunartilraun, kynferðislegri áreitni og vændi höfðu rætt við sálfræðing um ofbeldið.

Mynd 11. Hjá hvaða fagaðilum hefur ofbeldið verið rætt þegar komið var til Stígamóta árið 2020

Mynd 11 sýnir við hvaða fagaðila brotaþoli hafði rætt þegar komið var til Stígamóta óháð brotaflokkum. Hlutfallið í myndinni miðast við heildarfjölda einstaklinga (299). Upplýsingar vantaði frá 14 eða 4,7%. Þá er mikilvægt að taka fram að samanlagður fjöldi í mynd 11 er hærri en heildarfjöldi einstaklinga þar sem hver einstaklingur gat merkt við fleiri en eitt atriði. Um 32,1% höfðu ekki rætt við neinn fagaðila um ofbeldið og er þetta sama hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019. Einnig var athyglisvert að um 42,1% höfðu rætt við sálfræðing um ofbeldið (sjá mynd 11) og er þetta sama hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019.

Afleiðingar kynferðisofbeldis

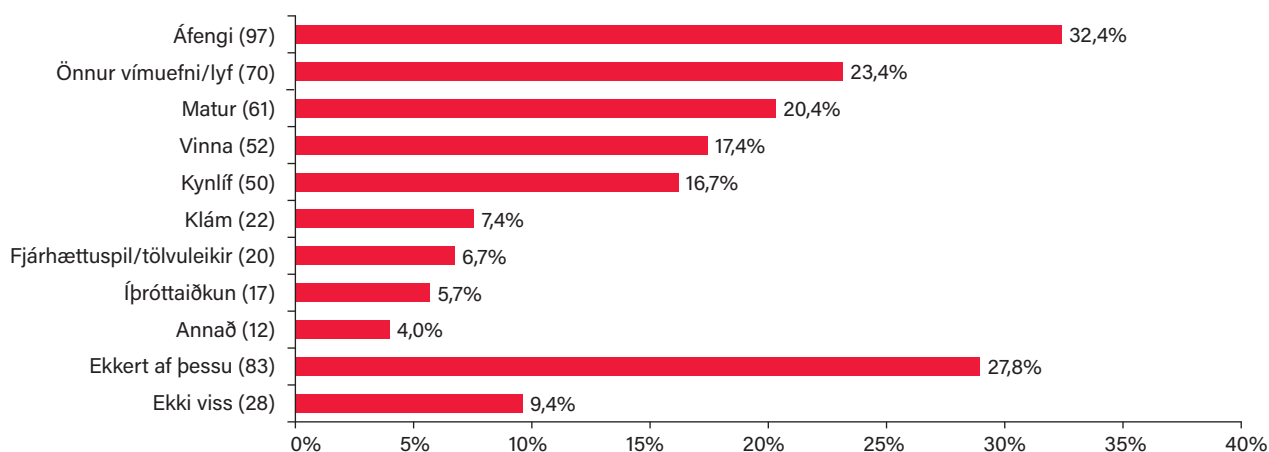

Mynd 12. Erfiðustu afleiðingar kynferðisofbeldis

Í mynd 12 eru sýndar þær afleiðingar kynferðisofbeldis sem oftast eru nefndar í viðtölum. Hlutfallið í myndinni miðast við heildarfjölda einstaklinga (299). Upplýsingar um afleiðingar vantaði frá 0,3% (1) af heildarfjölda

einstaklinga. Í súlurritinu er getið um „svipmyndir“. Hér getur verið um að ræða myndir eða minningar tengdar kynferðisofbeldinu sem skjóta skyndilega og án fyrirvara upp í hugann og valda einstaklingum miklu hugarangri.

Mynd 12 sýnir að hlutfallslega flestir nefndu kvíða, skömm, lélega sjálfsmynd, depurð, og sektarkennd. Í ársskýrslum fyrri ára hefur einnig komið fram að hátt hlutfall brotaþola nefna depurð, lélega sjálfsmynd og sektarkennd sem afleiðingu kynferðisofbeldis, frá því byrjað var að spyrja um skömm og kvíða hefur það alltaf verið hátt hlutfall.

Mynd 13. Neysla eða athafnir sem eru afleiðingar kynferðisofbeldis og skerða lífsgæði og trufla daglegt líf
Hlutfallið í mynd 13 miðast við heildarfjölda einstaklinga (299), af þeim vantaði upplýsingar frá 10 eða (3,3%).

Mynd 13 sýnir að hlutfallslega flestir nefndu að áfengi hefði skert lífsgæði eða truflað daglegt líf eða 32,4%. Um og yfir 20 % töldu að neysla annarra vímuefna og matur hefðu skert lífsgæði þeirra og truflað daglegt líf. Um 27,8% einstaklinga töldu að ekkert af ofangreindu hafi skert lífsgæði eða truflað daglegt líf. Ársskýrslur frá árunum 2012 til 2019 sýna einnig að hlutfallslega flestir þeirra sem nefna að neysla eða athafnir hafi skert lífsgæði nefndu áfengi, önnur vímuefni og mat.

Tafla 15. Sjálfsvígstílaunir

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	211	70,6%
Já	69	23,1%
Upplýsingar vantar	19	6,4%
Alls	299	100%

Tafla 16. Sjálfsvígstílaunir, fleiri ár

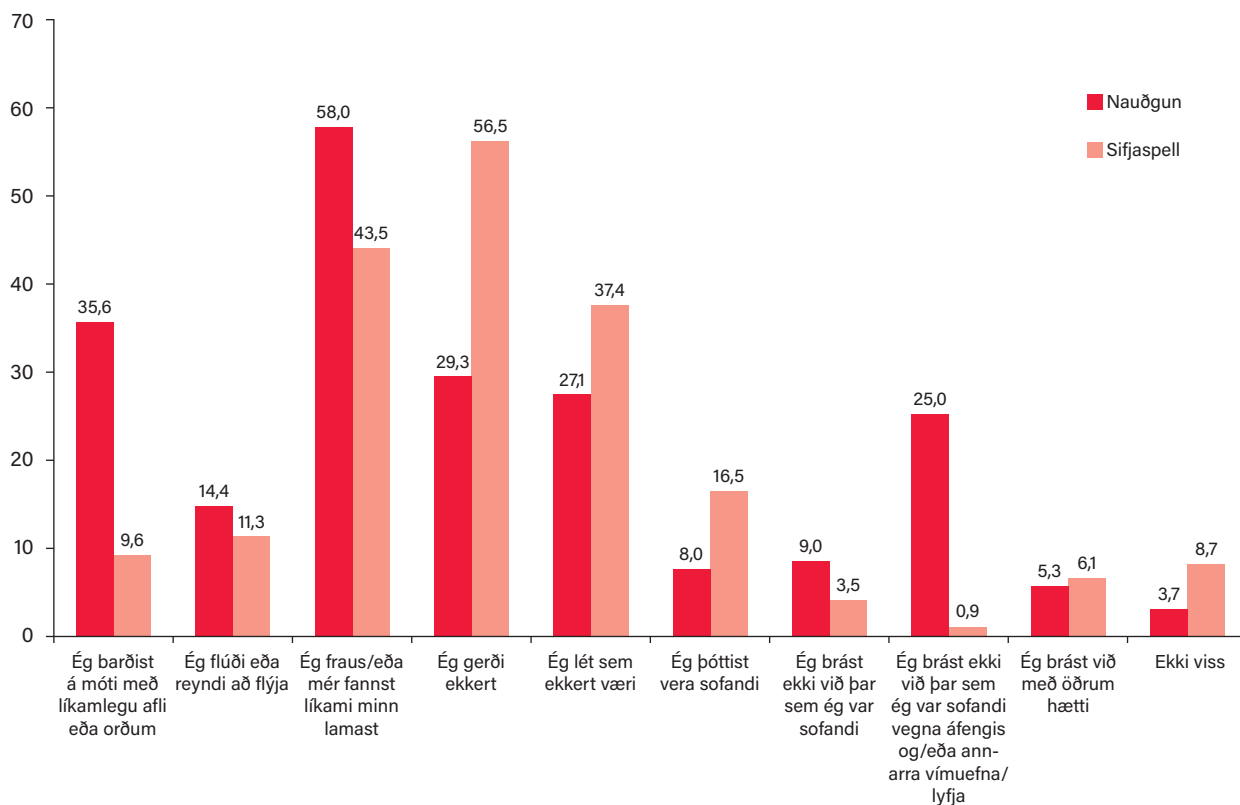
	2016	2017	2018	2019	2020
Já	24,9%	20,7%	26,7%	28,0%	23,1%
Nei	70,7%	70,4%	69,1%	68,5%	70,6%
Fjöldi⁷	323	379	344	355	280

Eins og tafla 15 sýnir höfðu 69 einstaklingar eða 23,1% af þeim sem leituðu til Stígamóta árið 2020 gert eina eða fleiri tílaunir til sjálfsvígs. Eins og sést í töflu 16 hefur hlutfall þeirra sem gert hafa eina eða fleiri tílaunir til sjálfsvígs verið á bilinu 20 til 28% á árunum 2016 til 2020.

Tafla 17. Hver voru viðbrögð brotaþola þegar ofbeldið átti sér stað, skipt eftir tegund ofbeldis

	Sifjaspell		Nauðgun		Nauðgunar- tílaun		Kynferðisleg áreitni	
	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%	Fjöldi	%
Ég barðist á móti með líkamlegu afli eða orðum	11	9,6	67	35,6	29	50,0	35	27,1
Ég flúði eða reyndi að flýja	13	11,3	27	14,4	13	22,4	16	12,4
Ég fraus/ eða mér fannst líkami minn lamast	50	43,5	109	58,0	18	31,0	35	27,1
Ég gerði ekkert	65	56,5	55	29,3	10	17,2	37	28,7
Ég lét sem ekkert væri	43	37,4	51	27,1	10	17,2	27	20,9
Ég þóttist vera sofandi	19	16,5	15	8,0	12	20,7	12	9,3
Ég brást ekki við þar sem ég var sofandi	4	3,5	17	9,0	2	3,4	1	0,8
Ég brást ekki við þar sem ég var sofandi vegna áfengis og/eða ann- arra vímuefna/lyfja	1	0,9	47	25,0	4	6,9	3	2,3
Ég brást við með öðrum hætti	7	6,1	10	5,3	2	3,4	2	1,6
Ekki viss	10	8,7	7	3,7	-	-	8	6,2
Upplýsingar vantar	8	7,0	8	4,3	13	22,4	43	33,3
Fjöldi einstaklinga	115		188		58		129	

⁷ Athuga verður að fjöldi einstaklinga nær eingöngu til þeirra sem svöruðu með já eða nei en ekki þegar svarið var óvíst eða upplýsingar vantaði. Hlutfallið miðast hins vegar við heildarfjölda einstaklinga.

Mynd 14. Hver voru viðbrögð brotþola þegar annars vegar nauðgun og hins vegar sifjaspell átti sér stað

Tafla 17 greinir frá hver viðbrögð brotþola voru þegar ofbeldið átti sér stað, skipt eftir brotaflokk. Hlutfallið í töflu 17 miðast við hvern brotaflokk og fjölda þeirra einstaklinga sem nefndu að þeir hefðu orðið fyrir slíku broti. Mynd 14 greinir frá viðbrögðum brotþola, annars vegar þeirra sem beittir höfðu verið nauðgun og hins vegar sifjaspelli. Þá er mikilvægt að taka fram að samanlagður fjöldi í töflu 17 og mynd 14 er hærri en fjöldi einstaklinga í hverjum brotaflokk þar sem hver einstaklingur gat merkt við fleiri en eitt atriði.

Tafla 17 og mynd 14 sýna að meirihluti þeirra sem beittir hafa verið nauðgun greindu frá að þeir hafi frosið eða fundist líkami sinn lamast eða 58%. Einnig kom fram að 29,3% þeirra sem beittir voru nauðgun gerðu ekkert og 27,1% létu sem ekkert væri. Einnig kemur fram í mynd 14 og töflu 17 að hæsta hlutfall einstaklinga sem beittir höfðu verið sifjaspelli gerðu ekkert (eða 56,5%) og næst hæsta hlutfall þeirra sem beittir höfðu verið sifjaspelli greindu frá því að þeir hafi frosið eða fundist líkami sinn lamast (43,5%) og þriðja hæsta hlutfallið svöruðu að þau létu sem ekkert væri (eða um 37,4%). Tafla 17 sýnir að þeir sem beittir höfðu verið nauðgunartilraun og greindu frá viðbrögðum við ofbeldinu greindu flestir frá því að þeir hefðu barist á móti og næst flestir greindu frá því að þeir hafi frosið eða fundist líkami sinn lamast. Tafla 17 sýnir einnig að flestir þeirra sem beittir höfðu verið kynferðislegri áreitni greindu frá því að þeir gerðu ekkert og næst flestir greindu frá því að þeir hefðu barist á móti eða greindu frá því að þau hefðu frosið eða fundist líkami sinn lamast.

Þegar tafla 17 og mynd 14 er borin við samskonar töflu og myndir í ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019 kemur fram að niðurstöður beggja áranna sýna að hlutfallslega flestir sem beittir voru nauðgunum nefndu eftirfarandi: 1) að þeir hefðu frosið eða þeim hafi fundist líkami sinn lamast, 2) að þeir hefðu barist móti, eða 3) að þeir gerðu ekkert. Einnig

sýna niðurstöður frá þessum árum að hlutfallslega flestir sem beittir voru sífjaspellum nefndu eftirfarandi: 1) að þeir gerðu ekkert, 2) að þeir hefðu frosið eða þeim hafi fundist líkami sinn lamast, eða 3) að þeir létu sem ekkert væri.

Þessar niðurstöður sýna að algeng viðbrögð við kynferðisofbeldi eru að frjósa eða finnast líkami sinn lamast, gera ekki neitt eða berjast á móti með líkamlegu afli eða orðum. Allt eru þetta eðlileg viðbrögð við þeim óeðlilegu aðstæðum sem kynferðisofbeldi er. Levine (1997)⁸ talar um að viðbrögð einstaklinga, líkt og dýra, geti verið þrenns konar þegar einstaklingur upplifir áfall eða mikinn ótta. Einstaklingar geta frosið, reynt að flýja eða barist á móti. Allt eru þetta viðbrögð sem geta hjálpað okkur að lifa af erfiðar aðstæður. Á Stígamótum lítum við svo á að það að frjósa eða gera ekki neitt séu eðlileg viðbrögð við kynferðisofbeldi líkt og það að flýja eða berjast á móti. Stundum er besta leiðin til að lifa af að gera ekki neitt eða frjósa.

Tafla 18. Hefur brotaþoli verið hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	247	82,6%
Já	19	6,4%
Ekki viss	18	6,0%
Upplýsingar vantar	15	5,0%
Alls	299	100%

Tafla 18 sýnir að meirihluti brotaþola er ekki hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi eða 82,6% en 6,4% brotaþola nefndu að þeir væru hræddir um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi. Samkvæmt ársskýrslu frá árinu 2019 var aðeins hærra hlutfall brotaþola ekki hræddur við að eiga eftir að beita kynferðisofbeldi eða um 87,8%, en aðeins lægra hlutfall brotaþola nefndi að þeir væru hræddir um að eiga eftir að beita kynferðisofbeldi eða um 4,6%. Rétt er að ítreka að það að vera hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi er eðlileg afleiðing af kynferðisofbeldi og jafngildir ekki því að slíkt eigi eftir að gerast. Meirihluti brotaþola beitir ekki aðra kynferðisofbeldi jafnvel þó þeir upplifi hræðslu um að eiga eftir að beita slíku ofbeldi. Eins og sést í töflu 19 hér fyrir neðan þá hefur meirihluti brotaþola eða 91% ekki beitt aðra kynferðisofbeldi.

Tafla 19. Hefur brotaþoli beitt aðra kynferðisofbeldi?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	272	91,0%
Já	4	1,3%
Ekki viss	17	5,7%
Upplýsingar vantar	6	2,0%
Alls	299	100%

Ein lífseig goðsögn sem gengið hefur í gegnum tíðina er að þeir sem beittir eru kynferðisofbeldi, beiti síðar á ævinni aðra slíku ofbeldi. Frá 87% til 93% þeirra sem komu til Stígamóta árin 2008 til 2020 höfðu ekki beitt aðra kynferðisofbeldi. Hins vegar er mikilvægt að muna að spurningarnar um hvort brotaþoli sé hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi eða hafi beitt aðra kynferðisofbeldi (tafla 18 og 19) eru erfiðar spurningar og án efa eru einhverjar skuggatölur hér. Þessar niðurstöður gefa ákveðnar vísbendingar þó ekki sé hægt að alhæfa út frá þeim.

⁸ Levine, P.A. (1997). Waking the tiger: Healing trauma. Berkeley California: North Atlantic Books.

Kynjamunur á kynferðis- ofbeldi og afleiðingum þess fyrir brotþola

Rétt er að ítreka það að þar sem aðeins fjórir einstaklingar skilgreindu kyn sitt ekki sem karl eða kona heldur skilgreindu kyn sitt á annan hátt þá voru þeir ekki hafðir með í samanburði á kyni í töflum og myndum hér fyrir neðan út frá sjónarmiðum persónuverndar og vegna þess hve fáir þeir voru.

Tafla 20. Ástæður þess að leitað var til Stígamóta árið 2020, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
	Fjöldi	Hlutfall %	Fjöldi	Hlutfall %
Sifjaspell	85	34,1	27	58,7
Nauðgun	169	67,9	18	39,1
Nauðgunartilraun	53	21,3	5	10,9
Klám	22	8,8	5	10,9
Vændi	15	6,0	1	2,2
Kynferðisleg áreitni	115	46,2	11	23,9
Stafrænt kynferðisofbeldi	50	20,1	2	4,3
Annað	25	10,0	2	4,3
Fjöldi einstaklinga	249		46	

Hlutfallið í töflu 20 miðast við þá 46 karla og 249 konur sem nefndu að þau hefðu orðið fyrir tilteknu broti. Þá byggist fjöldi einstaklinga eingöngu á því þegar upplýsingar lágu fyrir um bæði kyn brotþola og tegund ofbeldis. Þannig að ef upplýsingar vantaði um annað hvort þessara atriða þá teljast þeir einstaklingar ekki með í þessari töflu. Ber að hafa þetta í huga við túlkun upplýsinga.

Það fólk sem nýtir sér þjónustu Stígamóta kemur gjarnan til að vinna úr gömlum áföllum og þau geta verið fleiri en eitt. Þess vegna eru ástæður komu fleiri en fjöldi karla og kvenna sem tilgreindur er í töflunni. Tafla 20 sýnir að hæsta hlutfall karla leitaði til Stígamóta meðal annars vegna sifjaspella. Þessar niðurstöður eru í samræmi við ársskýrslur frá árunum 2014, 2015, 2017 og 2018 en þá hafði hæsta hlutfall karla leitað meðal annars til Stígamóta vegna sifjaspella. Þessar niðurstöður eru hinsvegar ekki í samræmi við niðurstöður frá ársskýrslum á árunum 2016 og 2019 en þá hafði hæsta hlutfall karla leitað meðal annars til Stígamóta vegna nauðgana. Hæsta hlutfall kvenna leitaði til Stígamóta meðal annars vegna nauðgana. Þetta eru sambærilegar niðurstöður og fram kom í ársskýrslu árána 2014 til 2019.

Tafla 21. Mismunandi birtingarmyndir nauðgana/nauðgunartilrauna árið 2020, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
	Fjöldi	Hlutfall %	Fjöldi	Hlutfall %
Nauðgun/nauðgunartilraun	143	79,0	14	73,7
Nauðgun/nauðgunartilraun þar sem meðvitundarleysi brotaþola vegna áfengis og/eða lyfja var nýtt	56	30,9	4	21,1
Lyfjanauðgun (nauðgun/nauðgunartilraun þar sem brotaþola voru einnig byrðuð lyf)	19	10,5	2	10,5
Hópnauðgun/nauðgunartilraun	14	7,7	1	5,3
Annað	4	2,2	-	-
Ekki viss	6	3,3	-	-
Fjöldi einstaklinga	181		19	

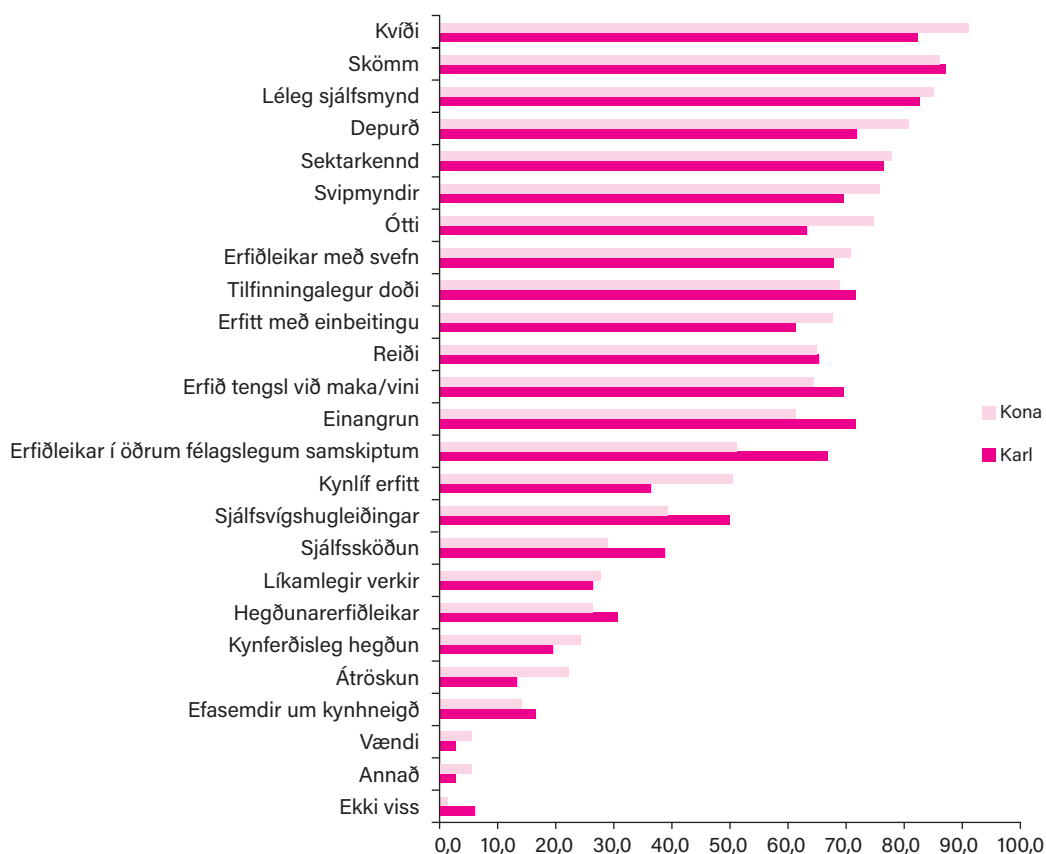
Hlutfallið í töflu 21 miðast við þá 19 karla og 181 konu og nefndu að þau hefðu orðið fyrir tiltekinni nauðgun eða nauðgunartilraun. Þá byggist fjöldi einstaklinga eingöngu á því þegar upplýsingar lágu fyrir bæði um kyn brotaþola og tegund ofbeldis, þannig að ef upplýsingar vantaði um annað hvort, þá teljast þeir ekki með í þessari töflu. Heildarfjöldi mismunandi birtingarmynda nauðgana/nauðgunartilrauna er ekki 188 eins og fjöldi nauðgana er í ástæðum þess að leitað var til Stígamóta þar sem einstaklingur getur merkt við fleiri en eina tegund nauðgunar. Í töflu 21 er einnig greint frá birtingarmyndum bæði nauðgana og nauðgunartilrauna og þess vegna verður fjöldinn hærri en í fjölda ástæðna fyrir komu til Stígamóta. Þess má einnig geta að þeir sem merktu við nauðgun og eða nauðgunartilraun sem ástæðu komu, svöruðu ekki allir spurningunni um mismunandi birtingarmyndir nauðgana/nauðgunartilrauna.

Tafla 21 sýnir að í hlutfallslega flestum tilvikum nauðgana/nauðgunartilrauna upplifðu brotaþolar af báðum kynjum ekki byrlun, hópnauðgun eða að meðvitundarleysi þeirra væri nýtt. Athygli vekur að næst hæsta hlutfall bæði kvenna og karla nefndi að þau hefðu orðið fyrir nauðgun/nauðgunartilraun þar sem meðvitundarleysi þeirra vegna áfengis og/eða lyfja var nýtt. Þetta eru sambærilegar niðurstöður og fram komu í ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019.

Þá nefndu 19 konur og 2 karlar að þeim hefði verið byrðuð lyf og 14 konur og 1 karl að þau hefðu orðið fyrir hópnauðgun/nauðgunartilraun (sjá töflu 21).

Tafla 22. Erfiðustu afleiðingar kynferðisofbeldis, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
Kvíði	226	91,1	38	82,6
Skömm	214	86,3	40	87,0
Léleg sjálfsmynd	211	85,1	38	82,6
Depurð	200	80,6	33	71,7
Sektarkennd	194	78,2	35	76,1
Svipmyndir	188	75,8	32	69,6
Ótti	186	75,0	29	63,0
Erfiðleikar með svefn	175	70,6	31	67,4
Tilfinningalegur doði	171	69,0	33	71,7
Erfitt með einbeitingu	169	68,1	28	60,9
Reiði	160	64,5	30	65,2
Erfið tengsl við maka/vini	159	64,1	32	69,6
Einangrun	153	61,7	33	71,7
Erfiðleikar í öðrum félagslegum samskiptum	126	50,8	31	67,4
Kynlíf erfitt	125	50,4	17	37,0
Sjálfsvígshugleiðingar	98	39,5	23	50,0
Sjálfsköðun	72	29,0	18	39,1
Líkamlegir verkir	70	28,2	12	26,1
Hegðunarerfiðleikar	67	27,0	14	30,4
Kynferðisleg hegðun	59	23,8	9	19,6
Átröskun	55	22,2	6	13,0
Efasemdir um kynhneigð	34	13,7	8	17,4
Vændi	14	5,6	1	2,2
Annað	14	5,6	1	2,2
Ekki viss	4	1,6	3	6,5
Fjöldi einstaklinga	248		46	

Mynd 15. Erfiðustu afleiðingar kynferðisofbeldis, skipt eftir kyni

Hlutfallið í töflu 22 og mynd 15 miðast við þá 46 karla og 248 konur sem tilgreindu hvaða afleiðingar þau hafa glímt við. Einstaklingar greina oftast frá fleiri en einni afleiðingu í kjölfar kynferðisofbeldis og þess vegna er fjöldi tilgreindra afleiðinga hærri en fjöldi karla og kvenna sem tilgreindur er í töflunni.

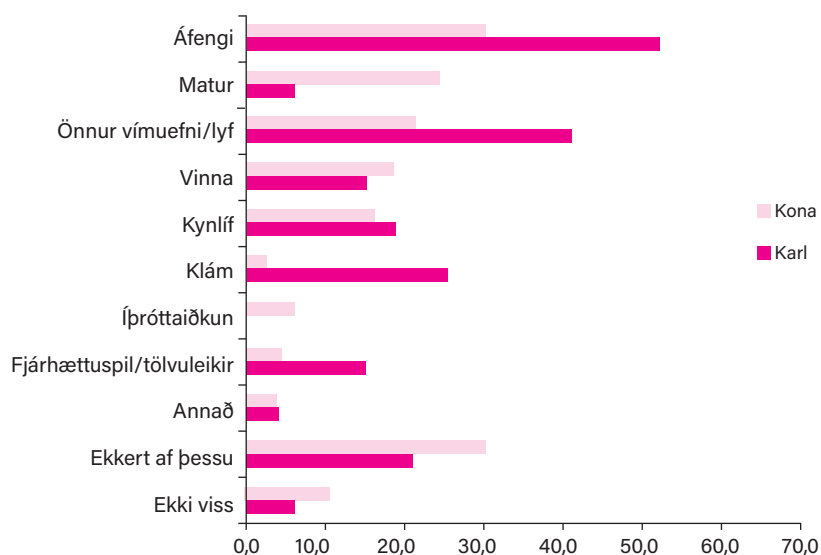
Við lestur og túlkun töflu 22 og myndar 15 er mikilvægt að hafa í huga að fjöldi karla er aðeins 46. Fram kemur að karlar og konur nefna svipaðar afleiðingar, yfir 80% kvenna og karla nefna kvíða, skömm og lélega sjálfsmynd. Einnig var athyglisvert að aðeins hærra hlutfall karla nefndu reiði borið saman við konur eða 65,2% karla borið saman við 64,5% kvenna. Þessar niðurstöður eru í samræmi við niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2014 til 2019. Þessar niðurstöður eru einnig í samræmi við rannsókn sem Særún Ómarsdóttir (2014)⁹ gerði á gögnum Stígamóta frá árunum 2011 til 2013. Þar kom fram að karlar og konur glíma við svipaðar afleiðingar í kjölfar ofbeldis. Í rannsókn Særúnar Ómarsdóttur (2014) kom fram að um eða yfir 80% kvenna og karla nefndu skömm, lélega sjálfsmynd og depurð. Einnig kom fram í rannsókn hennar að karlar nefndu reiði oftast borið saman við konur.

Athyglisvert er að samkvæmt töflu 22 og mynd 15 nefndi hærra hlutfall karla sjálfsvígshugleiðingar, skömm, erfið tengsl við maka og vini, erfiðleikar í öðrum félagslegum samskiptum, einangrun, sjálfsskóðun, tilfinningalegur doði, hegðunarerfiðleika og efasemdir um kynhneigð.

⁹ Særún Ómarsdóttir. (2014). Afleiðingar kynferðisofbeldis; Alvarleiki, tengsl við geranda, tímalengd, tíðni, aldur og kyn þolenda. MA ritgerð í félagsráðgjöf: Háskóli Íslands.

Tafla 23. Neysla eða athafnir sem eru afleiðingar kynferðisofbeldis og skerða lífsgæði og trufla daglegt líf, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
	Fjöldi	Hlutfall %	Fjöldi	Hlutfall %
Áfengi	72	30,1	24	52,2
Matur	57	23,8	3	6,5
Önnur vímuefni/lyf	51	21,3	19	41,3
Vinna	44	18,4	7	15,2
Kynlíf	39	16,3	9	19,6
Klám	8	3,3	12	26,1
Íþróttaiðkun	16	6,7	-	-
Fjárhættuspil/tölvuleikir	11	4,6	7	15,2
Annað	10	4,2	2	4,3
Ekkert af þessu	72	30,1	10	21,7
Ekki viss	25	10,5	3	6,5
Fjöldi einstaklinga	239		46	

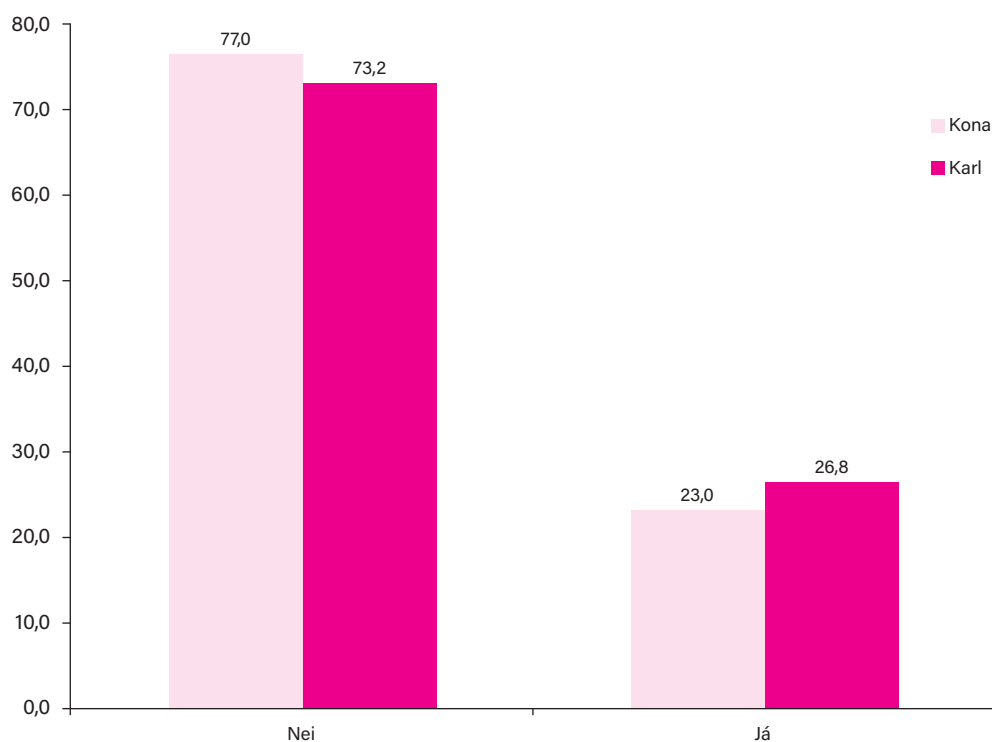
Mynd 16. Neysla eða athafnir sem eru afleiðingar kynferðisofbeldis og skerða lífsgæði og trufla daglegt líf, skipt eftir kyni

Hlutfallið í töflu 23 og mynd 16 miðast við þá 46 karla og 239 konur sem tilgreindu hvaða neysla eða athafnir hefðu skert lífsgæði þeirra. Einstaklingar greina oft frá mörgum atriðum sem skerða lífsgæði í kjölfar kynferðisofbeldis og þess vegna er fjöldi tilgreindra skerðinga hærri en fjöldi karla og kvenna sem tilgreindur er í töflu 23 og mynd 16.

Hærra hlutfall kvenna nefnir að ekkert af ofangreindu hafi skert lífsgæði þeirra borið saman við karla. Einnig var athyglisvert að hærra hlutfall karla nefnir að áfengi, önnur vímuefni/lyf, klám og fjárhættuspil/tölvuleikir hafi skert lífsgæði þeirra borið saman við konur. Þessar niðurstöður eru í samræmi við niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2014 til 2019. Athyglisvert er að hærra hlutfall karla nefndi að kynlíf hefði skert lífsgæði þeirra og hærra hlutfall kvenna nefndi að matur hefði skert lífsgæði þeirra. Mikilvægt er þó að hafa í huga að fjöldi karla er aðeins 46 en kvenna 239.

Tafla 24. Sjálfsvígstílaunir, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
	Fjöldi	Hlutfall %	Fjöldi	Hlutfall %
Nei	181	77,0	30	73,2
Já	54	23,0	11	26,8
Fjöldi einstaklinga	235		41	

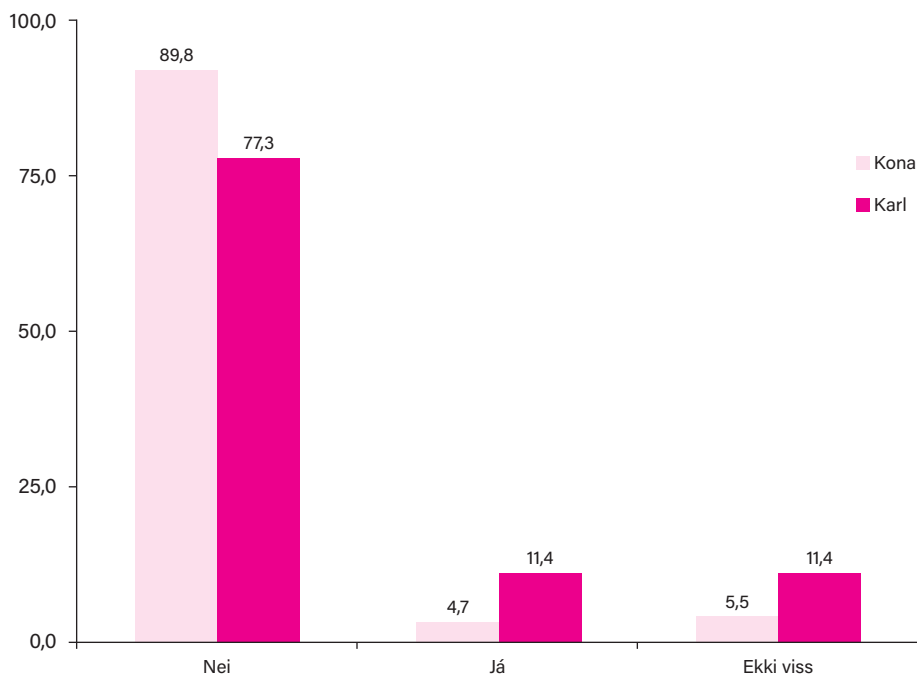
Mynd 17. Sjálfsvígstílaunir, skipt eftir kyni

Hlutfallið í töflu 24 og mynd 17 miðast við þann 41 karl og 235 konur sem tilgreindu hvort þau hefðu gert tílaun til sjálfsvígs.

Eins og sést í töflu 24 og mynd 17 tilgreindi hærra hlutfall karla en kvenna að þeir hefðu gert tílaun til sjálfsvígs. Þessar niðurstöður eru sambærilegar og niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2015 til 2019. Mikilvægt er þó að hafa í huga við túlkun og lestur töflu 24 og myndar 17 að karlar eru aðeins 41 en konur 235.

Tafla 25. Er brotaþoli hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi, skipt eftir kyni

	Kona		Karl	
	Fjöldi	Hlutfall %	Fjöldi	Hlutfall %
Nei	212	89,8	34	77,3
Já	11	4,7	5	11,4
Ekki viss	13	5,5	5	11,4
Fjöldi einstaklinga	236		44	

Mynd 18. Er brotaþoli hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi, skipt eftir kyni

Hlutfallið í töflu 25 og mynd 18 miðast við þá 44 karla og 236 konur sem tilgreindu hvort þau væru hrædd um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi.

Eins og sést í töflu 25 og mynd 18 tilgreindi um og yfir 77% bæði karla og kvenna að þau væru ekki hrædd um að eiga eftir að beita kynferðisofbeldi. Hærra hlutfall karla en kvenna tilgreindi að vera hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi. Þessar niðurstöður eru sambærilegar við ársskýrslur árána 2018 og 2019. Mikilvægt er þó að hafa í huga við túlkun og lestur töflu 25 og myndar 18 að karlar eru aðeins 44 en konur 236 talsins. Rétt er að ítreka að það að vera hræddur um að eiga eftir að beita aðra kynferðisofbeldi er eðlileg afleiðing af kynferðisofbeldi. Meirihluti brotaþola beitir ekki aðra kynferðisofbeldi jafnvel þó þeir upplifi hræðslu um að eiga eftir að beita slíku ofbeldi (sjá töflu 18).

Upplýsingar um þá einstaklinga sem beittu kynferðisofbeldi

Árið 2020 var heildarfjöldi ofbeldismanna 505. Eins og fram hefur komið eru sumir ofbeldismannanna mögulega taldir oftari en einu sinni. Hér ber að ítreka að þar sem ekki liggja fyrir upplýsingar um alla þá ofbeldismenn sem taldir voru á árinu, byggja upplýsingar um þá sem beittu kynferðisofbeldi á þeim 487 skýrslum sem fylltar voru út af brotþolum um ofbeldismennina.

Tafla 26. Kyn ofbeldismanna

	Fjöldi	Hlutfall
Karl	464	95,3%
Kona	23	4,7%
Alls	487	100%

Langflestir ofbeldismennirnir eru karlar eða 95,3% og er það í samræmi við niðurstöður úr ársskýrslum fyrri ára.

Tafla 27. Kyn ofbeldismanna, skipt eftir tegund ofbeldis

	Karl		Kona	
	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall
Sifjaspell	105	91,3%	10	8,7%
Nauðgun	251	97,3%	7	2,7%
Nauðgunartilraun	50	100,0%	-	-
Klám	16	100,0%	-	-
Milliganga um vændi	4	100,0%	-	-
Kynferðislega áreitni	87	95,6%	4	4,4%
Stafrænt kynferðisofbeldi	24	100,0%	-	-
Annað kynferðisofbeldi	20	83,3%	4	16,7%

Í töflu 27 koma fram upplýsingar um kyn ofbeldismanna skipt eftir brotaflokkum. Fjöldi ofbeldisbrota í töflu 27 er ekki sambærilegur við ástæður þess að leitað er til Stígamóta (tafla 3), þar sem þær upplýsingar byggja á komuskýrslum brotaþola (299) en í töflu 27 eru upplýsingar fengnar úr skýrslum um ofbeldismenn (487). Eins og fram kemur í töflu 27 er meirihluti ofbeldismanna í öllum brotaflokkum karlar. Þessar niðurstöður eru í samræmi við niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019.

Tafla 28. Kyn ofbeldismanna og brotaþola

			Kyn ofbeldismanns				
			Karl	Kona	Kyn annað	Margir ofbeldismenn af fleiri en einu kyni	Samtals
Kyn brotaþola	Karl	Fjöldi	30	12	-	1	43
		Hlutfall %	69,8%	27,9%	-	2,3%	100,0%
	Kona	Fjöldi	225	1	-	7	233
		Hlutfall %	96,6%	0,4%	-	3,0%	100,0%

Tafla 28 sýnir að kyn ofbeldismanna var tilgreint hjá 276 brotaþolum en upplýsingar vantaði um kyn ofbeldismanns hjá 19 brotaþolum. Fjórir brotaþolar skilgreindu kyn sitt sem annað og er þeim sleppt í þessari töflu til að tryggja að gögnin séu ekki persónugreinanleg. Tafla 28 sýnir að meirihluti karla og kvenna voru beitt ofbeldi af körlum. Hærra hlutfall karla (eða um 27,9% karla) voru beittir ofbeldi af konu borið saman við hlutfall kvenna sem beittar voru ofbeldi af konu (það voru um 0,4% kvenna). Þessar niðurstöður eru í samræmi við ársskýrslur frá árunum 2014 til 2019 og einnig eru þær í samræmi við niðurstöður Særúnar Ómarsdóttur (2014)¹⁰. Niðurstöður Særúnar sýndu einnig að meirihluti karla og kvenna eru beitt ofbeldi af körlum og hærra hlutfall karla voru beittir ofbeldi af konu borið saman við hlutfall kvenna sem voru beittar ofbeldi af konu.

¹⁰Særún Ómarsdóttir. (2014). Afleiðingar kynferðisofbeldis; Alvarleiki, tengsl við geranda, tímalengd, tíðni, aldur og kyn þolenda. MA ritgerð í félagsráðgjöf: Háskóli Íslands.

Tafla 29 a/b. Aldur ofbeldismanna og brotþola þegar kynferðisofbeldið var fyrst framið árið 2020

Tafla 29a. Aldur ofbeldismanna

	Fjöldi	Hlutfall
10 ára eða yngri	9	1,8%
11 - 13 ára	17	3,5%
14 - 17 ára	69	14,2%
18 - 29 ára	193	39,6%
30 - 39 ára	61	12,5%
40 - 49 ára	33	6,8%
50 - 59 ára	8	1,6%
60 - 69 ára	12	2,5%
70 - 79 ára	1	0,2%
Ekki viss	73	15,0%
Upplýsingar vantar	11	2,3%
Alls	487	100%

Tafla 29b. Aldur brotþola

	Fjöldi	Hlutfall
17 ára eða yngri	266	54,6%
18 ára eða eldri	205	42,1%
Ekki viss	3	0,6%
Upplýsingar vantar	13	2,7%
Alls	487	100%

Tafla 29 a sýnir aldur ofbeldismanna þegar þeir beittu kynferðisofbeldi í fyrsta skipti. Í töflunni kemur fram að rúmlega helmingur ofbeldismanna eru á aldrinum 18-39 ára eða um 52,1%. Árið 2020 voru 95 ofbeldismenn undir 18 ára aldri eða 19,5%. Ársskýrslur frá árunum 2009 til 2019 sýna svipaðar niðurstöður, það er að um eða yfir helmingur ofbeldismanna sé á aldrinum 18 til 39 ára.

Tafla 29 b sýnir aldur brotþola þegar ofbeldismaður beitti hann í fyrsta skipti kynferðisofbeldi. Taflan sýnir að rúmlega helmingur brotþola voru yngri en 18 ára þegar ofbeldismaður beitti þá kynferðisofbeldi í fyrsta skipti. Ársskýrslur árána 2018 og 2019 sýna sömu niðurstöðu eða að rúmlega helmingur brotþola voru yngri en 18 ára þegar ofbeldismaður beitti þá kynferðisofbeldi í fyrsta skipti.

Tafla 30. Þjóðerni ofbeldismanna

	Fjöldi	Hlutfall
Íslenskur	364	74,7%
Frá Evrópu	52	10,7%
Utan Evrópu	32	6,6%
Blandað þjóðerni	7	1,4%
Óvíst	32	6,6%
Alls	487	100%

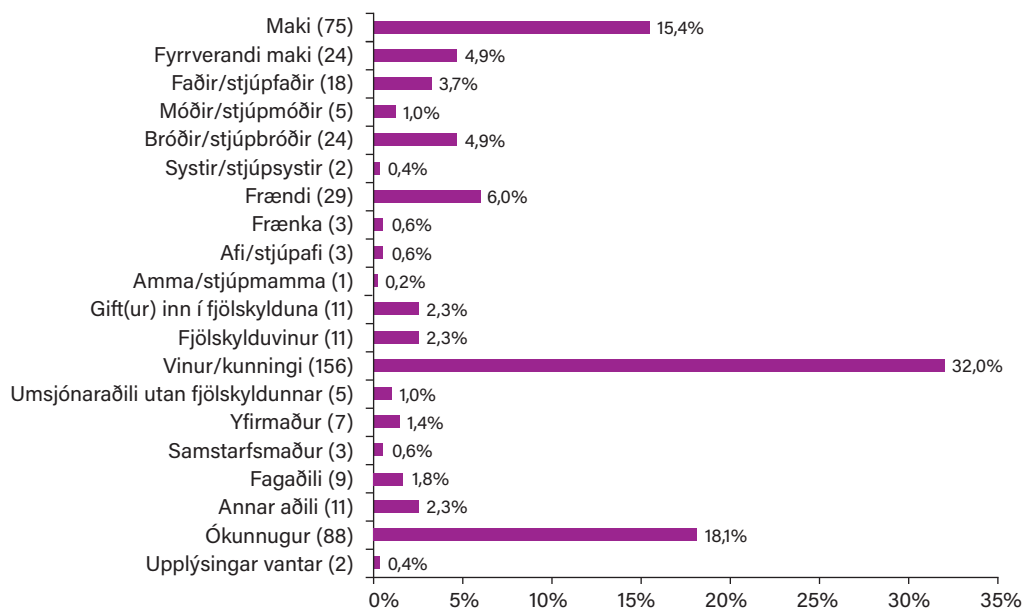
Eins og sést á töflu 30 eru flestir ofbeldismennirnir íslenskir eða 74,7%. Óvíst var um þjóðerni ofbeldismanna í um 6,6% tilfella. Þessi tafla sýnir svipaðar niðurstöður og fram komu í ársskýrslum frá árunum 2008 til 2019. Goðsögnin um að íslenskum konum stafi mest hættu af erlendum mönnum sem koma hingað til lands fær því ekki staðist.

Tafla 31. Fjöldi ofbeldismanna fyrir hvern brotþola

	Fjöldi	Hlutfall
1 ofbeldismaður	159	53,2%
2 ofbeldismenn	76	25,4%
3 ofbeldismenn	24	8,0%
4 ofbeldismenn	11	3,7%
5 ofbeldismenn	5	1,7%
6 ofbeldismenn	2	0,7%
7 ofbeldismenn	1	0,3%
8 ofbeldismenn	2	0,7%
Upplýsingar vantar	19	6,4%
Alls	299	100%

Tafla 31 sýnir hve margir ofbeldismenn höfðu beitt brotþola ofbeldi. Eins og sjá má var í 40,5% tilfella um fleiri en einn ofbeldismann að ræða. Ársskýrslur árána 2008 til 2019 sýna að í um og yfir 30% tilfella er um fleiri en einn ofbeldismann að ræða.

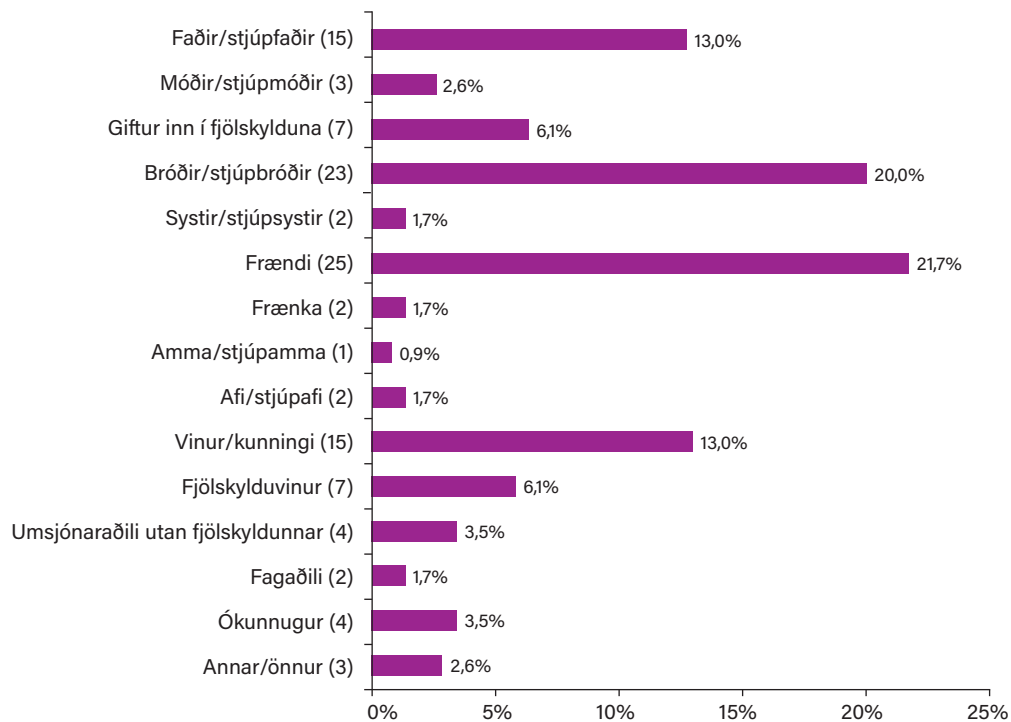
Í töflu 31 kemur fram að í 10 tilfellum eru 5 til 8 ofbeldismenn sem hafa beitt sama einstakling ofbeldi. Stundum getur verið um að ræða að tveir eða fleiri beiti ofbeldi á sama tíma eða tímabili en stundum geta það verið aðskilin atvik og/ eða tímabil sem um ræðir.

Mynd 19. Tengsl við ofbeldismenn

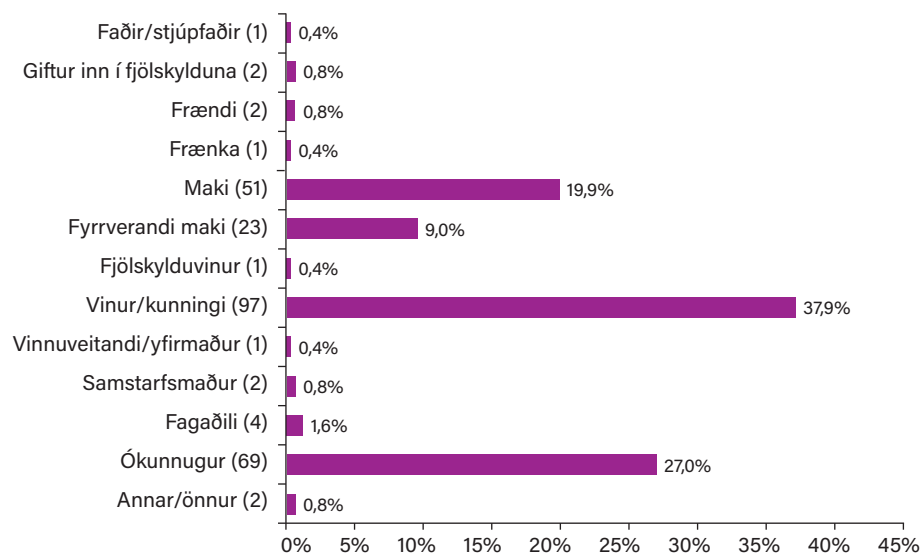
Mynd 19 sýnir tengsl einstaklinga sem orðið hafa fyrir ofbeldi við ofbeldismenn. Tölur og hlutföll í myndinni miðast við fjölda ofbeldismanna (487 talsins). Ástæða er til að vekja athygli á því að aðeins 18,1% ofbeldismannanna sem nefndir voru árið 2020 voru ókunnugir þeim sem þeir beittu ofbeldinu og um 74,3% ofbeldismannanna voru tengdir þeim sem þeir beittu ofbeldinu fjölskylduböndum eða voru vinir eða kunningjar þeirra (sjá mynd 19). Þegar lítið er til ársskýrslna frá árunum 2010 til 2019 kemur einnig fram að um og yfir 70% ofbeldismanna voru tengdir þeim sem þeir beittu ofbeldinu fjölskylduböndum eða voru vinir eða kunningjar þeirra. Goðsögnin um að einstaklingum stafi mest hættu af kynferðisofbeldi af hendi ókunnugra fær því ekki staðist.

Mikilvægt er að taka fram hér að fjöldi ofbeldisbrota á myndum 20 og 21 hér fyrir neðan er ekki sambærilegur við ástæður þess að leitað er til Stígamáta, sem sýndar eru í töflu 3, þar sem þær upplýsingar byggja á komuskýrslum brotapolu (299) en í myndunum eru upplýsingar fengnar úr skýrslum um ofbeldismenn (487). Til dæmis getur verið að brotapolu merki við „nauðgun“ sem ástæðu þess að leitað var til Stígamáta og telst það sem ein ástæða en viðkomandi brotapolu hefur svo kannski verið nauðgað af tveimur ofbeldismönnum og teljast þær þá sem tvær nauðganir í mynd 21. Þá byggist fjöldi ofbeldismanna í myndum 20 og 21 eingöngu á því þegar upplýsingar lágu fyrir um bæði tengsl og tegund ofbeldis, þannig að ef upplýsingar vantaði um annað hvort tegund ofbeldis og/eða tengsl ofbeldismanns við brotapolu, þá teljast þeir ekki með í þessum myndum.

Mynd 20. Tengsl brotabola við ofbeldismenn sem beittu þá sífjaspellum

Hlutfallið í mynd 20 miðast við þá 115 ofbeldismenn sem vitað var að beittu sífjaspellum og upplýsingar lágu fyrir um tengsl þeirra við þá sem þeir brutu á. Eins og sést í mynd 20 voru um 69% ofbeldismanna sem beittu sífjaspellum tengdir þeim sem þeir beittu ofbeldinu fjölskylduböndum. Þetta er sama hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019.

Mynd 21. Tengsl brotþola við ofbeldismenn sem beittu þá nauðgunum

Hlutfallið í mynd 21 miðast við þá 256 ofbeldismenn sem vitað var að beittu nauðgunum og upplýsingar lágu fyrir um tengsl þeirra við þá sem þeir brutu á. Eins og sést í mynd 21 voru um 66,8% ofbeldismanna sem beittu nauðgunum makar, fyrrverandi makar, vinir eða kunningjar þeirra sem þeir beittu ofbeldinu. Þetta eru svipað hlutfall og fram kom í ársskýrslum frá árunum 2019 og 2018 (en hlutfallið var um 65% bæði árin).

Tafla 32. Hefur brotþoli rætt ofbeldið við ofbeldismanninn?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	352	72,3%
Já	100	20,5%
Óvíst	27	5,5%
Upplýsingar vantar	8	1,6%
Alls	487	100%

Tafla 32 sýnir að fáir hafa rætt ofbeldið við ofbeldismann eða 20,5%. Þetta er svipað hlutfall og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá höfðu brotþolar rætt ofbeldið við 19,9% ofbeldismanna.

Tafla 33. Svör ofbeldismanna

	Fjöldi	Hlutfall
Viðurkenndi ofbeldið	23	30,3%
Hafnaði ofbeldinu	28	36,8%
Kenndi mér um ofbeldið	11	14,5%
Ekkert af þessu	1	1,3%
Ekki viss	3	3,9%
Annað	10	13,2%
Alls	76	100%

Tafla 33 sýnir að í 51,3% tilfella þar sem brotapolí hafði rætt ofbeldið við ofbeldismanninn og gefið svar við því hvernig ofbeldismaður brást við, þá kenndi ofbeldismaður brotapolanum um ofbeldið eða hafnaði því alfarið. Þetta er hærra hlutfall en fram komu í ársskýrslu ársins 2019 en þá var hlutfallið 42,2%.

Tafla 34. Fjöldi ofbeldismanna undir áhrifum áfengis- eða annarra vímugjafa þegar ofbeldið var framið, flokkað eftir öllu kynferðisofbeldi, sifjaspellum og nauðgunum.

	Allt kynferðisofbeldi		Sifjaspell		Nauðgun	
	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall
Nei	171	35,1%	66	57,4%	54	21,7%
Já	126	25,9%	13	11,3%	84	33,7%
Stundum	61	12,5%	15	13,0%	37	14,9%
Óvíst	119	24,4%	21	18,3%	74	29,7%
Upplýsingar vantar	10	2,1%	-	-	-	-
Alls	487	100%	115	100%	249	100%

Eins og sjá má í töflu 34 kemur fram að um 35,1% allra ofbeldismanna sem skýrslur voru fylltar út fyrir árið 2020 voru ekki undir áhrifum áfengis/vímuefna og 12,5% voru það stundum og stundum ekki (í slíkum tilfellum beitti ofbeldismaðurinn brotapóla ofbeldi oftast en einu sinni). Þetta eru svipaðar niðurstöður og fram komu í ársskýrslu frá árinu 2019, en þá voru 35,9% ofbeldismanna ekki undir áhrifum áfengis/vímuefna og um 10,4% voru það stundum og stundum ekki.

Tafla 34 sýnir einnig að 11,3% þeirra ofbeldismanna sem beittu sifjaspellum voru undir áhrifum vímugjafa og 13% voru það stundum. Þetta eru hærri hlutföll en fram komu í ársskýrslu frá árinu 2019, en þá var hlutfall þeirra sem beittu sifjaspellum og voru undir áhrifum vímugjafa 8,2% og 11,9% þeirra voru stundum undir áhrifum vímugjafa. Tafla 34 sýnir að af þeim sem nauðguðu voru 33,7% undir áhrifum vímugjafa. Þetta er lægra hlutfall en fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019, en þá var hlutfallið 40%. Tafla 34 sýnir að af þeim sem nauðguðu voru 14,9% stundum undir áhrifum vímugjafa. Þetta er hærra hlutfall en fram kom í ársskýrslu ársins 2019, en þá var hlutfallið 12,5%. Fjöldi ofbeldismanna sem annað hvort beittu nauðgunum eða sifjaspellum í töflu 34 byggist eingöngu á þeim upplýsingum sem lágu fyrir um bæði tegund ofbeldis og hvort ofbeldismaður var undir áhrifum þegar hann framið ofbeldið. Þannig að ef upplýsingar vantaði um

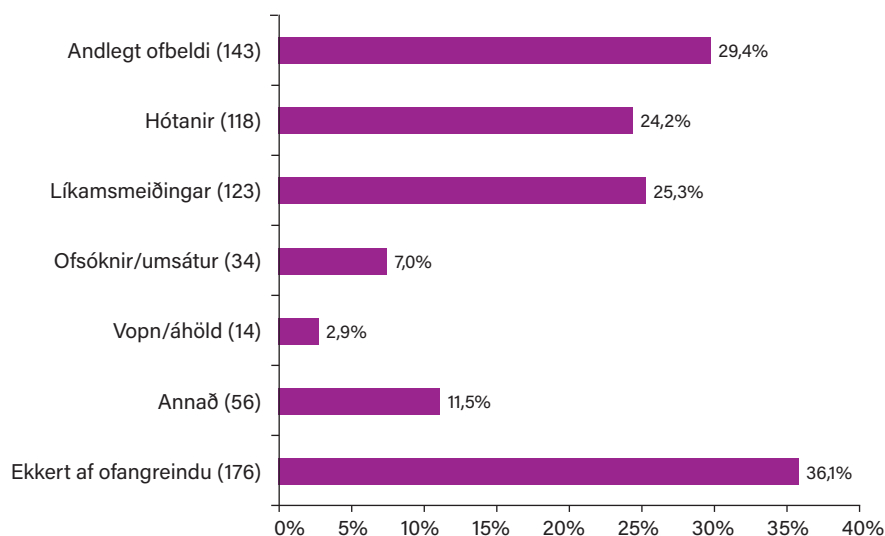
annað hvort tegund ofbeldis, það er hvort ofbeldismaður beitti sífjaspellum eða nauðgunum og/eða hvort ofbeldismaður var undir áhrifum þegar hann framdi ofbeldið, þá teljast þeir ekki með í þessari töflu.

Tafla 35. Hefur ofbeldismaðurinn beitt aðra kynferðisofbeldi?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	14	2,9%
Já	84	17,2%
Óvíst	384	78,9%
Upplýsingar vantar	5	1,0%
Alls	487	100%

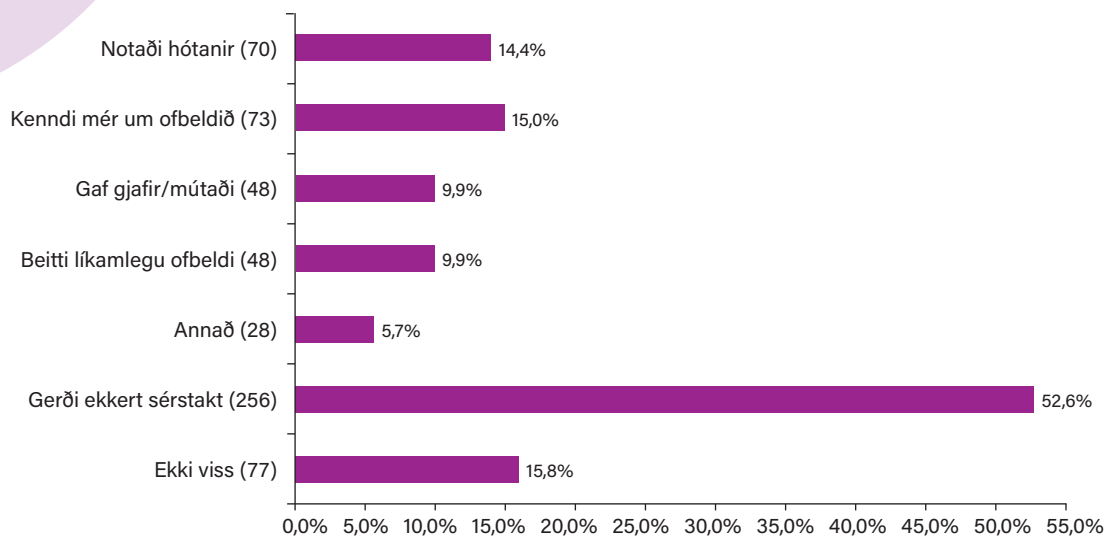
Eitt af því sem spurt er um í spurningalistanum um ofbeldismenn er hvort brotaþoli viti til þess að ofbeldismaður hafi beitt aðra kynferðisofbeldi. Eins og gefur að skilja eru margir sem ekki geta svarað þeirri spurningu. Þó er vitað að 17,2% ofbeldismanna hafa beitt aðra kynferðisofbeldi. Það er í samræmi við upplýsingar sem liggja fyrir um að hluti kynferðisbrotamanna beiti fleiri en eina manneskju kynferðisofbeldi (sjá fyrri ársskýrslur).

Í myndum 22 til 26 hér fyrir neðan er sérstaklega skoðað hvaða aðferðir ofbeldismenn nota þegar þeir beita brotaþola kynferðisofbeldi. Rétt er að ítreka það að ofbeldismenn eru einir ábyrgir fyrir því kynferðisofbeldi sem þeir beita og þeir nota ýmsar aðferðir til að beita ofbeldinu. brotaþola kynferðisofbeldi. Rétt er að ítreka það að ofbeldismenn eru einir ábyrgir fyrir því kynferðisofbeldi sem þeir beita og þeir nota ýmsar aðferðir til að beita ofbeldinu.

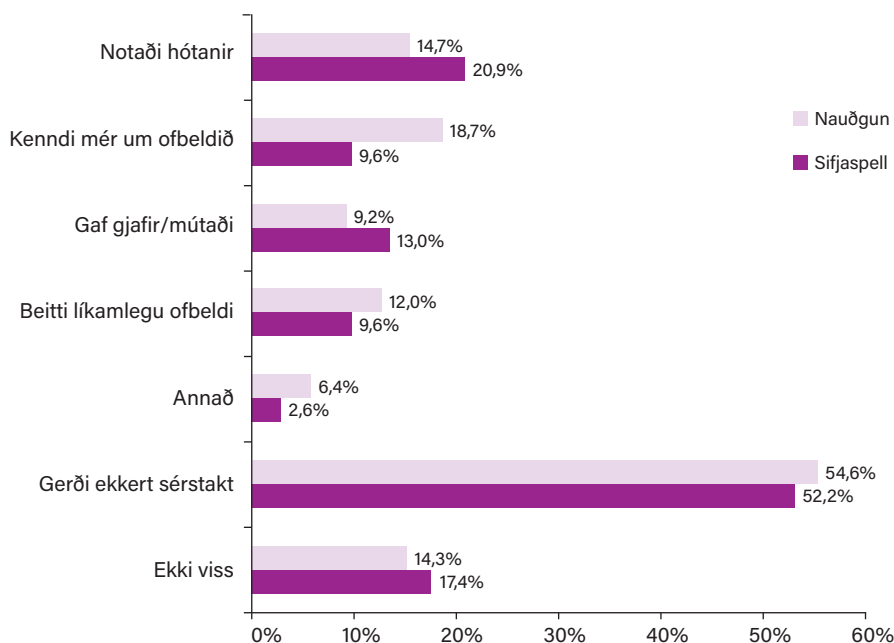
Mynd 22. Þvingunaraðferðir við beitingu ofbeldis

Á mynd 22 er yfirlit yfir það hvort og þá hvaða þvingunaraðferðum ofbeldismaður beitti við ofbeldið. Þessi mynd á við um allar birtingarmyndir kynferðisofbeldis. Hlutfallið í myndinni miðast við heildarfjölda ofbeldismanna (487), upplýsingar um hvaða þvingunaraðferðum var beitt vantaði hjá 31 ofbeldismönnum (6,4%). Mynd 22 sýnir að í 36,1% tilfella var engum að ofangreindum þvingunaraðferðum beitt. Einnig má sjá að 29,4% ofbeldismanna beitti andlegu ofbeldi, 25,3% beittu líkamsmeiðingum og 24,2% beitti hótunum. Þetta eru svipuð hlutföll og komu fram í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá hafði hæsta hlutfall þeirra ofbeldismanna sem beitti einhverri af ofangreindum þvingunaraðferðum beitt andlegu ofbeldi (eða 31,2%). Næst hæsta hlutfall ofbeldismanna beitti líkamsmeiðingum (eða 22%) og þriðja hæsta hlutfall ofbeldismanna beitti hótunum (eða um 21,5%) samkvæmt ársskýrslu frá árinu 2019. Þessar niðurstöður sýna að hluta til alvarleika brotanna en um leið er rétt að ítreka að kynferðisofbeldi er í sjálfu sér ofbeldi og þvingun og er mjög alvarlegt þó hér séu gefnar upplýsingar um sérstakar þvingunaraðferðir sem stundum er beitt til viðbótar við kynferðisofbeldið sjálft.

Mynd 23. Hvað gerði ofbeldismaðurinn til að tryggja þögn brotþola?

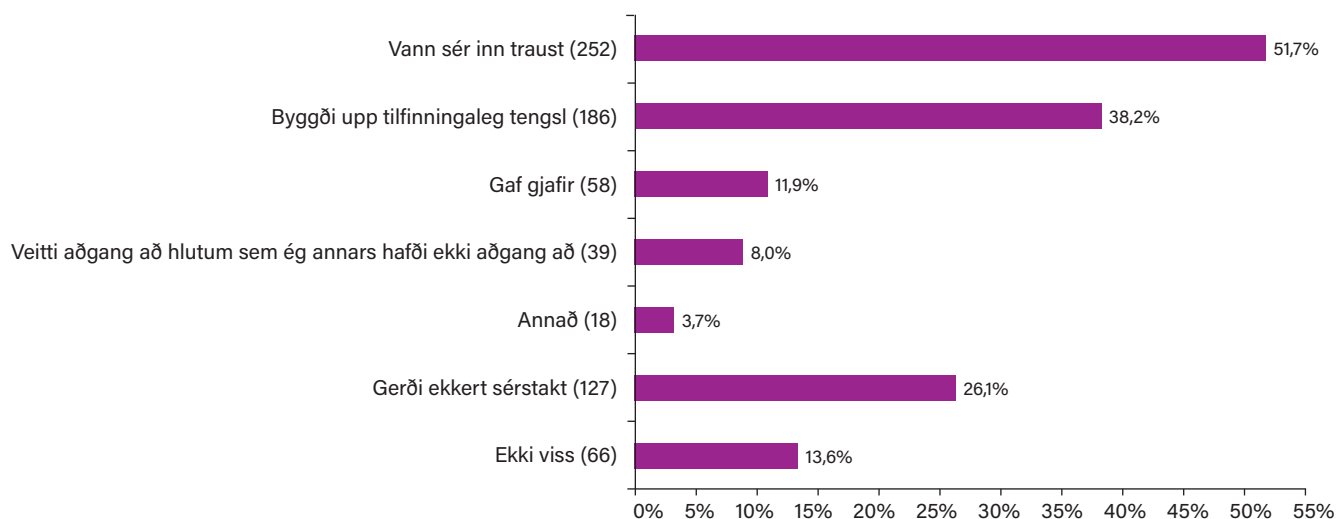
Mynd 23 skoðar sérstaklega hvað ofbeldismenn gerðu til að tryggja þögn brotþola og á við um allar birtingarmyndir kynferðisofbeldis. Hlutfallið á við fjölda ofbeldismanna (487) en samanlagt hlutfall verður hærra en 100% þar sem stundum var merkt við fleiri en eitt atriði. Af þeim 487 ofbeldismönnum sem miðað er við í mynd 23 vantaði upplýsingar frá 10 (2,1%). Athyglisvert er að um 14,4% ofbeldismanna notaði hótanir, þetta er lægra hlutfall en það sem fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hlutfallið 17,1%. Mynd 23 sýnir einnig að 15% ofbeldismanna kenndu brotþola um ofbeldið, þetta er hærra hlutfall en það sem kom fram í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hlutfallið 13,2%.

Mynd 24. Samanburður milli nauðgana og sifjaspella

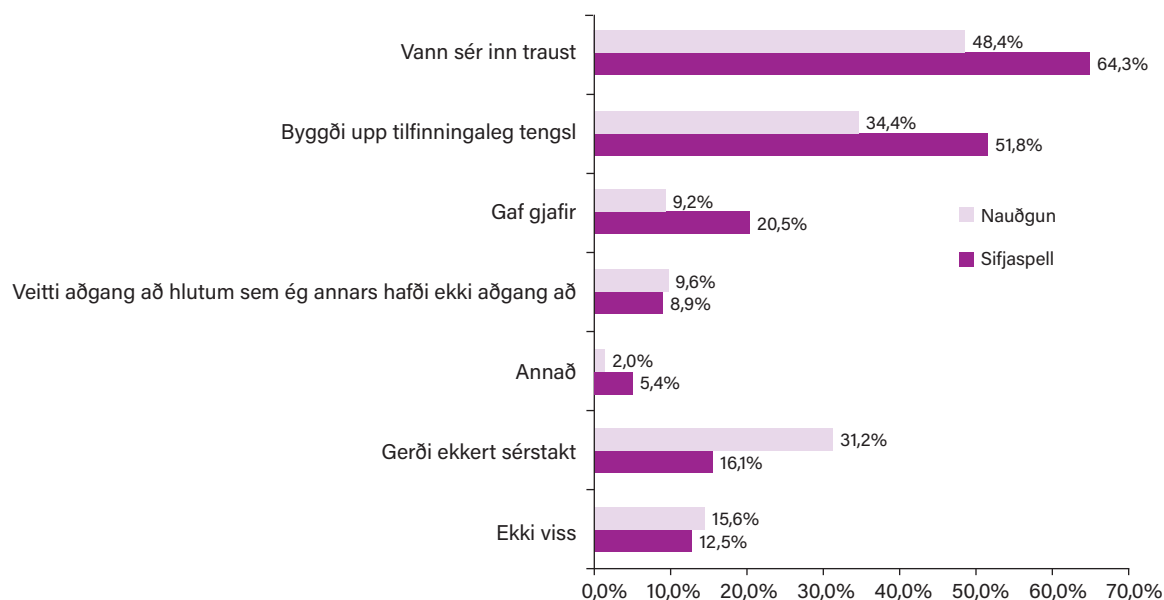
Mynd 24 sýnir hvað þeir ofbeldismenn sem beittu nauðgunum og hvað þeir ofbeldismenn sem beittu sifjaspellum gerðu til að tryggja þögn brotþola. Hlutfallið í mynd 24 miðast við þá 115 sem beittu sifjaspellum og merkt var við hvað þeir gerðu til að tryggja þögn brotþola og 251 sem beittu nauðgunum og merkt var við hvað þeir gerðu til að tryggja þögn brotþola. Þessar upplýsingar byggja á skýrslum um ofbeldismenn og er ekki hægt að bera þessar tölur saman við ástæður þess að leitað var til Stígamóta.

Mynd 24 sýnir að nokkur munur er á aðferðum ofbeldismanna við að tryggja þögn brotaþola. Þar ber sérstaklega að nefna að hærri hlutfall þeirra sem beita sífjaspellum nota gjafir eða múta borið saman við þá sem beita nauðgunum. Hærri hlutfall þeirra sem nauðguðu kenndi brotaþola um ofbeldið eða beitti líkamlegu ofbeldi borið saman við hlutfall þeirra sem beittu sífjaspellum (sjá mynd 24). Niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2017, 2018 og 2019 sýndu svipuð hlutföll en þar kom fram að hærri hlutfall þeirra ofbeldismanna sem beittu sífjaspellum gaf gjafir eða mútaði borið saman við þá sem beittu nauðgunum. Einnig sýndu ársskýrslur frá árunum 2017, 2018 og 2019 að hærri hlutfall þeirra ofbeldismanna sem beittu nauðgunum kenndi brotaþola um ofbeldið eða beitti líkamlegu ofbeldi borið saman við þá sem beittu sífjaspellum.

Mynd 25. Gerði ofbeldismaður eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda kynferðisofbeldinu fyrir, á meðan eða eftir að ofbeldið átti sér stað?

Hlutfallið í mynd 25 miðast við fjölda ofbeldismanna (487) en samanlagt hlutfall verður hærri en 100% þar sem stundum var merkt við fleiri en eitt atriði. Af þeim 487 ofbeldismönnum sem miðað er við í mynd 25 vantaði upplýsingar frá 16 (3,3%). Mynd 25 sýnir að um 51,7% ofbeldismanna höfðu unnið sér inn traust brotaþola og um 38,2% ofbeldismanna byggðu upp tilfinningaleg tengsl við brotaþola til að undirbúa eða viðhalda kynferðisofbeldinu. Þessar niðurstöður eru svipaðar og niðurstöður úr ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019 en þar kom fram að hæsta hlutfall ofbeldismanna hafði unnið sér inn traust brotaþola og í kringum 30% ofbeldismanna byggðu upp tilfinningaleg tengsl. Af þessu má sjá að ofbeldismenn hafa oft gert eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda því kynferðisofbeldi sem þeir beita (þetta er oft nefnt „grooming“ á ensku). Við á Stígamótum lítum alltaf svo á að kynferðisofbeldið sé einungis á ábyrgð þess sem beitir því.

Mynd 26. Gerði ofbeldismaður eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda kynferðisofbeldinu skipt eftir tegund ofbeldis sem hann beitti

Hlutfallið í mynd 26 miðast við þá 112 sem beittu sifjaspellum og merkt var við hvort þeir gerðu eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda kynferðisofbeldinu og 250 sem beittu nauðgunum og merkt var við hvort þeir gerðu eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda kynferðisofbeldinu. Þessar upplýsingar byggja á skýrslum um ofbeldismenn og er ekki hægt að bera þessar tölur saman við ástæður þess að leitað var til Stígamóta.

Mynd 26 sýnir hvort ofbeldismenn sem beita sifjaspelli annars vegar og nauðgunum hins vegar geri eitthvað til að undirbúa og/eða viðhalda kynferðisofbeldinu. Mynd 26 sýnir að í báðum brotaflokkum byggja um og yfir þriðjungur ofbeldismanna upp tilfinningaleg tengsl við brotaþola til að undirbúa og/eða viðhalda ofbeldinu. Athyglisvert er að hærra hlutfall þeirra sem beittu sifjaspellum unnu sér inn traust og gáfu gjafir til að undirbúa og/eða viðhalda ofbeldinu borið saman við þá ofbeldismenn sem beittu nauðgunum (sjá mynd 26). Þessar niðurstöður eru svipaðar þeim niðurstöðum sem fram komu í ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019, en þar kom fram að um og yfir 30% ofbeldismanna í báðum brotaflokkum byggðu upp tilfinningaleg tengsl. Einnig kom fram í ársskýrslum frá árunum 2018 og 2019 að hærra hlutfall þeirra sem beittu sifjaspellum vann sér inn traust og gaf gjafir.

Kærð mál

Tafla 36. Kynferðisofbeldi sem kært var til lögreglu skipt eftir öllu kynferðisofbeldi, sifjaspelli og nauðgun

	Allt kynferðisofbeldi		Sifjaspell		Nauðgun	
	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall
Nei	402	82,5%	101	90,2%	206	83,4%
Já	57	11,7%	10	8,9%	37	15,0%
Óvíst	7	1,4%	1	0,9%	4	1,6%
Upplýsingar vantar	21	4,3%	-	-	-	-
Alls	487	100%	112	100%	247	100%

Af öllum þeim málum sem til Stígamóta bárust árið 2020 og upplýsingar voru um þá sem beittu ofbeldinu vitum við að 11,7% mála komust til opinberra aðila (sjá töflu 36). Í ársskýrslum fyrir árin 1992 til 2019 kemur fram að um 4% til 17% mála hvert ár voru kærð til lögreglu. Í töflu 36 er einnig hægt að sjá upplýsingar um þau mál þar sem vitað var að ofbeldismaður beitti sifjaspelli eða nauðgun og upplýsingar um hvort mál hefðu verið kærð til lögreglu lágu fyrir. Hafa ber í huga við túlkun niðurstaðna að ef ekki voru upplýsingar um hvort nauðgun eða sifjaspell voru kærð til lögreglu þá eru þau ekki með í ofangreindri töflu. Hærra hlutfall nauðgana hafði verið kært til lögreglu eða 15% borið saman við hlutfall sifjaspella en það var 8,9%. Í ársskýrslu ársins 2019 kom einnig fram að aðeins hærra hlutfall nauðgana var kært til lögreglu eða um 14,2% borið saman við hlutfall sifjaspella en það var 10,7%.

Tafla 36 sýnir að meirihluti allra mála í öllum brotaflokkum sem greint er frá í töflunni voru ekki kærð til lögreglu. Ástæðurnar fyrir því að mál eru ekki kærð eru margar. Mál eru oft fyrnd þegar þau berast Stígamótum. Algengt er líka að fólk treysti sér ekki í gegnum yfirheyrslur og hafi ekki trú á að það nái fram rétti sínum fyrir dómstólum. Enn önnur skýring og e.t.v. algengari en marga grunar er að þau sem beitt eru kynbundnu ofbeldi eru svo þjökuð af skömm, sektarkennd og lélegri sjálfsmynd að þau treysta sér ekki til þess að kæra og finnst þau jafnvel bera ábyrgð á ofbeldinu sjálf, annað hvort að hluta til eða alveg.

Þannig kom fram í könnun sem gerð var af Hildigunni Magnúsdóttur og Katrínu Erlingsdóttur (2007)¹¹ að um 85% þeirra sem leituðu til Stígamóta nefndu skömm sem ástæðu fyrir að kæra ekki og að 75% kvenna sem hafði verið nauðgað litu svo á að nauðgunin hefði verið þeim sjálfum að kenna.

11 Hildigunnur Magnúsdóttir og Katrín Erlingsdóttir. (2007). Íslenskir kynferðisbrotamenn: greining út frá svörum brotapolu. Lokaritgerð í félagsráðgjöf: Háskóli Íslands.

Tafla 37. Var ofbeldismaður ákærður?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	4	7,0%
Já	15	26,3%
Málið var felld niður	17	29,8%
Málið er í vinnslu	17	29,8%
Ekki viss	4	7,0%
Alls	57	100%

Tafla 38. Hvernig var dæmt í málinu í héraðsdómi?

	Fjöldi	Hlutfall
Dómur ekki fallinn	1	6,7%
Sýknun	4	26,7%
Skilorð	5	33,3%
Fangelsi	3	20,0%
Ekki viss	2	13,3%
Alls	15	100%

Tafla 39. Hvernig var dæmt í málinu í Hæstarétti?

	Fjöldi	Hlutfall
Ekki vísað til hæstaréttar	6	50,0%
Dómur ekki fallinn	1	8,3%
Sami dómur	1	8,3%
Ekki viss	4	33,3%
Alls	12	100%

Töflur 37, 38 og 39 gefa til kynna hvernig öllum þeim kynferðisbrotamálum sem kærð voru til lögreglu reiddi af í dómskerfinu. Eins og sjá má í töflu 37 enduðu 26,3% þeirra mála sem kærð voru til lögreglu með ákæru og 29,8% málanna voru felld niður. Aftur á móti voru 29,8% málanna enn í vinnslu. Af þeim 15 málum sem fóru fyrir héraðsdóm enduðu 53,3% með fangelsisdómi eða skilorði (sjá töflu 38). Þetta er lægra hlutfall en fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var þetta hlutfall 70%. Af þeim 12 málum þar sem dómur hafði fallið hjá héraðsdómi var sex málum (50%) ekki vísað til hæstaréttar, í einu máli (8,3%) var sami dómur og í héraðsdómi og í einu máli var dómur ekki fallinn (8,3%). Í fjórum málum (33,3%) var ekki vitað hvort málunum hafði verið vísað til hæstaréttar (sjá töflu 39). Af þessu sést að aðeins lítill hluti þeirra kynferðisbrotamála sem kærð eru til lögreglu enda með dómi. Þessar niðurstöður eru í samræmi við ársskýrslur fyrir árin 2013 til ársins 2019.

Aðstandendur

Öll tölfræðileg úrvinnsla um aðstandendur í myndum og töflum hér fyrir neðan byggja á þeim 69 aðstandendum sem komu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020 og svöruðu spurningalista um aðstandendur. Þrír aðstandendur sem komu í fyrsta skipti til Stígamóta árið 2020 svöruðu ekki spurningalistanum og eru því ekki með í þessari úrvinnslu. En upplýsingar um þessa þrjá aðstandendur eru með í töflu 40 og 42 þar sem þær upplýsingar lágu fyrir.

Tafla 40. Er brotapolí sjálfur í viðtölum hjá Stígamótum eða hefur hann verið í viðtölum hjá Stígamótum ?

	Fjöldi	Hlutfall
Nei	18	25,0%
Já	46	63,9%
Ekki viss	8	11,1%
Alls	72	100%

Í töflu 40 sést að í 25% tilfella þar sem aðstandendur leituðu til Stígamóta í fyrsta skipti höfðu brotapolarnir sjálfir ekki leitað aðstoðar hjá Stígamótum og í rúmlega helmingi tilfella (eða 63,9%) höfðu brotapolarnir sjálfir leitað til Stígamóta. Þessi hlutföll eru svipuð þeim sem komu fram í ársskýrslu frá árinu 2019 en þar kom fram að í um 37,1% tilfella þar sem aðstandendur leituðu til Stígamóta í fyrsta skipti höfðu brotapolarnir sjálfir ekki leitað aðstoðar hjá Stígamótum og í 51,4% tilfella höfðu brotapolarnir sjálfir leitað til Stígamóta.

Tafla 41a/b. Aðstandandi hvers kom í viðtal og hvernig eru tengslin?

Tafla 41a. Aðstandandi

	Fjöldi	Hlutfall
Brotapola	48	69,6%
Ofbeldismanns	3	4,3%
Bæði brotapola og ofbeldismanns	18	26,1%
Alls	69	100%

Tafla 41b. Tengsl aðstandanda

	Aðstandandi brotaþola		Aðstandandi ofbeldismanns	
	Fjöldi	Hlutfall	Fjöldi	Hlutfall
Foreldri	22	33,3%	1	4,8%
Maki	25	37,9%	7	33,3%
Fyrrverandi maki	1	1,5%	4	19,0%
Systkini	8	12,1%	3	14,3%
Barn (afkomandi)	1	1,5%	1	4,8%
Amma/afi	3	4,5%	1	4,8%
Frænka/frændi	1	1,5%	-	-
Tengdaforeldrar	2	3,0%	2	9,5%
Vinur/vinkona	-	-	1	4,8%
Önnur tengsl	3	4,5%	1	4,8%
Alls	66	100%	21	100%

Í töflu 41a sést að um 95,7% nýrra aðstandenda eru tengdir brotaþola og 30,4% eru tengdir ofbeldismanni. Tafla 41b sýnir annars vegar tengsl aðstandanda við brotaþola og hinsvegar tengsl aðstandanda við ofbeldismann. Í töflu 41b sést að meirihluti nýrra aðstandenda (sem tengdust brotaþola) sem komu til Stígamóta voru foreldrar og makar eða fyrrverandi makar brotaþola, eða um 72,7%. Um 90,5% nýrra aðstandenda sem tengdust ofbeldismanni voru tengdir ofbeldismanni fjölskylduböndum, sem foreldri, maki, fyrrverandi maki, systkini, barn, amma/afi, frænka/frændi eða tengdaforeldrar ofbeldismanns. Þetta eru svipuð hlutföll og fram kom í ársskýrslu frá árinu 2019 en þá var hæst hlutfall aðstandenda brotaþola maki hans eða foreldri eða um 77%. Einnig kom fram í ársskýrslu frá árinu 2019 að meirihluti aðstandenda ofbeldismanns tengdust honum fjölskylduböndum eða um 94,4%.

Þessar niðurstöður töflu 41a að í um og yfir helmingi tilfella höfðu brotaþolar sjálfir leitað til Stígamóta og niðurstöður töflu 41b að hæst hlutfall aðstandenda brotaþola voru foreldrar, makar eða fyrrverandi makar geta verið tilkomnar þar sem margir brotaþolar nýta sér para- og fjölskyldu-ráðgjöf sem er í boði á Stígamótum.

Tafla 42. Kyn aðstandenda

	Fjöldi	Hlutfall
Karl	31	43,1%
Kona	40	55,6%
Kyn annað	1	1,4%
Alls	72	100%

Í töflu 42 kemur fram að meirihluti nýrra aðstandenda, sem leituðu til Stígamóta árið 2020, voru konur eða 55,6%. Þetta er svipað hlutfall og kom fram í ársskýrslum frá árunum 2008 til 2019, en öll árin var meirihluti aðstandenda konur.

